

Abstract

This thesis explores The Danish Confederation of Trade Union's (LO) involvement in the debate on the economic policy paper 'Fair Solution' ('Fair Løsning'), presented by the Danish Social Democrats and the Socialist People's Party (SF) in May 2010. The policy paper generated a lot of debate in the public and the political sphere, as one of the policy paper suggested a future increase of the daily working hours.

By using actor-network theory as analytical strategy the thesis displays how a network was created in the wake of the debate about the policy paper 'Fair Solution'. Furthermore, the thesis observes how the union mobilises voters and members in support of 'Fair Solution'.

By applying a governmentality analysis the thesis describes how LO as an organisation contemplates their potential influence, in their commitment to the political policy paper 'Fair Solution', and how the contemplations reflect LO as a contemporary labour union, that operates under various political circumstances.

The thesis discusses LO's involvement in light of the issue of ideology, the concept of contractual policy and political marketing and seek to uncover the challenges the danish labour union faces today.

INDLEDNING	5
Motivation og problematisering	6
LÆSEVEJLEDNING	9
ANALYSESTRATEGI	11
Opgavens iagttagelsesbegreb	11
ANT som analysestrategi	12
Empirisk afgrænsning	14
Centrale begreber i ANT	14
Aktør/aktant	14
Netværk	15
Aktanter som mediatorer	17
Mikro-makro	17
Dokumentanalyse	18
Translationsbegivenheder	20
Problemidentifikation	21
Interessekonstruktion	21
Indrullering	22
Mobilisering	23
Opsamling på ANT-analytik	23
Governmentality som analysestrategi	24
Governmentality-analytikken	25
Foucaults magtbegreb	25
Foucaults begreb om styring	26
Governmentality-analytikken ved Dean	27
Praksisregimer og styringsprogrammer	27
Governmentality-analytikkens styringsdimensioner	28
Opsamling på analysestrategi for governmentality-analysen	30
Oplæg til diskussion	31
Politisk marketing som episteme	31
Kontraktpolitikens indtog i dansk politik	32

Ideologi og samtidsdiagnose	34
Metodiske refleksioner og empirisk afgrænsning	35
1. ANALYSE: KONSTRUKTION AF NETVÆRKET	39
Problemidentifikation – øget arbejdstid som løsning	39
LO-fagbevægelsen melder sig på banen	41
Interessekonstruktion – skabelsen af alliancer i netværket	43
Øget arbejdstid som interessekonstruktør	43
'Fair Løsning' som konstruktør af LO-fagbevægelsens interesser	47
LO-fagbevægelsen splittet om øget arbejdstid	50
Medlemmernes relation til øget arbejdstid	51
Danskernes relation til øget arbejdstid	52
Øget arbejdstid skaber alliancer	53
Indrullering – øget arbejdstid til forhandling	54
Netværkets aktanter efterlyser en konkret plan	55
LO-fagbevægelsen ryster ikke på hånden – eller?	56
Socialdemokraterne modificerer budskabet om 12 minutter	59
Er de 12 minutter stadig løsningen?	60
Mobilisering af udsagnet om øget arbejdstid	60
Demonstration på Slotspladsen	61
Facebook og annoncer – mobiliseringen tager form	61
Mobilisering i modvind	63
Den bredde mobilisering af vælgerne	65
Delkonklusion på netværkskonstruktionen	66
2. ANALYSE: LO-FAGBEVÆGELSEN TIL KAMP FOR EN FAIR LØSNING	68
Arbejdsvejen i en governmentality-analytik	68
Alliancen med oppositionen	69
LO-fagbevægelsen får indflydelsesmuligheder gennem politisk samarbejde	72
Styringens rationale – pragmatisk afvejning eller fælles grundopfattelse	74
En historisk mulighed for potentiel indflydelse	75
Opsamling på første del af governmentality-analysen	77
LO-fagbevægelsen træder ind i valgkampen	77

Kampagnen 'Tag Danmark alvorlig' - et udtryk for en moderne styring	78
Facebook som teknik for styring	79
Kampagnen strukturerer synlighedsfelter	82
Skabelsen af den aktive medborger	84
Efterlønnen bringes til debat	86
Annoncerne som teknik for styring	87
Efterlønnen fokuserer synlighedsfeltet	88
Skabelsen af de moralsk handlende vælgere	91
Styringens episteme	92
Opsummering på kampagnerne som indflydelsesstrategi	94
Delkonklusion på governmentality-analysen	95
DISKUSSION	98
Fører LO-fagbevægelsen valgkamp?	98
LO-fagbevægelsen griber chancen for indflydelse	100
LO-fagbevægelsens program som kontraktspolitik	102
Arbejdsvejen som kontraktspolitik	102
Repræsentations logik vs. en moderne magtforståelse	104
Efterlønnen som kontrakt	107
Kan LO-fagbevægelsens engagement anskues som ideologisk?	110
Ideologien lever!?	110
En post-socialistisk strategi	111
'Fair Løsning' - en tredje vej?	112
Udfordringer for en tidssvarende fagbevægelse	114
KONKLUSION	116
PERSPEKTIVERING	119
Styring gennem partnerskaber	119
Analysestrategiske perspektiver	120
Det er iagttagelsen, der er problemet	120
Foucault 'effekten'	121
Den politiske løsning er 'tingenes parlament'	122

LITTERATURLISTE	124
Bøger, tidsskrifter og rapporter	124
Opgørelse over artikler	127
Weblinks	128
BILAGSFORTEGNELSE	130
Bilag 1: Aktanter i netværket	130
Bilag 2: Netværkets relationer	130
Bilag 3: Facebook-gruppen 'Tag Danmark Alvorligt'	132
Bilag 4: Facebook-gruppen 'STOP forringelserne af efterlønnen'	133
Bilag 5: Interview med Morten Madsen, Udviklingschef i LO	134
Bilag 6: Interviewguide	135
Bilag 7: Billede med slogan	139
Bilag 8: LO-medlemstal	140
Bilag 9: Annonce-kampagnen 'STOP forringelserne af efterlønnen'	141

Indledning

På et pressemøde i Børsens gamle bygninger i København lancerede Socialdemokraterne og SF den 11. maj 2010 partiernes længe ventede økonomiske plan, 'Fair Løsning'. Det politiske udspil blev fremlagt af partiformændene Helle Thorning-Schmidt og Villy Søvndal, der med stor entusiasme proklamerede, at oppositionen stod med en løsning på Danmarks økonomiske problemer, blot danskerne var villige til at arbejde 12 minutter mere om dagen.

I løbet af pressemødet stod det klart, at oppositionen havde indgået en forhåndsftale med fagbevægelsen¹ om øget arbejdstid. LO-fagbevægelsen skulle ifølge 'Fair Løsning' skaffe 15 mia. kr. til planen, og LO-fagbevægelsen var dermed blevet en hjørnesten i de store oppositionspartiernes økonomiske plan, der skulle navigere Danmark sikkert gennem det økonomiske stormvejr, der var foranlediget af finanskrisen. Men at LO-fagbevægelsen, som historisk har kæmpet for lavere arbejdstid, nu umiddelbart var villige til at øge arbejdstiden virkede paradoksalt og overraskende for mange iagttagere.

LO-fagbevægelsen var således trådt ind på midten af den politiske kampplads, der i foråret 2010 var præget af vedvarende valgrygter. Fagbevægelsen, der historisk har haft nære bånd til Socialdemokratiet, synes igen at have meldt sig under de røde faner og dermed brudt med den partipolitiske frigørelsesproces, der havde kendetegnet fagbevægelsen siden Fælleserklæringen i 1987 og Nyt LO fra 2003.² Men var LO-fagbevægelsens støtte til 'Fair Løsning' et udtryk for et opgør med den linje, som den tidligere LO-formand Hans Jensen udlagde med lanceringen af Nyt LO i 2003:

- LO varetager i dag lønmodtagernes interesser ved at have en bred kontakt til de politiske partier. For at der i fremtiden ikke skal være nogen tvivl, indstiller vi til kongressen, at støtten til Socialdemokraterne afvikles helt.³

Fagbevægelsen røg i månederne efter pressemødet ud i et sandt mediestormvejr. Journalister og offentligheden krævede svar og præciseringer af, hvordan

1 I afhandlingen behandler vi primært LO-fagbevægelsen. Når der ikke er andet angivet, beskæftiger vi os med LO som hovedorganisation.

2 På en ekstraordinær kongres i februar 2003 besluttede LO at kappe den organisatoriske og økonomiske støtte til Socialdemokraterne

3 Weblink 1

fagbevægelsen ville finde 15 mia. kr. – og kritiske tunger anklagede LO-fagbevægelsen for at være partipolitiske og ideologiske. På den baggrund rejser der sig et par uafklarede spørgsmål: Hvorfor har LO-fagbevægelsen valgt at skrive sig så markant ind i 'Fair Løsning', og hvorfor vil LO-fagbevægelsen være med til at skaffe 15 mia. kr. til oppositionens plan ved at øge arbejdstiden?

Motivation og problematisering

På pressemødet den 11. maj var det tydeligt, at S og SF havde meget på spil med lanceringen af 'Fair Løsning'. Den økonomiske debat havde erobret den politiske dagsorden, og økonomien tegnede til at blive det altdominerende tema i den kommende valgkamp. Men lige så tydeligt det var, at oppositionen havde meget på spil, lige så flertydigt synes det at være, hvad LO-fagbevægelsen har at vinde ved at støtte til 'Fair Løsning'.

Kort tid efter lanceringen viste en meningsmåling foretaget af Megafon⁴, at LO-fagbevægelsens støtte til 'Fair Løsning' kunne komme til at koste LO mange tusinde medlemmer. Hver femte LO-medlem overvejede i juni at kvitte medlemskabet i protest mod den "røde alliance". Meningsmålingen var langt fra en kærkommen nyhed for LO-fagbevægelsen, som i forvejen oplever en væsentlig medlemstilbagegang (bilag 8)⁵. Fra 1995 til 2010 var organisationsgraden faldet med 10 procentpoint og ligger nu på 61 pct. Medlemstilbagegangen svækker LO-fagbevægelsen legitimitet som repræsentant for lønmodtagernes interesser. Dette problem adresseres i 'LO-dokumentationen' fra oktober 2010. Her skriver forfatterne (Due 2010: 4):

- [...]medlemmer af såvel fagforening som a-kasse, der har udgjort kernen i aftalemodellen, er gået ned. Dermed svækkes en afgørende forudsætning for et aftalebaseret reguleringssystem.

Udviklingen bevirker, at der opstår en potentiel risiko for, at LO-fagbevægelsen mister sin forhandlingslegitimitet i trepartsforhandlingerne og overenskomstforhandlinger (Due 2010: 2). Medlemsflugten truer derved den organiseringsform, vi kender som 'den danske model', hvor arbejdsmarkedets parter er selvregulerende. (Due 2010: 15).

⁴ Weblink 2

⁵ Vores notesystem er bygget op således, at referencer til litteratur, der fremgår i litteraturlisten samt bilagshenvisninger er angivet i parentes. Referencer til artikler og weblinks er placeret i fodnoterne.

Men det er ikke kun medlemstilbagegangen, der trykker LO-fagbevægelsen. LO-fagbevægelsen er samtidig under pres fra den siddende regering, der ikke i samme grad som tidligere viser lyst til at forhandle arbejdsmarkedspolitik med LO-fagbevægelsen. I Ugebrevet A4 i kunne man allerede i april 2009 læse at:

- Lars Løkke Rasmussen betegnes af de faglige topfolk som en politiker med klare ideologiske mål, og han bulldozer hellere end gerne fagbevægelsen for at nå sine mål⁶

Medlemstilbagegangen og det politiske forhandlingsklima sætter således LO-fagbevægelsen indflydelsesmuligheder under pres. I LO's målprogram for 2008-2011 beskriver LO-fagbevægelsen sin egen rolle i det danske samfund. Her er missionen klar⁷:

- Fagbevægelsen skal kunne sætte de relevante problemer på dagsordenen over for medlemmerne, befolkningen og det politiske system, og fagbevægelsen skal slagkraftigt kunne give sine bidrag til løsningen af problemerne.

Vi vil i specialet tage udgangspunkt i vores undren over LO-fagbevægelsens engagement i 'Fair Løsning'. Vi vil derfor iagttage debatten om 'Fair Løsning' og 'de 12 minutter', undersøge karakteren af samarbejdet mellem oppositionen og LO-fagbevægelsen, og tegne et billede af, hvordan LO-fagbevægelsen forsøger at opnå indflydelse i perioden efter lanceringen af 'Fair Løsning'.

Vi opstiller således følgende problemformulering:

Hvordan bidrager LO-fagbevægelsens engagement i 'Fair Løsning' til debatten om øget arbejdstid, og hvordan sætter engagementet betingelser for, hvordan LO-fagbevægelsen kan opnå indflydelse til gavn for medlemmerne?

Problemformuleringen er således todelt og lægger op til to analyser:

1. For at besvare problemformuleringens første led, vil vi iagttage medieomtalen, der fulgte i kølvandet på 'Fair Løsning', og undersøge, hvordan en række aktører forholder sig til spørgsmålet om øget arbejdstid.
2. For at belyse problemformuleringens andet led, vil vi iagttage, hvordan 'Fair

⁶ Weblink 3

⁷ Weblink 4

Løsning' skaber indflydelsesbetingelser for LO-fagbevægelsen og analysere, hvordan LO-fagbevægelsen forsøger at påvirke både medlemmer og vælgere gennem et massivt kampagnearbejde.

De to analyser skal gøre det muligt at diskutere, hvorvidt:

- LO-fagbevægelsen fører valgkamp?
- LO-fagbevægelsen optræder som en apolitisk, pragmatisk interesseorganisation?
- LO-fagbevægelsen er med til at føre kontraktspolitik?
- LO-fagbevægelsens engagement er ideologisk betinget?

Læsevejledning

Vi vil her redegøre for, hvorledes de enkelte kapitler udfolder sig og vi vil kort præsentere, hvordan hvert enkelt kapitel hænger sammen med den overordnede problemtråd, og hvordan den søges besvaret.

Analyselstrategi

I analysestrategien fremlægger vi, hvordan vi konstruerer vores analytiske genstand gennem to forskellige analysestrategiske blik. Vi beskriver, hvorledes vi gennem en aktør-netværks-analytik retter vores blik mod den medieomtale, der fulgte i kølvandet på lanceringen af 'Fair Løsning'. Denne analysestrategi skal gøre det muligt at besvare, hvordan LO-fagbevægelsen støtte til 'Fair Løsning', bidrager til debatten om øget arbejdstid. Det gør vi ved at iagttage debatten som et netværk af aktører med forskellige interesser. Derefter beskriver vi, hvorledes vi anvender governmentality-analytikken som en analysestrategi med blik for magt og styring. Denne analysestrategi skal gøre det muligt at besvare, hvordan LO-fagbevægelse tænker indflydelse og hvordan LO-fagbevægelsen forsøger at øve indflydelse.

Analysel 1: Konstruktion af netværket

I denne analysedel følger vi, hvordan medieomtalen af 'Fair Løsning' skaber et netværk gennem en række translationsbegivenheder. Med den første begivenhed, *problemidentifikation*, iagttager vi, hvorledes 'Fair Løsning' etableres som løsningsforslag. I den anden begivenhed, *interessekonstruktion*, udpeger vi, hvilke interesser, der bringes frem i den offentlige debat, og hvordan disse skaber en rollefordeling blandt netværkets aktører. I tredje begivenhed, *Indrullering*, iagttager vi, hvordan en række forhandlinger udspiller sig imellem netværkets aktører. I sidste begivenhed kigger vi på, hvorledes LO-fagbevægelsen forsøger at *mobilisere* medlemmer og vælgere. Analysen besvarer, hvordan LO-fagbevægelsens engagement i 'Fair Løsning' bidrager til debatten om øget arbejdstid.

Analysel 2: LO-fagbevægelsen til kamp for en fair løsning

I denne analysedel analyserer vi, hvorledes LO-fagbevægelsens engagement i 'Fair

Løsning' er udtryk for en særlig måde at tænke indflydelse på, og hvordan LO-fagbevægelsen gennem et omfattende kampagnearbejde, forsøger at påvirke vælgernes adfærd. Analysen svarer på, hvilke betingelser LO-fagbevægelsens engagement i 'Fair Løsning' sætter, for LO-fagbevægelsens måde at opnå indflydelse på.

Diskussion

I diskussionen bringer vi vores analytiske pointer i spil, i en diskussion af, hvorvidt LO-fagbevægelsen fører valgkamp, om hvorvidt engagementet er pragmatisk eller ideologisk betinget, eller om engagementet er et eksempel på kontraktpolitik. Afslutningsvis skildrer vi, hvilke udfordringer LO-fagbevægelsen står over for i dag.

Konklusion

I konklusionen samler vi op på afhandlingens iagttagelser og konkluderer, hvordan LO-fagbevægelsens engagement i 'Fair Løsning' kan beskrives, som et udtryk for en måde at tænke indflydelse og håndtere udfordringer på.

Perspektivering

Kandidatafhandlingen afsluttes med perspektivering af vores problemstilling. Her kigger vi på til idéen om partnerskaber, som en måde at håndtere komplekse udfordringer på. Til sidst reflekterer vi over vores afhandling i et videnskabsteoretisk og handlingsrettet perspektiv.

Analysestrategi

Analysestrategien giver svar på, hvordan vi vil konstruere vores analytiske genstand gennem to forskellige analysestrategiske blik. De to analytiske blik bidrager til konditioneringen af vores analysegenstand, og får den til at træde frem på en bestemt måde. I to analysedele kigger vi på forskellige aspekter af den samme genstand, men den ene er samtidig forudsætningen for den anden. Logikken er, at konklusionerne fra den første analysedel strukturerer vores empiriske blik og danner rammen om den anden del. Når vi vælger denne tilgang til vores empiriske genstand, skaber det – efter vores mening – et interessant flow i opgaven, idet vi nuancerer vores blik på analysegenstanden i takt med fremdriften af specialets analytiske pointer. Samlet skal de to analysedele – sammen med den efterfølgende diskussion – bidrage til en besvarelse af specialets problemformulering. Opdelingen fordrer et koncentreret og analysestrategisk stringent blik på genstanden, og den nærværende analysestrategiske operationalisering skal bidrage til klarhed over, hvordan vi gennem opgaven vil konstruere genstanden på forskellig vis.

Analysestrategien indeholder først og fremmest nogle refleksioner over, hvordan vi forsøger at forholde os reflektivt til den genstand, vi analyserer. Dernæst åbner vi op for en præsentation af, hvordan vi vil sætte to analysestrategier i spil. Efterfølgende skitserer vi kort, hvordan vi – i en afsluttende diskussion – vil spejle vores analyseresultater i en vifte af samfundsteoretiske tendenser. Til sidst vil vi reflektere over opgavens empiriske afgrænsning og metodiske fundering.

Opgavens iagttagelsesbegreb

I første omgang vil vi, med udgangspunkt i aktør-netværk-teorien (ANT), undersøge, hvordan udsagnet om øget arbejdstid skaber et aktør-netværk. I anden omgang introducerer vi Foucaults governmentality-analytik og anviser, hvordan vi kan analysere LO-fagbevægelsens forsøg på at opnå indflydelse.

I begge analysedele holder vi os til en stringent fortolkning af begrebet om analysestrategi, der sætter nogle betingelser for, hvordan vi systematisk kan iagttage vores genstand. Det bevirker, at vores valg af analysestrategi får afgørende betydning

for, hvordan vi kan få vores analytiske genstand til at træde frem (Andersen 2005: 10ff). Når vi fremadrettet introducerer en række begreber for, hvordan vi vil iagttage spørgsmålet om øget arbejdstid og LO-fagbevægelsens mulighed for indflydelse, holder vi os for øje, at vores analysestrategi sætter betingelserne for, hvordan vores empiriske genstand kan træde frem.

I den første analysedel, hvor vi anvender en ANT-analytik, iagttager vi gennem mediernes fremstilling af forslaget om øget arbejdstid. Desuden anvender vi iagttagelser fra politikere og LO-fagbevægelsens topfolk. Dem behandler vi som deres iagttagelser af, hvordan øget arbejdstid fremkommer som en mulig løsning. Vi iagttager dermed, hvordan andre iagttager spørgsmålet om øget arbejdstid som en mulig løsning. Dermed analyserer vi gennem en anden ordens iagttagelse.

Når vi i anden del af analysen iagttager, hvordan LO-fagbevægelsen søger indflydelse, anvender vi ligeledes anden ordens iagttagelser, idet vi iagttager LO-fagbevægelsens engagement i 'Fair Løsning' som LO-fagbevægelsens iagttagelser af egne muligheder for indflydelse.

I den forbindelse er det væsentligt at gøre opmærksom på, at de to analysestrategier repræsenterer forskellige erkendelsesmæssige interesser. Begge analysestrategier bekender sig til en konstruktivistisk tilgang, men ANT hævder at repræsentere en særlig realistisk konstruktivisme, der er en særlig hybrid mellem konstruktivisme og ontologi (Ratner 2009: 100). Det skyldes, at ANT søger at fremstille verden som den er – og ikke som den fremstår. ANT kigger på konstruktion af forbindelser og umiddelbare stabiliseringer af netværk, mens governmentality-analytikken har undersøgelsen af magtens produktive virkemåde som sin erkendelsesinteresse.

ANT som analysestrategi

Vi vil med ANT forsøge at konstruere og afgrænse empirien for vores analyse af LO-fagbevægelsen som politisk aktør. Empirisk tager vi udgangspunkt i udsagnet om øget arbejdstid fra 'Fair Løsning', og vi vil følge den kommunikation, der fulgte i kølvandet på præsentationen af 'Fair Løsning' den 11. maj 2010. Vores empiri omfatter en lang række data: Officielle dokumenter, udtalelser, meningsmålinger, fagbevægelsens

kampagner ('Nej til nedskæringspakken' og 'Tag Danmark alvorligt'), samt demonstrationen på Christiansborg Slotsplads d. 8. juni, der blev arrangeret i samarbejde mellem LO og FTF.

Med ANT som analysestrategi ønsker vi at belyse, hvordan udsagnet om øget arbejdstid konstituerer og konstitueres af relationer til en række andre aktører, hvis positionering, teknikker, oversættelser og indbyrdes relationer skaber udsagnet om øget arbejdstid som et aktør-netværk.

Ved at følge de forskellige oversættelser og udlægninger, der er blevet foretaget af udsagnet i de danske medier siden pressemødet den 11. maj, skaber vi det aktør-netværk, der er genstand for vores videre analyse. Således er vores ANT-analyse ikke fortolkende, men en deskriptiv kortlægning af, hvordan det brede felt af aktører, der forholder sig til udsagnet om øget arbejdstid, er med til at skabe et netværk.

Når vi anvender ANT som analysestrategi, har det den konsekvens, at vi ikke undersøger udsagnet om øget arbejdstid med blik for om udsagnet er rigtigt eller forkert – eller i hvor høj grad udsagnet korresponderer med en økonomisk eller politisk virkelighed. En analyse af, hvordan udsagnet om øget arbejdstid artikuleres af forskellige aktører skal i stedet skabe et overblik over udsagnets relative stabilitet, der muliggør en videre analyse af LO-fagbevægelsens strategiske styringsmuligheder.

Med ANT anlægger vi i første omgang en eksplorativ tilgang til empirien. Valget giver os en række muligheder for behandle vores empiri på forskellige måder; dvs. vi får mulighed for at lade vores genstand træde frem på forskellige vis. Vores valg af ANT er kvalificeret ud fra argumentet om, at vi allerede i præsentationen og opbygningen af empiri forholder os analytisk til den genstand, vi ønsker at undersøge. Vores første analysedel skal således være med til at udlægge empirien ud fra de analytiske greb, som ANT giver os mulighed for at sætte i spil. Resultatet er, at den første analysedel kan forekomme læseren en smule redegørende i sin stil og opbygning, men dette er helt i tråd med ANT's analysestrategiske udgangspunkt og vores formål med inddragelsen af analysen. Vi ønsker således at blive klogere på, hvordan øget arbejdstid i første omgang etableres som en mulig løsning.

Empirisk afgrænsning

Vores analysestrategiske valg betyder, at vi kun analyserer på kommunikation. Det afskærer os fra en analyse af, hvor stor en indflydelse LO-fagbevægelsen har haft på udarbejdelsen af 'Fair Løsning'. En del tyder på, at en stor del af udspillet – helt ned i enkelte formuleringer – er udarbejdet i regi af LO-fagbevægelsen og efterfølgende godkendt af oppositionen, men disse oplysninger er ikke officielt dokumenterede. Derfor vælger vi udelukkende at inddrage udsagn, der fremgår af officielle udtalelser fra aktører og de oversættelser, der er foregået i de danske medier i forbindelse med LO-fagbevægelsens tilsagn om at øget arbejdstiden. Vi iagttager således, hvordan netværkets aktanter iagttager spørgsmålet om øget arbejdstid.

Det ville have været optimalt og tro mod ANT's metodiske ambitioner, hvis empirien i denne kandidatafhandling byggede på observationer af møder, debatter, demonstrationer etc., der er foregået i forbindelse med lanceringen af løsningsforslaget om øget arbejdstid. Desværre er en stor del af disse møder og aktiviteter forløbet forud for specialeprocessens begyndelse. Dog ville vi højst sandsynligt som ANT-empirister støde på begrænsninger, da mange væsentlige hændelsesforløb formodentlig er foregået bag lukkede døre.

Centrale begreber i ANT

Vi vil i de følgende afsnit introducere de centrale begreber, ANT som teori og analysestrategi bygger på og beskrive, hvordan vi analytisk tager begreberne i anvendelse. ANT opererer med aktør-begrebet i en anden form end den, som gennemstrømmer de konventionelle teorier om aktør/struktur. ANT vil i stedet gøre op med den sociale, strukturdeterministiske forklaringskraft, der ifølge Latour, danner udgangspunkt for gængse sociologiske studier af social fænomener. De aktanter, der studeres, er i sig selv reflektive og selv i stand til at formulere handlingsteorier, er Latours påstand. Aktanterne har selv en metateori om, hvorledes handlingsinstanser fungerer, og det er forskerens rolle at følge aktanterne ind i netværket og beskrive, hvordan de handler og henholdsvis henter og får betydning fra de øvrige aktanter, de indgår i netværk med.

Aktør/aktant

ANT søger at opløse den "magiske", forklarende, sociale kraft, som træder i forgrunden for alt for mange analyser og har været medvirkende til, at de materielle objekter er blevet reduceret til objekter uden handlemuligheder – og uden indflydelse på handling (Latour 2005: 67). For at kunne redegøre for virkeligheden, som den træder frem; dvs. at redegøre for de aktanter, hvorigennem handling skabes, må alle – materielle eller immaterielle – inddrages i analysen (Latour 2008: 82). Aktanter er dermed ikke aktører i traditionel forstand, men kan betegnes som knudepunkter, der i et netværk tilskrives handling. Det betyder, at aktanterne – i det mindste i analytisk forstand – er indbyrdes definerede ved deres relationer til andre aktanter og pådrager sig kraft gennem relationerne. En aktant er, ifølge Latour "en hvilken som helst ting, der modificerer en given tilstand ved at gøre en forskel..." (Ibid: 94). Aktanterne determinerer ikke handlingen, men de kan autorisere, åbne for, betinge, opmuntre, tillade, antyde, påvirke, blokere, muliggøre, forbyde osv. (Ibid: 95). Alt sammen i relation til andre aktanter.

Med disse overvejelser i baghovedet vil vi undersøge, hvordan udsagnet om øget arbejdstid genererer en række aktanter, som henholdsvis handler og handles på. Ved at tage udgangspunkt i begrebet om aktanter får vi mulighed for at iagttage og beskrive alle tænkelige former for aktanter og beskrive dem uden hensyntagen til form, idé, struktur, ophav eller magtpositioner. Vi må derfor iagttage 'Fair Løsning', facebook-kampagner, EU's konvergenskrav, LO, øget arbejdstid, demonstrationer, regeringen osv. ud fra samme analytiske udgangspunkt, hvor ingen af de nævnte aktanter i princippet har forrang for hinanden – uanset om de er humane eller non-humane. Kun ved at bibeholde et fladt perspektiv på aktanternes relationer kan vi iagttage, hvorledes nye handlingsmønstre og dimensioner genereres (Ibid: 206).

Netværk

For at forstå vores anvendelse af begrebet netværk, er det helt essentielt at slå fast, at "netværket" først og fremmest er et begreb og et analysestrategisk værktøj – og altså ikke noget der findes derude⁸. En afgørende egenskab ved begrebet er, at det

⁸ Bruno Latour har selv meget bevidst om vanskelighederne ved begrebets betydning. Han har selv foreslået værket som en

etablerer punkt til punkt-forbindelser, der kan opspores fysisk og registreres empirisk. Netværket skal opfattes som noget dynamisk, som "det spor, der står tilbage efter en aktør i bevægelse" (Ibid: 159).

I vores analyse vil vi referere til begrebet netværk som vores beskrivelse af de relationer, der finder sted mellem de aktanter, vi kigger på. Da aktanterne ikke besidder nogen essens i sig selv (Jensen 2003: 6), vil vores analyse været struktureret omkring de relationer, der emergerer mellem eksempelvis LO, oppositionen, regeringen, EU's konvergenskrav mv., når udsagnet om øget arbejdstid bringes i spil. Formålet med analysen er at beskrive, hvordan der opstår nye relationer mellem aktanterne – det gælder både relationerne til udsagnet om øget arbejdstid og de øvrige aktanter – men i høj grad også mellem aktanterne hver for sig. Ved at analysere relationerne tilvejebringer vi således et overblik over de positioner, som det heterogene netværk skaber. Vi kan således pege på interessekonstruktioner og alliancer.

Netværket er således summen af alle relationer blandt aktanter, der gør en forskel ift. en given handling (Law 1999: 4). For at begribe ANT's brug af begrebet netværk, kan man drage en parallel til Ferdinand de Saussures udsagn om "at tegnets mening intet har at gøre med indhold, men alene er udtryk for en værdi, tegnet tilskrives gennem placeringen i en struktur" (Andersen 2005: 18). Oversat til ANT betyder det, at netværket er lig med summen af alt det, som det ikke er. Aktanter er effekter af netværket. De er det, netværket producerer. Dermed bliver netværket i sig selv en interessant analysegenstand, da det er her vi kan søge svar på, hvorfra udsagnet om øget arbejdstid får sin kraft i netværket ved, at andre tilskriver det mening. Med et aktør-netværksteoretisk udgangspunkt, der i et radikalt omfang tager Saussures til indtægt for sin påstand, bliver der ikke andre steder at lede efter forklaring end i aktantens relationer inden for et givent netværk. Det skal således nævnes, at øget arbejdstid, i vores tilfælde, udelukkende kan opfattes gennem de relationer, vores tidsbegrænsede netværk peger ud for os som iagttagere. Øvrige perceptioner og

erstatning, da det kunne give fokus på det arbejde, der foregår når man danner et netværk. Men af historiske årsager vælger Latour alligevel at beholde udtrykket.

historiske indskrivninger af arbejdstid, ligger som udgangspunkt uden for det analysestrategiske fokus, vi anlægger i analysen første del.

Aktanter som mediatorer

I bestræbelserne på at afgrænse den analytiske genstand inddrager vi Latours begreb om mediatorer. For Latour gælder det, at aktanter har en performativ karakter; de handler og gør en forskel. For at indfange denne kvalitet foretager han en skelnen mellem *intermediaries* og *mediators*. Mens *intermediaries* transporterer mening uden at transformere den, skaber mediatorer transformation, forvrængninger og modificeringer i konstruktionen af mening (Latour 2005: 39). Mediatorer er aktanter, der gør en forskel, påvirker netværket og skaber kompleksitet – og det er dem, der skal analyseres på. Netop ved at undersøge de mediatorer, der gør en forskel på netværkets udformning, kan vi pege på, hvilke aktanter der gør en forskel og bidrager til stabiliseringen af udsagnet om øget arbejdstid.

Mikro-makro

ANT er som analysestrategi konsekvent i sin afstandtagen over for en række gængse sociologiske dualismer om mikro-makro, human-non-human, subjekt-objekt, aktiv-passiv etc. (Jensen 2003: 21). Aktører kan være både små og store, humane og non-humane, men fælles for dem er, at de bør opfattes som relationelle. Relationer skal ikke opfattes som faste, men derimod som dynamiske transmittorer, der kan ændre ved en netværkskonstellation. (Latour 2005: 167ff).

ANT opponerer mod sociologiens kassetænkning, hvor analytiske dikotomier repræsenterer "ægte" modpoler, der lader sig dialektisk forbinde. I stedet foreslår Latour, at disse dikotomier forbigås, og man i stedet anskuer alt som tilhørende det samme oprindelsesniveau. Sociologien skal ifølge ANT, derved ikke gå ud i verden og med den dualistiske lup lede efter dominansforhold, magt og sociale størrelser. Sociologens opgave er at følge de byggeprocesser, aktører indgår i, uden forud indfattede tilskrivninger af specifikke roller eller positioner (Ibid: 5).

ANT arbejder således ikke med aktører i et mikro-makro perspektiv. Det, man i sociologien eller politologien betegner som en makro-aktør, er inden for ANT kun et knudepunkt i et større netværk af en lang række andre aktører. En makro-aktør er

derved ikke noget i sig selv, men et knudepunkt i et netværk der, så at sige, binder andre aktørers vilje eller interesse sammen (Callon 1981: 293ff).

Relationen mellem aktørerne og det, man kan betegne som en makro-aktør, hviler således på en slags kontrakt. En makro-aktør er således en repræsentant for en række andre aktører, og repræsenterer derved summen af en lang række interesser. Denne opfattelse af en 'makro-aktør', ligger i forlængelse af begreberne magt og stabilitet i ANT. Den væsentlige pointe i ANT er, at ingen aktant kan handle på egne vegne, men defineres og tilskrives taleret og handlemuligheder af en række andre aktører.

Dokumentanalyse

Til brug for vores første analyse inddrager vi en dokumentanalyse. I overensstemmelse med ANT's videnskabsteoretiske ståsted, er dokumentanalysens ambition ikke at belyse en sammenhæng mellem videnskaben og "virkeligheden", og vi fastsætter derved ikke analysens gyldighed ud fra, i hvor høj grad dokumenter korresponderer med "virkeligheden". Dokumentanalysen forudsætter derimod krav om kohærens og pragmatik. At dokumentanalysen er kohærent betyder, at analysen følger de analysestrategiske spilleregler – således at der er sammenhæng mellem de præmisser, ANT foreskriver, og hvad og hvordan man som iagttager beskriver. At dokumentanalysen er pragmatisk betyder, at analysens strategiske ambition er at åbne op for ny viden om konkrete problemstillinger ved at vælge velegnede analyseredskaber (Justesen 2005: 218-19).

- Dokumentanalysens analysestrategiske greb er således ikke, at lede efter fejl, mangler eller inkonsistens i teksten. Grebet er at læse "med" og ikke "imod" teksten.

Dokumentanalysen give tre analysemæssige afkast (Ibid: 219):

- Den kan anvendes til at se på betydningen af dokumentets materialitet og brugen af teknologier, som statistik, modeller eller meningsmålinger.
- Den kan analysere, hvordan dokumenter får betydning i kraft af de relationer, de indgår i.
- Den kan belyse, hvordan dokumenter handler og indgår i forskellige handlinger, når de bruges i forskellig kontekst.

Vi vil i specialets første analyse følge udsagnet om øget arbejdstid, som præsenteres i

'Fair Løsning' og iagttagelse, hvordan udsagnet om øget arbejdstid fremstilles eller oversættes i den offentlige debat, og derved vise hvorledes udsagnet får betydning i kraft af de relationer, det indgår i.

Et centralt element i dokumentanalysen er den *anti-essentielle* tilgang til teksten, hvor information ikke anses som værende én essens, men derimod som noget, der altid medieres, oversættes eller deformeres, når informationen cirkulerer i netværk. (Ibid: 220) Tekster er derfor ikke passive medier, da ANT, som John Law beskriver det, er "materialitetens semiotik". Her gælder tanken om, at tegn aldrig har en iboende betydning, men derimod opnår betydning i relationen til andre tegn. Men dokumentanalysen adskiller sig dog fra andre former for semiotik, da dokumentanalysen i ANT ikke alene baserer sig på sprog, men også inddrager teknologier, maskiner og andre non-humane aktører. (Ibid: 221)

Et andet centralt element i dokumentanalysen er begrebet *oversættelse*. Oversættelsesbegrebet er synonym med begrebet "translation" i ANT. Oversættelse knytter sig til begrebet strategi og handler således om den taktik og de teknikker, der søger at stabilisere en aktør i et netværk således, at aktøren kan tale på vegne af en række andre aktører. Latour og Callon definerer i deres fælles artikel "*Unscrewing the big Leviathan*" oversættelsen som (Callon 1981: 279):

- [...] *alle de forhandlinger, intriger og kalkulationer, overtalelsesforsøg og voldelige handlinger, gennem hvilken en aktør eller en kraft foranlediges til påtage, eller selv påtage sig, autoriteten til at tale eller handle på en anden aktør eller krafts vegne.*

Som citatet indikerer må man i dokumentanalysen beskrive de midler, en aktør benytter i forsøget på at komme til at tale på vegne af andre aktører. Med andre ord har dokumentanalysen blik for de kontrol- og styringsforsøg, der udspiller sig, når aktører oversætter eller udlægger en tekst, i forsøget på at opnå taleretten på vegne af et, omend ikke tavst men dog accepterende, netværk af aktører. Det er dog væsentligt at pointere, at den stiltiende accept som legitimerer og muliggør, at én aktør kan tale på vegne af andre, aldrig er en lovmæssighed. Som Latour skriver (Latour 1986: 267):

...the spread in time and space of anything – claims, orders, artefacts, goods – is in the hands of people; each of these people may act in many different ways, letting the token drop, or modifying it, or deflecting it, or betraying it, or adding to it, or appropriating it.

Taleretten er således aldrig på forhånd givet, da ordet, så at sige, er frit. Andre aktører kan melde sig på banen og oversætte teksten anderledes eller aktører i netværket kan tage ordet og tilføje nye nuancer i oversættelsen. Kontrollen er således aldrig total. Men i den situation, hvor en talsmand for et aktør-netværk og dets institutioner, tekster og handling tages for givet, er der tale om stabilitet. Man kan således tale om, at en aktør kan have en form for momentum, hvor taleretten for en tid er stabil.

I vores dokumentanalyse vil vi netop forsøge at udpege, hvordan forskellige aktører bliver talsmænd for øget arbejdstid. Oversættelsen af udsagnet om øget arbejdstid er drivkraften i specialets første analyse, hvor vi følger de teknikker aktører benytter i oversættelsen af udsagnet til hhv. at stabilisere aktørens egne relationer og destabilisere andre aktørers relationer i netværket. Hvor man i journalistikken typisk leder efter konflikter, er omdrejningspunktet i dokumentanalysen oversættelsens ændring af aktørernes relationer.

Translationsbegivenheder

I første analysedel iagttager vi, hvordan udsagnet om øget arbejdstid som løsningsforslag på den økonomiske krise, aktiverer en række aktører, der i medierne påtager sig en rolle i tilslutningen, vurderingen eller kritikken af løsningsforslaget. Vi iagttager, hvorledes partier, journalister, vælgere, fagforeningsmedlemmer mv. inddrages i den offentlige debat om øget arbejdstid, via talspersoner, meningsmålinger, debatindlæg, facebook-grupper, demonstrationer etc., og hvordan denne indrullering giver næring til debatten om øget arbejdstid. Vi viser samtidig, hvordan det fremsatte løsningsforslag former et netværk af aktører, som indgår i forskellige alliancer i hhv. tilslutning og afstandtagen til løsningsforslaget.

Vi følger således de oversættelser, der sætter udsagnet om øget arbejdstid ind i nye sammenhænge. I den forbindelse benytter vi os af Latours begreb om *mediatorer*, der giver os blik for at lede efter de aktanter, der aktivt bidrager til stabiliseringen. Vi vælger at behandle oversættelsesbegrebet med afsæt i Callons typologi for oversættelse, som består af fire *translationsbegivenheder*:

1. Problemidentifikation
2. Interessekonstruktion

3. Indrullering

4. Mobilisering

Selvom Callons typologi består af en række begivenheder, er typologien ikke kronologisk, og flere af oversættelsesbegivenhederne kan således foregå på samme tid (Jensen 2003:201). Vi vil i de følgende gennemgå Callons fire begivenheder.

Problemidentifikation

Den første translationsbegivenhed benævner Callon "Problematisation". Det kan oversættes med problemidentifikation. Med problemidentifikation forstås en begivenhed, hvor én eller flere aktører forsøger at gøre sig uundværlige ved at definere et problem for en række andre aktører, beskrive hvem der påvirkes af det og konstruere et løsningsforlag, hvis gennemførelse afhænger af aktøren selv. Callon kalder denne problemidentifikation og fremlæggelsen af et løsningsforslag for konstruktionen af det *obligatoriske passagepunkt* (Callon 1986: 7).

For at illustrere Callons begreb kan man bruge et eksempel fra politik. Ved at udpege problemer i samfundet og pege på løsninger, som deres parti kæmper eller står for, forsøger politikere at etablere netop deres politik som et obligatorisk passagepunkt over for vælgerne. Den politiske devise går således: Du er påvirket af dette problem, vi har en løsning, derfor har du interesse i at give os din stemme. Samme logik gør sig gældende i forbindelse med oppositionens forslag om øget arbejdstid, og vi iagttager udsagnet om øget arbejdstid som et obligatorisk passagepunkt. Her kigger vi på, hvordan forskellige aktanter forsøger at skabe øget arbejdstid som løsningen ved at pege på et problem. Samtidig udpeger problemidentifikationen nogle bestemte kvaliteter ved andre aktanter. Fx er regeringens politik en del af problemet, mens arbejdsmarkedets parter er en del af løsningen. På den måde vil vi undersøge, hvordan skabelsen af det obligatoriske passagepunkt bliver stabiliseret gennem udlægningen af øvrige aktanters identitet i forlængelse af spørgsmålet om øget arbejdstid.

Interessekonstruktion

Den anden translationsbegivenhed i Callons typologi kaldes "devices of interessement", eller på dansk interessekonstruktion. Begivenheden skal forstås som den proces, hvorved aktører gøres interessererede i og afskæres fra de roller som

problemidentifikationen har sat dem i. Processen sker ved hjælp af *interessekonstruktører*, der, så at sige, definerer en aktør ved at blokere for andres definitioner af den pågældende aktør. Det handler med andre ord om at iagttage de midler, hvormed A forsøger at synliggøre interessefællesskabet med B, ved at afskære B fra øvrige aktører som kan have interesse i et interessefællesskab med B (Callon 1986: 9). Konstruktionen af interesser handler om at anvende interessekonstruktører, der kan placeres mellem andre aktører i netværket og give disse aktører identitet gennem relationen til interessekonstruktørerne. I forbindelse med øget arbejdstid som en løsning gælder det, at netværkets aktanter henholdsvis interesserer og blokerer andre aktanters relationer til øget arbejdstid som det obligatoriske passagepunkt. Vi vil iagttage, hvordan aktanter i netværket definerer andre aktanter ved at optræde ift. øget arbejdstid som en løsning. Fx kan en rundspørge eller meningsmåling således skabe en interessekonstruktion ved at synliggøre medlemmernes interesse i øget arbejdstid. Derved optræder meningsmålingerne som en interessekonstruktør på vegne af medlemmerne og kommer til at spille en rolle for, hvordan netværket kan stabilisere sig omkring det obligatoriske passagepunkt. Denne tanke er i tråd med Latour og Woolgars' begreb om inskriptions-apparat, som betegner den proces, hvorved en substans bliver til en inskription, der kan vise noget og gøre en forskel ift. udformningen af netværket (Jensen 2003: 193). Med det udgangspunkt vil vi undersøge, hvordan forskellige interessekonstruktører bidrager til konstruktionen af øget arbejdstid som det obligatoriske passagepunkt.

Indrullering

Den tredje af Callons oversættelsesbegivenheder kaldes enrolment, eller indrullering på dansk. Efter den indledningsvise interessekonstruktion begynder en række forhandlinger, der gør, at aktørerne rent faktisk inddrages i processen. Vel at mærke ud fra de roller de er blevet tildelt i interessekonstruktionen. Indrulleringen sker ved hjælp af en række teknikker og forhandlinger som forudsætter, at aktørerne tager de tildelte roller på sig.

Jf. det politiske eksempel, omhandler indrulleringen de teknikker, hvorved vælgerne kommer i tale og giver deres holdning til kende. Indrulleringen kan således beskrives som den fortløbende begivenhed, der skaber relationer til bestemte aktører, som

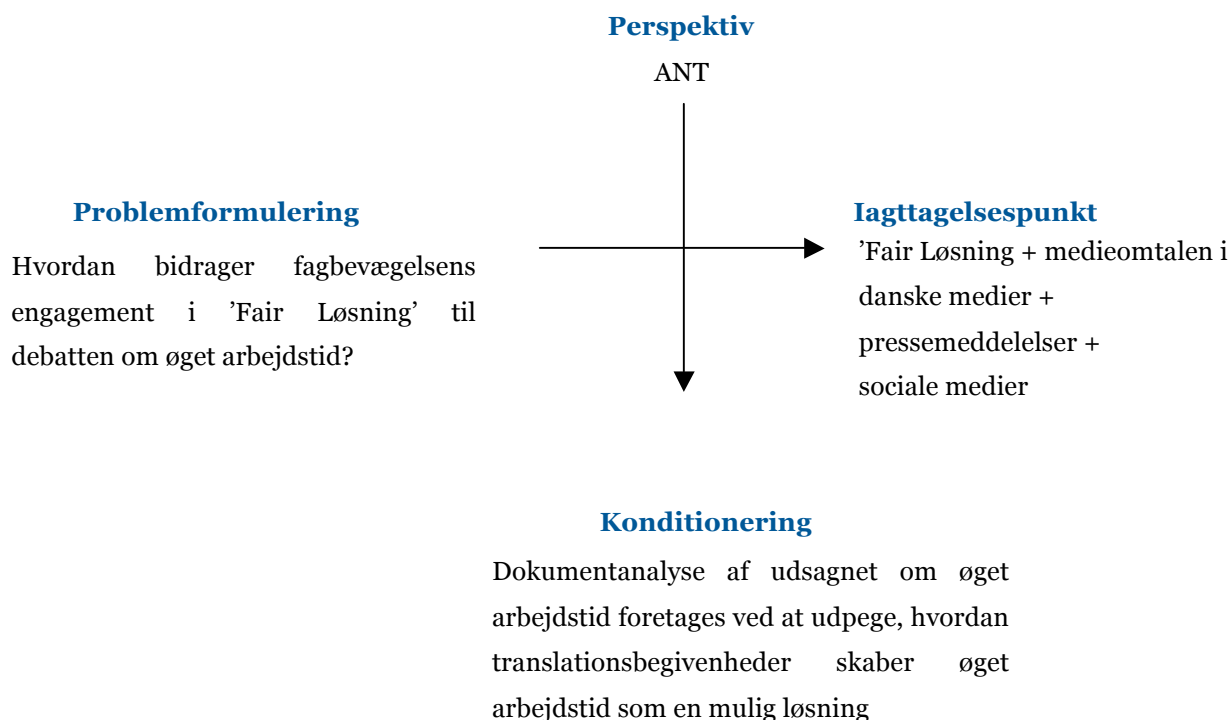
påtager sig rollen som interessenter ift. den rejste problemstilling. Vi bruger begrebet indrullering til at undersøge, hvordan interessekonstruktionen omkring udsagnet om øget arbejdstid bliver udfordret og nuanceret gennem andre aktanter. Her iagttager vi bl.a., hvordan øvrige aktanter danner modalliancer, stiller spørgsmålstejn ved troværdigheden i udsagnet og medvirker til ustabilitet omkring skabelsen af det obligatoriske passagepunkt.

Mobilisering

Den sidste oversættelsesbegivenhed kalder Callon for "mobilisation of allies" (Callon 1986: 12). Vi bruger den danske oversættelse *mobilisering*. Med mobilisering forstås den begivenhed eller proces, hvor netværkets aktanter ud fra deres givne roller forsøger at mobilisere "deres allierede". Med allierede menes det netværk af aktører den pågældende rolleindehaver er tilknyttet. Fx gennem repræsentation. Det kunne eksempelvis være en politiker, der taler på vegne af sin valgkreds i en pågældende sag. Men med mobilisering menes ikke, at der er tale om en bevægelse, der påvirker vælgerkredsen til at handle på en bestemt måde. Mobilisering skal i højere grad forstås som en fælles tilslutning eller støtteerklæring til en aktør, der får mulighed for at gøre sig til talsperson for en bestemt løsning. Derfor vil vi undersøge, hvordan LO-fagbevægelsen forsøger at gøre sig selv til talsperson for øget arbejdstid ved at samle sine egne medlemmer og vælgerne bag forslaget om øget arbejdstid.

Opsamling på ANT-analytik

Vores ANT-analytik bidrager således til konstruktionen af vores genstand. Med udgangspunkt i en række nøglebegreber som aktant, netværk, mediator og forholdet mellem mikro-makro, vil vi foretage en analyse af, hvordan translationsbegivenheder er med til skabe et netværk omkring øget arbejdstid. Modellen nedenfor illustrerer vores analysedesign og er med til afgrænse vores analytiske genstandsfelt:

Governmentality som analysestrategi

Fra at have iagttaget LO-fagbevægelsen som en del af et aktør-netværk, hvor en række aktanter skaber og forsøger at stabilisere øget arbejdstid som løsningen, retter vi i den anden analyse blikket mod LO-fagbevægelsens styring. Vi ændrer således perspektiv fra at have iagttaget LO-fagbevægelsen i sin omverden som et aktør-netværk til at iagttage LO og LO's relation til opposition, medlemmer og vælgere. Derved ændrer vi iagttagelse fra en række translationsbegivenheder, der udmunder i LO-fagbevægelsens mobilisering, til iagttagelser af, hvordan mobilisering virker, og hvilken rationalitet den bygger på. Gennem governmentality-analytikken vil vi i første del af anden analyse stille skarpt på de betingelser, engagementet i 'Fair Løsning' skaber for LO-fagbevægelsens styring, og hvilke overvejelser der ligger bag LO-fagbevægelsens styringsforsøg. I anden del iagttager vi, hvordan de konkrete styringsforsøg tager sig ud i de kampagner, LO-fagbevægelsen søsætter i kølvandet på lanceringen af 'Fair Løsning'.

Governmentality-analytikken

I anden analyse anvender vi den amerikanske sociolog Mitchell Deans governmentality-analytik med begreberne om styringens synlighedsfelt, techne, episteme og konstruktion af identiteter til at iagttage LO-fagbevægelsens styringsforsøg.

Den governmentality-analytik, vi anvender, er udviklet på baggrund af den franske filosof Michel Foucaults undersøgelser af styringsmentalitet og magt. (Kaspersen 2005: 343). Foucaults undersøgelser har dannet grundlag for den teoretiske ramme, man i dag benævner governmentality-studier, som beskæftiger sig med magt og styring i den moderne stat med perspektiver på især relationen mellem stat og individ. (Villadsen 2007: 16). Vil vi derfor indledningsvis præsentere Foucaults begreber om magt og styring. Dernæst vil vi gennemgå Deans analytiske begrebsapparat, der konditionerer vores blik på LO-fagbevægelsens styring. Til sidst samler vi op på vores problemformulerings iagttagelsespunkt og konditionering i anden analyse.

Foucaults magtbegreb

Gennem en række beskrivelser af fremkomsten af moderne samfundsinstitutioner har Foucault gennem et langt forfatterskab bidraget til en reformulering af magtbegrebet. Magtbegrebet er traditionelt beskrevet i samfundsvidenskaberne som noget, en aktør besidder, og som kan udøves til at påvirke og styre en anden aktør – en 'magt over'-forståelse. Sat på formel er tanken, at der er tale om magt, når A kan få B til at gøre noget, B ellers ikke ville have gjort (se fx Robert Dahl, *Democracy and its critics*), (Villadsen 2007: 20-21).

For Foucault er magt ikke udelukkende en synlig repressiv størrelse eller lokaliseret hos formelle magthavere, men i de moderne samfund også produktiv og allestedsnærværende. Det moderne samfund beror på en produktiv magtudøvelse, der, ifølge Foucault, er karakteriseret ved at bibringe individer samfundsønskværdige kapaciteter. "Den moderne magt er karakteriseret ved forslag og tilskyndelser snarere ved undertrykkelse og udelukkelse." (Fogh Jensen 2005: 185).

Sproget spiller en helt afgørende rolle for Foucaults magtbegreb. Den moderne produktive magt muliggøres ifølge Foucault i det talte, i samtalen eller debatten, og det er gennem sproget, magten udfoldes. "Jo mere tale, desto bedre betingelser for magt." (Fogh Jensen 2005: 184). I Foucaults undersøgelse af seksualitetens historie redegør Foucault for magtens karakteristika, hvor det at kunne 'italesætte' – sætte ord på noget på en ny måde – muliggør magtens *produktivitet* – magten som stræben efter mere, bedre, klogere etc. (Fogh Jensen 2005: 186). Man kan således tale om, at magten kan være diskursiv. Foucault anvender begrebet diskurs som redskab for at belyse, hvordan magten udfolder sig og sætter rammer for, hvad der kan siges og accepteres på et givent tidspunkt i en given tid. (Villadsen 2007: 22-25) I analysen af LO-fagbevægelsens styring trækker vi derfor på elementer fra Foucaults diskursanalyse. Det betyder, at vi får blik for, hvordan LO-fagbevægelsens styring set som et afgrænset program kan opfattes som et forsøg på at skrive sig ind i og forsøge at ændre på en bestemt diskurs – de rammer for, hvordan der kan tales om eksempelvis løsninger på Danmarks økonomiske udfordringer.

Foucaults begreb om styring

I en forelæsningsrække sidst i sit forfatterskab retter Foucault blikket mod styringsmentaliteten, *governmentality* i moderne samfund. Begrebet omhandler en særlig måde – en særlig mentalitet – hvorfra moderne styring og ledelse udspringer. Foucault introducerer i sine forelæsninger, hvordan en særlig form for styringsrationalitet gennemsyrrer den moderne tidsalder. Denne styringsrationalitet benævner Foucault *problematiseringen* (Kaspersen 2005: 344). Problematiseringen retter sig analytisk mod sin genstand, 'problemet', ved at nedbryde og omklassificere denne. Styringsrationaliteten kan sammenfattes til praksisser for og teknikker til virkelighedsfremstilling (Ibid: 344-45).

Måden styringen tænkes og fungere på er grundet i viden, mener Foucault. Styringen sker med afsæt i et videnskabeligt eller kvasi-videnskabeligt grundlag og iagttagelse af styringen giver mulighed for skabelsen af ny viden – som så igen kan bruges til nye styringsforsøg. Forbindelsen mellem viden og styring er således central i Foucaults beskrivelse af moderne magtudøvelse. (Villadsen 2007: 21). Den moderne styringsmentalitet, som den økonomiske tænkning har haft stor indvirkning på, kan

ikke alene iagttages som relationen mellem staten og borgeren. Et netværk af institutioner, praksisser, teknologier, teknikker m.m. henvender sig, griber ind og fremsætter styringsforsøg i vores hverdag.

Vi anvender i vores anden analyse Deans dimensioner for styring, med blik for, hvilke teknikker der anvendes, hvordan de styrer, hvilke vidensgrundlag de baserer sig på, og hvordan det former særlige identiteter, subjektet kan tage på sig. (Dean 2006: 70-71). En uddybning af dimensionerne bliver fremlagt efter en generel indføring i governmentality-analytikken som den er formuleret af Dean.

Governmentality-analytikken ved Dean

Når vi anvender governmentality-analytikken er det væsentligt at præcisere, hvordan vi opfatter begrebet styring. Vores anvendelse af begrebet styring er betinget af Foucaults udtryk *conduct of conduct*, hvor styring betegner ”ethvert forsøg på – med et vist overlæg – at forme aspekter ved vores adfærd i overensstemmelse med bestemte normsæt og med bestemte mål for øje.” (Ibid: 43). Det betyder, at vi iagttager LO-fagbevægelsens styring som en strategisk kalkuleret aktivitet, der har til formål at fremme LO-fagbevægelsens interesser. Styringen repræsenterer altså et intentionelt forsøg på at påvirke adfærd; at styre andres styring. Dermed giver Foucaults styringsbegreb os mulighed for at undersøge, hvordan LO-fagbevægelsens styring forsøger at påvirke medlemmer og vælgere op til et folketingsvalg.

En analyse af styring beskæftiger sig ifølge Dean (Ibid: 44):

- ... med kalkulationsmidler – såvel kvalitative og kvantitative; styringens autoriteter eller aktører; de vidensformer, teknikker eller andre midler, der anvendes til at styre; den genstand der søges styret og hvordan den begrebsliggøres; de mål der forfølges, samt styringens resultater og konsekvenser.

Med Governmentality-analytikken kan vi således rette vores blik mod de strategiske mål i de teknikker og den viden, LO-fagbevægelsen baserer deres kommunikation og kampagner på. Desuden kan vi behandle, hvilke konsekvenser, styringen har for LO-fagbevægelsen.

Praksisregimer og styringsprogrammer

For Mitchell Dean må analyser af styring ikke reduceres til en "simpel, observerbar aktivitet" (Ibid: 55). Analyser af styring er i stedet studiet af organiserede praksisser, vi styres igennem, og vi styrer os selv igennem. Dean kalder disse praksisser for praksisregimer. Betegnelsen praksisregimer dækker over "mere eller mindre organiserede måder, hvorpå vi på et givent tidspunkt og på et givent sted tænker, praktiserer og reformerer aktiviteter" (Ibid: 58). LO-fagbevægelsens styring må derfor opfattes som en bestemt måde at tænke, organisere og reformere praksis på. Men samtidig gælder det, at disse mere eller mindre institutionaliserede måder at styre på, kommer til udtryk gennem specifikke – og tidsligt – afgrænsede programmer (Ibid:60):

- Praksisregimer er forbundet med og gøres til genstand for afgrænsede og eksplicite programmer, dvs. velovervejede og relativt systematiske former for refleksion, som bestræber sig på at reformere praksisser.

Når vores analyse af LO-fagbevægelsens styring tager sit afsæt i LO-fagbevægelsens styring siden lanceringen af 'Fair Løsning', betyder det, at vi anskuer LO-fagbevægelsens styring som et program. Dermed undersøger vi de praksisser, styringen skriver sig ind i og forsøger at reformere. Her vil vi afdække, hvordan programmet forsøger at påvirke praksisregimet; måden hvorpå befolkningen, medlemmer og politikere kan tænke i økonomiske løsninger. Et centralt karaktertræk ved programmerne er, at de trækker på viden og teknikker i deres forsøg på at udfordre praksis, orientere mod nye mål og påvirke de involverede aktørers ønsker, stræben, behov og egenskaber (Ibid: 60).

Governmentality-analytikkens styringsdimensioner

I vores anden analyse konditionerer vi vores blik på styring ved at inddrage Deans opdeling af governmentality-analytikken i en række karakteristika med blik for særlige dimensioner ved styringen: Synlighedsfelter, techne, episteme og skabelsen af subjekter (Ibid: 72 ff). Vi vil her introducere begreberne, som gør det muligt at iagttage LO-fagbevægelsens styring som et program i praksisregimet.

Techne

Begrebet techne omhandler de tekniske aspekter ved styringen. Governmentality-analytikken leder vores blik til at stille spørgsmålstejn ved, hvordan styringen bliver gennemført. Ved hjælp af hvilke midler, mekanismer, procedurer, instrumenter, taktikker, teknikker, teknologier og vokabularier bliver LO-fagbevægelsens autoritet konstitueret. I governmentality-analytikken er det vigtigt at få belyst denne dimension ved styringen, da styringen ikke alene via et tankesæt eller en ideologi kan lade sig gøre. Der må tekniske midler i brug for, at styringen kan opnå mål eller indfri værdier. (Ibid: 73).

Synlighedsfelter

Den anden dimension omhandler de former for synlighed, styringen muliggør. Dimensionen spørger til, hvad styringen kaster lys over, og hvordan særlige objekter træder frem og defineres i dette lys. Et lagkagediagram, en arkitekturplan eller et sæt grafer er måder at visualisere styringens felt på. *Synlighedsfeltet* gør det muligt at sætte lys på visse objekter og mørkelægge andre for at præcisere eller målrettet styringen, så det bliver muligt at se, hvilke problemer der skal løses, hvilke relationer der vigtige, hvilke aktører det berører osv. Mange governmentality-studier betoner denne rumlige og visuelle dimensionen ved styringen så kraftigt, at analyserne skaber diagrammer over magt og autoritet på baggrund af synlighedsfelterne (Benthams panoptikon er det mest berømte eksempel herpå) (Ibid: 72).

Episteme

Den tredje dimension i Deans governmentality-analytik vedrører de former for viden, der affødes af og selv informerer styringsaktiviteterne. Dimensionen benævnes styringens *episteme*. I denne dimension leder governmentality-analytikken blikket mod de former for tænkning, viden, ekspertise, strategier, rationaler etc., LO-fagbevægelsen bringer i anvendelse i styringsprogrammet. Der er således tale om at se på, hvilke former for sandhed, styringen opererer på baggrund af, og hvordan epistemet bidrager til at gøre specifikke emner og problemer styrbare. På denne måde søger governmentality-analytikken via denne dimension at trænge ind i organisationens maskinrum. Det sker ud fra betragtningen om, at organisationer må træffe beslutninger og handler, planlægger og organiserer sig på baggrund af

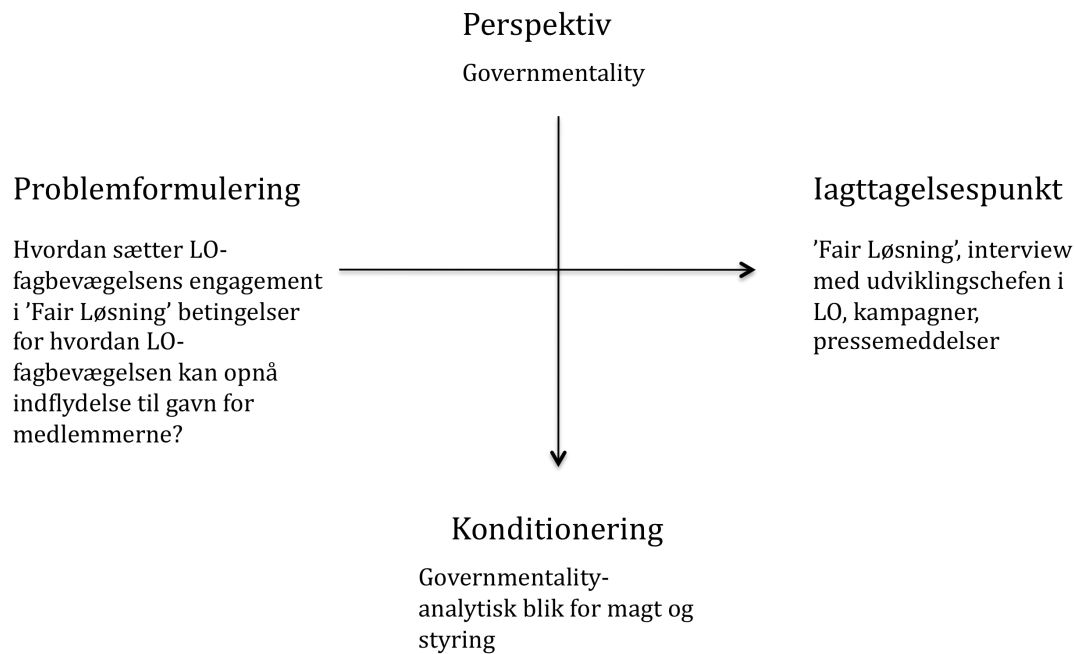
knowhow, viden og rationaler. Man forsøger således at optegne og belyse hvilket "styrings-ideal" styringen beror på (Ibid: 73-74). Episteme afspejler således kulturelle og historiske "fortolkningsskemaer", hvad der tænkes, og hvad der kan lade sig tænkes i forskellige perioder og epoker. (Kaspersen 2005: 348).

Skabelsen af identiteter

Den sidste dimension i vores governmentality-analytik vedrører de former for identiteter, styringen opererer igennem og forsøger at skabe. Der er her både tale om kollektive og individuelle identiteter. Det analytiske blik retter sig her mod de kapaciteter, egenskaber, indstillinger eller holdninger, styringen forsøger at skabe gennem fremstillingen af en bestemt identitet. Denne dimension skal ikke forstås som en søgning efter en endegyldig subjektspostition, men derimod som en 'identifikations' identitet et individ kan tage på sig i en given situation. Man kan eksempelvis ved at træde ind i supermarkedet påtage sig en forbrugeridentitet ved at købe Fair Trade, økologiske varer og identificere sig med gruppen af ansvarlige 'politiske forbrugere' som kollektiv identitet.

Opsamling på analysestrategi for governmentality-analysen

I den anden analyse ændrer vi blik fra iagttagelsen af skabelsen af 'Fair Løsning' i et aktør-netværk til iagttagelsen af LO-fagbevægelsens indflydelsesmuligheder som et styringsforsøg. Via governmentality-blikket vil vi forsøge at iagttage og skildre, hvilke overvejelser og logikker, der ligger bag LO-fagbevægelsens samarbejde med oppositionen, og hvordan styringsprogrammet konkret tager sig ud i forsøget på at påvirke befolkningen op til et kommende valg. Vores blik er konditioneret således, at vi iagttager LO-fagbevægelsens kampagner som en del af et styringsprogram der har til formål, at påvirke den måde, der kan tænkes kriseløsninger på. Dermed beskæftiger vi os med de "velovervejede og relativt systematiske former for refleksion, som bestræber sig på at reformere praksisser" (Dean 2006:60). Vi begrænser os til at kigge på et nutidigt billede af LO-fagbevægelsen – og vores interesse er ikke at finde ud af, hvad LO-fagbevægelsen har været, men vi vil forsøge at tegne et øjebliksbillede på en tidssvarende fagbevægelse og de betingelser, der karakteriserer LO-fagbevægelsen styringsforsøg i perioden fra lanceringen og 'Fair Løsning' og frem. Den nedenstående model illustrerer vores fremgangsmåde for governmentality-analysen:

Oplæg til diskussion

Efter de to analyser følger en diskussion, hvor vi vil spejle nogle af vores analytiske pointer i en række teoretiske og samfundsdiagnostiske tendenser, vi mener kan være i spil i LO-fagbevægelsens program. De tre tendenser er politisk marketing, kontraktspolitik som begreb og den slovenske filosof Slavoj Zizeks beskrivelse og samtidsdiagnose af ideologiens tilstedeværelse i nutidens samfund.

Politisk marketing som episteme

Vi vil indledningsvis diskutere, hvorvidt LO-fagbevægelsen som følge af opbakningen til 'Fair Løsning' kan anskues som en del af en valgkampen. For at forstå den styringsmentalitet, der ligger bag LO-fagbevægelsens strategi, vil vi inddrage professor i politologi, Tim Knudsens idé om, at politik i dag er reduceret til markedstænkning. Denne idé kan iagttages som en form for 'forfaldshistorie' – da den tegner et billede af, hvordan politik burde være, og hvordan udviklingen bevæger sig væk fra idealet om substantielle idépolitiske budskaber. Tim Knudsen peger i sit værk "Fra folkestyre til markedsdemokrati" (Knudsen 2007) på, at vi i dag er vidne til en overgang fra folkepartier til markedspartier. Markedspartiet er organiseret efter samme skabelon som en privat virksomhed, hvor vælgerne i højere grad betragtes som atomiserede enkeltindivider end socialt homogene grupperinger.

Markedspartierne designer i stigende grad politikken. Det kommer bl.a. til udtryk i kontraktpolitikken, mener Tim Knudsen. Denne form er ikke opstået inden for de seneste år, men er resultatet af en støt stigende afideologisering. "Ideologi er noget bras" udtalte Poul Schlüter allerede i 1984 med reference til, at vælgere i stigende grad kunne anses som politiske forbrugere, der interesserede sig for enkeltsager og konkrete løsninger på disse (Knudsen 2007: 103-107).

Forfatterne til bogen "Winning elections with political marketing", Philip John Davies og Bruce I. Newman omtaler overlappet mellem en generel politikudvikling og marketingstænkning. Forfatterne mener, at der i USA og Storbritannien på trods af nationernes forskellighed er opstået en situation med 'permanent valgkamp'. (Davies 2006: 2). Denne tese bakker Tim Knudsen op og mener, at de nye markedspartier er karakteriseret ved en kombination af få kampagnetemaer med henblik på branding af partiet i en permanent valgkamp. (Knudsen 2007:105-106).

Kernen i politisk marketing er antagelsen om, at politiske organisationer ikke længere blot har et produkt, der hedder ideologi, som de søger at udbrede. Ifølge marketingstænkningen forsøger politiske organisationer at kortlægge det marked, de er indlejret i, for på den baggrund at designe et produkt, der efterspørges på markedet. Det produkt skal organisationen derefter markedsføre. Politisk marketing som disciplin har således den "politiske markedsplads" som genstandsfelt. Ifølge forsker i politisk marketing, Jennifer Lees-Marshment kommer idéen om en politisk markedsplads fra 1960'ernes antiautoritære litteratur og kritik af de politisk institutioner, der har skabt en mere kritisk samfundsborger. Den kritiske borger har i takt med en udvidet informationsadgang og mediernes stigende nyhedsakkumulation skabt et pres på politisk stillingtagen og kommunikation – især for politikere ved magten (Lees-Marshment 2009: 5-6).

Kontraktpolitikens indtog i dansk politik

For at kunne diskutere, hvorvidt 'Fair Løsning' kan anses for et udtryk for kontraktpolitik, vil vi kort give en præsentation af udlægninger af begrebet i en dansk kontekst. Begrebet 'kontraktpolitik' bliver normalt knyttet tidligere statsminister Anders Fogh Rasmussen. Anders Fogh Rasmussens kontraktpolitik menes at være

inspireret af New Labours politiske succes, som er beskrevet i PR-strategen Philip Gould's bog "The unfinished revolution – how the modernisers saved the Labour party" (Gould 1998). Bogen er en opskrift på, hvordan man vinder vælgernes gunst i en postmoderne æra, som baseres på et opbrud med ideologi, brugen af moderne markedstænkning og fokus på mediehåndtering.

I 1997 gik New Labour til valg med et valgprogram bestående af 10 punkter, som blev præsenteret som en kontrakt med vælgerne under overskriften "This is our contract with the people"⁹. Den nye angelsaksiske inspiration, som førte kontraktpolitikken til Danmark, kom ikke fra én men fra flere videnskabelige grene. Den post-moderne analyse af samfundsudviklingen, der beskriver en stigende afideologisering, havde sociologen Anthony Giddens været eksponent for og inspireret New Labour med. Medieorientering og udformningen af budskaberne kom i høj grad fra marketingtænkningen, med målgruppeanalyser, segmentering og fokusgrupper som gængse analyseværktøjer. (Lees-Marshment 2009: 251-252), (Knudsen 2007: 88-89).

I bogen "Tid til forvandling – Venstres vej til magten" beskriver politisk journalist på Weekendavisen, Hans Mortensen, hvorledes Fogh Rasmussen og Claus Hjort Frederiksen lagde Venstres nye linje i 1999. Centralt er her kontraktpolitikken, som skulle skabe troværdighed om Venstres politik og fungere som en hjørnesteen i en strategi, hvis mål ikke alene var at komme til magten, men også at beholde den (Mortensen 2008: 119-130).

En anden skildring af kontraktpolitikken udlagde kulturedaktør ved Information, Rune Lykkeberg i bogen "Kampen om sandhederne" fra 2008. Lykkebergs påstand er, at det vigtigste i Fogh Rasmussen kontraktpolitik var "en garanti mod en systemekspansion fra den politiske elite." (Lykkeberg 2008: 60). Formålet med kontraktpolitikken var at skabe en alliance med den del af befolkningen, der følte sig ekskluderet pga. uforståelig politisk retorik. Kontraktpolitikken var således et opgør med en politisk elite, der besad magten til at definere vigtige samfundsmæssige spørgsmål (Lykkeberg 2008: 45-56).

⁹ Weblink 6

Ideologi og samtidsdiagnose

I den sidste del af diskussionen vil vi spejle vores analytiske pointer i den slovenske filosof Slavoj Žizeks samtidsdiagnose og begreb om ideologi. Det giver os blik for, hvorvidt LO-fagbevægelsens engagement i 'Fair Løsning' kan anskues som værende ideologisk betinget. Diskussionen tager afsæt i Žizeks teori om ideologi og kritik af den postmoderne afvisning af ideologi i samfundet. Žizeks tænkning baserer sig på den franske psykoanalytiker Jacques Lacan og hans analyser – herunder et opgør med måden at tænke og agere politisk (Lausten 2006: 9-11)

Ifølge Žižek er der i høj grad ideologi i vores samfund, da der ikke er trådt noget andet i stedet for de ideologiske kategorier eller fortællinger. Det til trods for fejringen af 20-året for murens fald. Žižek arbejder med en analysestrategi, som fokuserer på nutidens ideologiske nærvær. At ideologierne betragtes som døde er bestemt af den vestlige liberale ideologis ultimative sejr. Ideologi hos Žižek er ikke en manipulerende fordrejning af virkeligheden. Derved modstiller Žižek sig den ideologikritiske tradition (emancipatoriske tradition), der søger at belyse ideologiens misrepræsentation af virkeligheden. Den ideologikritiske tradition tog med et marxistisk udgangspunkt kampen op mod en "falsk bevidsthed" om "den sociale verden". Det var ikke en videnskabelig kritik, men en kritik, der kunne bane vejen for at oplyse arbejderklassen om kapitalismens udbytning (Ibid: 30).

Žižek mener, at det største problem ved denne tilgang til ideologi er dens utopiske tiltro til oplysningsprojektet. Tesen er, at gennem oplysning opelskes rationelle subjekter, der bliver i stand til at frigøre sig fra ideologiens greb. Žižek definerer ideologi således (Ibid: 31-32):

- Ideologi er ikke en drømmeagtig illusion, som vi bygger for at undslippe en ubærlig realitet; den er i dens grundlæggende dimension en fantasikonstruktion, der tjener til at understøtte selve vores "realitet".

Žižek mener derved, at vi lever med en illusion om, at vi som oplyste tager afstand til ideologi – vi ved at Gud er død, at vi er masseforbrugere, at nationer er politiske konstruktioner etc. Og i kraft af disse erkendelser er vi ikke "rigtig" en del af det kapitalistiske samfund, forbi vi personligt ikke støtter samfundsindretningens mange konsekvenser. Vi arbejder som travle arbejdsbier i et kapitalistisk samfund, men det

er ikke "virkelig" os, der bidrager til konsekvenserne, for vi ved godt, hvordan tingene hænger sammen – det er de andre som ikke har set lyset.

Zizeks analysegreb handler om at vise, at ideologier er struktureret som 'fantasmer'. Disse studier falder i to kategorier. 1. Studier af totalitære doktriner. 2. Studier af kapitalismens begærøkonomiske struktur. Zizeks ideologikritik handler om at vise det, der giver sig ud for at være ideologifrit, netop er yderst ideologisk (Laustsen 2005: 209). Paradokserne i Zizeks analytiske samtidsdiagnose er centrale. Det er paradoksalt, at vi lever i et liberalt demokrati, som står for frihed, men vi har ikke frihed til at sige nej til friheden. Det er paradoksalt, at de store fortællinger er begravet, men vi stadig fortæller dem igen og igen, selvom vi godt ved, de ikke dur (Laustsen 2006: 49-53).

Žižek retter gennem sit forfatterskab en hård kritik af måden, vi tænker og fører politik på, som Žižek anser som et skadeligt symptom og en krise. I stedet for at bruge de rammer vi har i det politiske – højre-venstre – fejrer vi rammerne i en nærmest totalitær retorik. Politik er reduceret til at skabe rammer for vækst – intet andet. Vækst er sat over spørgsmål om værdi, og den værdi, man søger at skabe er vækst (Bagge Laustsen 2006: 49-50), (Žižek 2009: 87-91).

Metodiske refleksioner og empirisk afgrænsning

Som beskrevet ovenfor ligger denne kandidatafhandling sig i forlængelse af en analysestrategisk tradition, hvor det analytiske blik vi lægger ned over analysegenstanden er afgørende for, hvordan genstanden træder frem. Vores motivation og den derpå følgende problemformulering er naturligvis med til at give retning for vores anvendte metode. Alligevel har vi undervejs truffet nogle metodemæssige valg som har afgørende betydning for vores produktion af viden, og den analysestrategiske tilgang udelukker ikke en række refleksioner omkring metodevalg og empirisk afgrænsning. Derfor vil vi kort skitsere, hvordan vi rent metodisk har bygget specialet op, og hvilke konsekvenser det har for vores empiriske genstand.

I vores første analysedel er vi i vid udstrækning betinget af det analysestrategiske blik, ANT giver os at lede med. Her undersøger vi, hvordan et væld af aktanter bidrager til

stabiliseringen og destabilisering af udsagnet om øget arbejdstid som en løsning. I tråd med ANT anvender vi en eksplorativ tilgang og inddrager dokumentanalysen som metodisk redskab. I den forbindelse anvender vi en kvalitativ tilgang, hvor vores primærkilder består af en kombination af officielle dokumenter, pressemeddelelser og artikler fra nyhedsmedier, der omtaler 'Fair Løsning' og LO. De officielle dokumenter som 'Fair Løsning' og pressemeddelelser behandler vi som repræsentative for afsenderens holdning til et givent emne (Bryman 2004: 386). Artiklerne opfatter vi som beskrevet ovenfor i afsnittet om dokumentanalysen. Her skal det dog bemærkes, at vi har sorteret politiske analyser og kommentarer fra. Afgrænsningen skyldes, at vi har forsøgt at undersøge, hvordan netværket omkring øget arbejdstid udfolder sig gennem handlinger fra netværkets aktanter. Derfor har vi udeladt ekspertudtalelser og analyser af forløbet, såfremt de ikke bringer nye ting frem, jf. ANT's argumentation omkring *mediatorer*, der gør en forskel i forhold til netværket. Af samme grund er det ikke væsentligt, at vi forholder os til de medier, hvori handlingen beskrives. Journalister, kommunikationskanaler osv. opfatter vi som *intermediaries*, der blot transporterer mening.

Med det udgangspunkt har vi foretaget en søgning på Infomedia, hvor vi har søgt på nøgleordene 'Fair Løsning' og LO i perioden fra d. 10. maj til d. 23. august 2010. Søgeresultatet er betinget af, at begge søgeord indgik. Søgningen er foretaget i følgende medier: Politiken, Jyllands-Posten, Berlingske Tidende, Information, Weekendavisen, Mandag Morgen, Ekstra Bladet, BT, TV2 Nyhederne, DR Nyheder og Ritzau. Søgestrengen gav mere end 110 artikler, der fungerede som vores primærkilder for første analysedel. Artiklerne har vi behandlet på to måder. I første omgang foretog vi en kategorisering af samtlige aktanter, der fremgår af artiklerne, ud fra de forskrifter som ANT sætter op. På den baggrund har vi optegnet et kort over aktanterne, der indgår i netværket omkring øget arbejdstid (Bilag 1 + 2). Dernæst har vi, ud fra et deduktivt udgangspunkt, foretaget en kodning af søgeresultaterne ud fra de kategorier som Callon sætter op som translationsbegivenheder. Kategorierne har derfor virket determinerende for vores første analyse – også i et metodisk øjemed.

Den anden analysedel drives ligeledes frem af vores analysestrategiske blik, hvor Foucaults tanker om styring er med til at konstruere vores genstand. Her folder vi det empiriske materiale ud og forfølger nogle af de dokumenter, der har været centrale

for etableringen af det obligatoriske passagepunkt. Her kigger vi på 'Fair Løsning' som en betingelse for LO-fagbevægelsens indflydelsesmuligheder. Desuden inddrager vi to af fagbevægelsens kampagner, der primært er organiseret på facebook. I vores analyse af de to kampagner 'Tag Danmark Alvorligt' (Bilag 3) og 'STOP forringelserne af efterlønnen' (Bilag 4) er vi dog ikke interesserede i at opnå viden om kampagnernes effekter. Derfor analyserer vi ikke på, hvor mange medlemmer en facebook-gruppe har, og hvad effekterne af kampagnerne er. Vores fokus skyldes to ting. Dels findes der ikke valide metoder til kvalitativ effektmåling af fx sociale medier som facebook, og dels er det for tidligt at spå om effekterne af LO-fagbevægelsens styringsprogram i en periode, hvor valgkampen fortsat er i gang. Vores analytiske interesse er i stedet at analysere på kampagnernes virkemidler, og hvordan de fungerer som en del af LO-fagbevægelsens måde at opnå indflydelse på.

Desuden har vi, som et led i vores produktion af viden om LO-fagbevægelsens måde at tænke indflydelse på, foretaget et interview (Bilag 5) med Morten Madsen, der er udviklingschef i LO. Vi må forvente, at vores informant er særdeles velunderrettet om LO-fagbevægelsens strategiske overvejelser, idet hans daglige arbejde i høj grad drejer sig om kommunikation og organisation. En del af de overordnede strategiske overvejelser sker, ifølge vores informant som oftest, ved møderne i den daglige ledelse, hvor vores informant sidder med som referent. Derfor indgår vores informant som en brugbar kilde til viden om LO's strategiske overvejelser. Interviewet er bygget op som et semi-struktureret interview, hvor vi med udgangspunkt i en interviewguide (Bilag 6) har afdækket informantens iagttagelse af LO-fagbevægelsens indflydelsesmuligheder. Interviewet er gennemført ud fra tre grupper af spørgsmål. Først spurgte vi ind til LO-fagbevægelsens forhold til oppositionen, dernæst behandlede vi forholdet til medlemmer og vælgere. Hvorefter vi til sidst spurgte vi ind til informantens syn på fremtidens fagbevægelse.

Vi er i forbindelse med interviewet blevet opmærksomme på en række ting. Fx, at vi som udefrakommende sandsynligvis ikke kommer i besiddelse af oplysninger, der ikke er i tråd med LO-fagbevægelsens officielle holdninger. I forlængelse af dette vil informanten formentlig udtale det samme ved gentagne interviews, og vi må antage, at informantens udtalelser vil ligge tæt op ad LO's officielle holdning til de spørgsmål, vi stiller i interviewet. Vi antager derfor, at den eksterne reliabilitet af interviewet er

relativt høj (Bryman 2004: 273). Omvendt er det vigtigt, at bemærke at interviewet ikke nødvendigvis tegner et samlet billede af LO-fagbevægelsens måde at tænke indflydelse og styring på.

Informanten er udvalgt på baggrund af personlige kontakter, der – efter vores overbevisning – har været afgørende for, at vi har kunnet skaffe informanter fra LO-fagbevægelsen. Vi har brugt vores personlige kontakter frem for rundringning til tilfældige i fagbevægelsen. I den forbindelse skal det nævnes, at det har vist sig vanskeligt, at finde informanter i fagbevægelsen, som ville udtale sig til citat. Det skyldes givetvis den politiske følsomhed, der ligger i fagbevægelsens udmeldinger og den megen medieomtale, der er fulgt i kølvandet på LO-fagbevægelsens opbakning til øget arbejdstid.

Igennem specialeprocessen har det undertiden været vanskeligt at afgøre specialets empiriske afgrænsning, idet analysegenstanden har været i konstant bevægelse gennem det halve år, processen har stået på. Med jævne mellemrum er der kommet nye meldinger fra både oppositionen og LO-fagbevægelsen, der har bevirket, at diskussionen om øget arbejdstid har været under konstant forvandling – og til tider lidt vanskelig at indkapsle. Desuden opstod der en væsentlig forandring i den politiske dagsorden, da statsministeren i sin nytårstale foreslog en hurtig afvikling af efterlønnen. LO-fagbevægelsen reagerede prompte med kampagner og agitation for bevarelsen af efterlønnen. Den konstante udvikling i politiske udmeldinger har derfor været et vilkår i vores proces, som både har givet en del udfordringer, men også fornyet kraft og inspiration til opgavens argumentation.

1. analyse: konstruktion af netværket

I den første analyse vil vi med udgangspunkt i Callons translationsbegivenheder undersøge, hvordan netværket udfolder sig omkring udsagnet om øget arbejdstid. Vi ser på, hvordan forskellige dokumenter skaber aktanter i netværket, der relaterer sig til udsagnet. Vi udfolder først, hvordan øget arbejdstid opererer med henholdsvis problemer og løsninger i den første translationsbegivenhed, problemidentifikation, og hvordan denne begivenhed får aktanterne i netværket til at bidrage til løsningen som et obligatorisk passagepunkt. Derefter kigger vi på, hvordan, udsagnet konstruerer interesser og alliancer omkring øget arbejdstid som obligatorisk passagepunkt. Efterfølgende kigger vi på, hvordan disse alliancer modificeres og nuanceres af netværkets aktanter. Til sidst samler vi op på, hvordan der mobiliseres og skabes enhed omkring øget arbejdstid som obligatorisk passagepunkt.

Problemidentifikation – øget arbejdstid som løsning

'Fair Løsning' fungerer som oppositionens plan for at føre Danmark sikkert ud på den anden side af den økonomiske krise. Udspillet ligger i forlængelse af partiernes fælles skatteudspil "Fair Forandring" fra august 2009 og skildres i pressen som et regeringsgrundlag for en eventuel kommende S-SF-regering. Lanceringen foregår således under stor mediebevågenhed og udspillet iagttages som et udspil der kan blive "afgørende for udfaldet af næste valg."¹⁰ Udspillet består af et dokument på 94 sider og kan overordnet ansues som en klassisk økonomisk helhedsplan, der giver et overblik over en række af de mere langsigtede politiske tiltag, oppositionen vil gennemføre, hvis de overtager regeringsansvaret. Beskæftigelse, uddannelse, vækst og velfærd er nogle af de politiske områder, planen adresserer.

Danmarks nationaløkonomiske situation beskrives som hovedudfordringen og problemidentifikationen er således Danmarks økonomi, jf. Callons første translationsbegivenhed. Mere specifikt identificerer udspillet fire store problemer for dansk økonomi (Fair Løsning: 14):

- Et offentligt underskud på 24 mia. kr.

10 Artikel A

- Stigende arbejdsløshed siden krisen satte ind.
- Produktiviteten stiger mindre end i andre lande, vi konkurrerer med.
- Relativt faldende uddannelsesniveau.

De fire dysfunktionaliteter præsenteres i en række søjlediagrammer og grafer, der illustrerer Danmarks økonomiske situation. Løsningen på Danmarks økonomiske udfordringer består i udspillet af række forskellige politiske tiltag:

1. Flere job her og nu
2. Investeringer i job som Danmark skal leve af i fremtiden
3. Trepartaftale om langsigtet økonomisk holdbarhed
4. Mere og hurtigere uddannelse
5. Ny velfærd

Det tredje punkt indeholder punktet om øget arbejdstid som er én af hjørnestenene i finansieringen af udspillet løsningsforlag, og som ifølge planen er med til at skaffe 15 mia. til den slunkne statskasse (Fair Løsning: 88). Pengene skal anvendes på offentlige investeringer, der sikrer vækst og beskæftigelse – og på længere sigt velfærd til danskerne. Problemidentifikationen er i tråd med den herskende offentlige opfattelse af, at Danmark befinder sig i statsfinansielle vanskeligheder og udgør et ekko fra månederne før, hvor Finansministeriet i forbindelse med EU's fremlagte konvergenskrav satte tal på Danmarks økonomiske situation. I regeringens konvergensprogram (Danmarks Konvergensprogram 2009), der i februar 2010 blev fremlagt som regeringens svar på kravene, blev det opgjort, at Danmark skulle spare 24 mia. kr. i perioden 2011-13 for at sikre langsigtet finanspolitisk holdbarhed. Denne antagelse bakkes op i 'Fair Løsning', og oppositionen påtager sig opgaven (Fair Løsning: 14). Det er derfor ikke oppositionens beskrivelse af problemet, der vækker opsigt på pressemødet, men derimod løsningsforslaget. Socialdemokraterne og SF's beskrivelse af den økonomiske situation og løsningsforlaget i 'Fair Løsning' etablerer således øget arbejdstid som det obligatoriske passagepunkt:

- Bliver vi enige om at arbejde en time mere om ugen med fuld løn svarende til 12 minutter mere om dagen i gennemsnit, kan vi lukke et stort hul i statskassen. Vi kan sikre velfærden og begynde at betale gæld tilbage.¹¹

Det obligatoriske passagepunkt henvender sig bredt til danskerne, som illustreret i overstående citat. Ved at sammenkæde velfærdsydelsernes skæbne med øget

11 Weblink 7

arbejdstid som en løsning, taler S og SF's problemidentifikation til danskernes ønske om at bevare den danske velfærd. Konstruktionen af løsningen henvender sig på samme måde bredt til danskerne, i sloganet om, at "Hvis du har 12 minutter, så har vi en løsning" (Bilag 7). Den øgede arbejdstid fremsættes således som finansieringsløsningen på velfærd, men løsningsforslaget er i sin substans åbent for forhandling. Problemidentifikationen handler ikke alene om at udpege problemet og præsentere løsningen, jf. Callons definition. For at etablere det obligatorisk passagepunkt, må aktøren overbevise om, at løsningsforslaget kan realiseres. Med et ANT-blik handler det med andre ord om, at oppositionspartierne får solgt idéen om øget arbejdstid som en løsning, der kun kan aktualiseres ved en S-SF-regering ved magten. Samtidig gælder det for problemidentifikationen, at den også beskriver andre aktørers roller, og det er i den forbindelse, at LO-fagbevægelsens bliver interessant.

LO-fagbevægelsen melder sig på banen

Efter pressemødet står det klart, at Socialdemokraterne og SF har været i dialog med LO-fagbevægelsen i udarbejdelsen af løsningsforslaget om øget arbejdstid, og i kølvandet på pressemødet retter medierne opmærksomheden mod LO-fagbevægelsen. Spørgsmålet er, om den ekstra arbejdstime er en realiserbar vej til mere velfærd, idet det er usikkert, hvorvidt LO-fagbevægelsen både kan og vil være med til at hæve arbejdstiden. Det skyldes i høj grad det faktum, at en stigning i arbejdstiden er overenskomststof og ikke noget, politikerne har formel adgang til at regulere; hverken lovgivningsmæssigt eller gennem trepartsforhandlinger. Det er nemlig arbejdstagerorganisationernes medlemmer eller medarbejderne på virksomhedsniveau, der skal stemme ja til en evt. forøgelse af arbejdstiden, jf. den danske aftalemodel (Due 2010: 318). LO udsender samme dag en pressemeddelelse, hvor LO-formand, Harald Børsting, udtaler:

- For LO er det afgørende, at der skabes brede løsninger, hvor det ikke er en gruppe, der skal bære byrderne, men hvor alle skal bidrage. Og jeg er glad for, at det også er grundtonen i oplægget fra S og SF.¹²

Harald Børstings udtalelse er analog til Helle Thorning-Schmidt og Villy Søvndals brede adressering af løsningsforslaget, hvor alle bidrager. Omvendt er LO-LO-fagbevægelsens udtalelser samme dag væsentligt mere ukonkrete end de 12 minutter,

12 Weblink 8

oppositionen opererer med:

- Vi er klar til at gå konstruktivt ind i trepartsforhandlinger med en kommende S og SF regering. Vi kan ikke på forhånd garantere specifikke løsninger, men vi accepterer, at en væsentlig forudsætning for at nå målet er at diskutere øget arbejdstid.¹³

På trods af, at LO-fagbevægelsens udtalelser mere har karakter af en konstruktiv støtteerklæring end en decideret garanti, indledes samarbejdet med markante udtalelser fra LO-fagbevægelsen. Harald Børsting udtaler til Politiken:

- Jeg kan ikke se andre muligheder, end at det her kun kan laves med en ny regering.
¹⁴

Den første translationsbegivenhed bliver i den grad påvirket af LO-fagbevægelsens rolle i forbindelse med Socialdemokraterne og SF's udspil. Det underbygges af LO-fagbevægelsens erklæring om, at løsningen på Danmarks økonomiske udfordringer omhandler øget arbejdstid, og at denne løsning kun kan realiseres med en ny regering. Derved gør LO-fagbevægelsens det muligt for Socialdemokraterne og SF at etablere et obligatorisk passagepunkt, som andre aktører må forholde sig til, da problemidentifikationen på formel lyder: Problemet er økonomien, løsningen er øget arbejdstid, LO-fagbevægelsens vil potentielt bidrage til en forøgelse af arbejdstiden, men kun under en ny S-SF-regering. Dermed bliver LO-fagbevægelsens en afgørende aktant for at øget arbejdstid kan etableres som en løsning – og LO-fagbevægelsen er trådt ind på den politiske arena.

I dagene efter den 11. maj udfolder der sig et netværk af aktører, der støtter, stabiliserer, nuancerer, anfægter, underminerer og problematiserer det obligatoriske passagepunkt. Her spiller især LO-fagbevægelsens ageren en rolle. Vi vil i de næste afsnit se nærmere på de translationsbegivenheder, som skaber netværkets interessekonstruktion af alliancer og grupperinger, indrullering med diverse forhandlinger og forhandlingsobjekter og den mobilliering, netværkets hovedrolleindehavere eller makro-aktører igangsætter for at styrke det obligatoriske passagepunkt.

¹³ Weblink 8

¹⁴ Weblink 9

Interessekonstruktion – skabelsen af alliancer i netværket

Ovenstående problemidentifikation giver os mulighed for at gå videre med en analyse af de interessekonstruktioner, der bliver etableret omkring øget arbejdstid som en løsning på Danmarks økonomiske udfordringer. Ved at udsøge, hvordan relationerne mellem aktanterne i netværket skaber både alliancer og modsætninger, kan vi få blik for, hvordan netværket udfoldes omkring det obligatoriske passagepunkt. På den måde kan vi vise, hvordan det obligatoriske passagepunkt, som LO-fagbevægelsen har været med til at sætte rammerne for, får tilskrevet mening og forklaringskraft gennem skiftende relationer til netværkets aktanter.

Afsnittet er struktureret ud fra relationerne mellem netværkets aktanter og kortlægger interessekonstruktionen omkring det obligatoriske passagepunkt. Vi vil således forsøge at kridte banen, beskrive netværkets alliancedannelse og analysere på de potentielle handlemuligheder, alliancerne skaber. Vi vil undersøge, hvordan det obligatoriske passagepunkt skaber forandringer i netværket og får kraft gennem relationerne til andre aktanter, og hvordan netværket på den anden side indeholder aktanter, der er med til at svække alliancens muligheder for indrullering og mobilisering. Afsnittet afrundes med en opsummering af de alliancer, der er skabt på baggrund de interessemæssige ligheder og uligheder aktanterne giver udtryk for gennem deres kommunikation.

Øget arbejdstid som interessekonstruktør

Oppositionen anvender udsagnet om øget arbejdstid som interessekonstruktør, idet Socialdemokraterne og SF med lanceringen af 'Fair Løsning' forsøger at etablere det obligatoriske passagepunkt. I denne forbindelse må vi behandle oppositionen og udsagnet som to forskellige aktanter, hvis relation konstruerer en ny måde, hvorpå aktanterne kan handle. Udsagnet om øget arbejdstid skal ses som en *mediator*, der skaber mulighed for nye oversættelser i netværket. I den offentlige debat om øget arbejdstid forsøger oppositionen at afskære andre potentielle løsninger i at komme i betragtning ved at inddrage den øgede arbejdstid som en interessekonstruktør. Det kommer til udtryk ved lanceringen af 'Fair Løsning', hvor Helle Thorning-Schmidt slår fast, at der med forslaget om øget arbejdstid findes to alternative muligheder for at løse Danmarks økonomiske problemer:

- Vi kan i de kommende år vælge at spare og skære ned, eller vi kan vælge at arbejde os ud af krisen.¹⁵

På den måde sætter oppositionen gang i en proces, hvor øget arbejdstid fungerer som talsmand for de interesser, oppositionen står for, og den politik, de ønsker at føre. Det bliver udsagnet om øget arbejdstid, der skaber den forskel, hvormed opposition bliver i stand til at konstruere interesser og modsætninger. Ved at skyde udsagnet om øget arbejdstid frem som en del af oppositionens plan, skaber oppositionen en grænsedragende proces, hvor der kun kan tales om én mulig løsning. Nemlig arbejdsvejen. Det sker ved, at udsagnet om øget arbejdstid afskærer regeringens politik fra at være en del af løsningen. Den bliver i stedet fremstillet som et direkte angreb på velfærden (Fair Løsning: 8):

- Hvis den nuværende regering fortsætter, skal hullet i statskassen lukkes med nedskæringer på velfærden.

Udsagnet om øget arbejdstid er dermed med til at definere, hvordan netværkets øvrige aktanter kan tale om en løsning og konstruerer samtidig den rolle, regeringen kommer til at indtage i debatten om, hvordan politikerne løser Danmarks økonomiske problemer. Den øgede arbejdstid fremstilles som det eneste alternativ gennem en konsekvent fremstilling af, at VK-regeringens politik repræsenterer nedskæringer og forringelser af velfærdssamfundet. Den fremstiller både oppositionen og LO-fagbevægelsen konsekvent som sparevejen. Den øgede arbejdstid giver dermed oppositionen mulighed for at påberåbe sig taleretten på vegne af det netværk, der forholder sig til det identificerede problem – nemlig hullet i statskassen. Taleretten opnår oppositionen i dette tilfælde ved hjælp af fremsættelsen af en løsning og etableringen af løsningens modsætning – regeringen nedskæringer. Fremstillingen af modsætningen bliver i sig selv en del af oppositionens konstruktion af øget arbejdstid som det obligatoriske passagepunkt. Når 'Fair Løsning' fremstiller modsiden til det obligatoriske passagepunkt i 'Fair Løsning', regeringens sparevej, kiler øget arbejdstid sig ind mellem LO-fagbevægelsen og deres præferencer for alternative løsninger, og udsagnet om øget arbejdstid afskærer således andre aktanter fra at meningsudfylde en mulig løsning.

15 Artikel B

Et helt afgørende element for alliancen mellem oppositionen og den øgede arbejdstid ligger i relationen mellem LO-fagbevægelsen og øget arbejdstid. I den forbindelse spiller LO-fagbevægelsen en rolle for, at oppositionens relation til øget arbejdstid kan opretholdes. I 'Fair Løsning' hedder det (Fair Løsning: 9):

- Derefter lukker vi hullet i statskassen med en større arbejdsindsats. Det kræver en trepartsaftale, hvor lønmodtagernes organisationer bidrager til, at vi samlet set øger arbejdstiden og sikrer, at færre skal være på passiv forsørgelse.

Udsagnet viser, at den øgede arbejdstid er en forudsætning for at få lukket hullet i statskassen, mens lønmodtagernes organisationer bliver den mediator, der bidrager til nye handlemuligheder ved, at øget arbejdstid kan opretholdes som obligatorisk passagepunkt. Dermed indtræder LO-fagbevægelsen i netværket som en aktant, der har afgørende indflydelse på om alliancen mellem opposition og den øgede arbejdstid kan holde. Bevægelsen kan opsummeres i følgende figur (figur 1), der viser, hvordan LO-fagbevægelsen skydes ind mellem oppositionen og den øgede arbejdstid.

Ovenstående forskydning viser LO-fagbevægelsen som en mediator i netværket, hvis forhold til udsagnet om øget arbejdstid bliver afgørende for handlemulighederne i netværket. Hvis LO-fagbevægelsen ikke havde nogen relation til øget arbejdstid, som obligatorisk passagepunkt, ville LO-fagbevægelsen træde ud af netværket og vores analytiske genstandsfelt. Meget tyder dog på, at LO-fagbevægelsens relation til øget arbejdstid bidrager til netværkets konstruktion. Det kommer fx til udtryk, da Poul Erik Skov Christensen, formand for 3F, knytter an til den øgede arbejdstid, som den blev fremsat i 'Fair Løsning':

- Det står nu klart, at der to veje i dansk politik. Der er regeringens sparevej, hvor velfærden står til store nedskæringer og fyringer blandt offentligt ansatte. Og der er oppositionens vej, hvor vi alle giver et bidrag og arbejder os ud af krisen. Den vej

foretrækker vi klart i 3F.¹⁶

Her bliver det klart, at LO-fagbevægelsen – på linje med oppositionen – foretrækker at arbejde sig ud af den økonomiske krise. Dermed opstår der et interessefællesskab omkring den øget arbejdstid som det obligatoriske passagepunkt. Identifikationen af samfundets grundlæggende økonomiske udfordringer bliver således et fælles problem, der binder de to parter sammen; både ift. problem og løsning. Der er skabt en alliance omkring øget arbejdstid – men også fælles interesse i, at den siddende regering ikke får lov at fortsætte, idet udsagnet ovenfor samtidig indeholder en klar afstandtagen til VK-regeringens sparevej, der ifølge LO-fagbevægelsen vil medføre nedskæringer og fyringer blandt offentlige ansatte. På samme måde som oppositionen afskærer LO-fagbevægelsen VK-regeringen fra at være en del af løsningen. Den mest klare udmelding, der er med til at konstruere alliancen mellem oppositionen og LO-fagbevægelsen, falder dagen efter lanceringen af 'Fair Løsning', da Harald Børsting, formand for LO, afviser at ville forhandle om øget arbejdstid med VKO-regeringen:

- Det ville vi sige nej tak til. Jeg er meget bevidst om, at S og SF's udspil er en del af den helhedsløsning, der handler om, at vi skal arbejde os ud af krisen i stedet for at spare os ud af den. Den ramme mener jeg ikke, at regeringen ville sætte det ind i.¹⁷

Udsagnet udpensler den alliance, der er skabt mellem LO-fagbevægelsen og oppositionen, og afskærer regeringen fra at være en del af den løsning, som alliancen har fremlagt. Også selvom Venstres politiske ordfører, Peter Christensen, umiddelbart bakker op om forslaget om øget arbejdstid:

- Det er en spændende idé, at vi skal arbejde en time mere om ugen med løn. Hvis arbejdsmarkedets parter er lydhøre over for et forslag, er vi bestemt bag det.¹⁸

Opbakningen til forslaget varer dog kun kort og forsvinder helt, da det går op for regeringen, at øget arbejdstid, ifølge Harald Børsting, kun kan ske med den nuværende oppositionen ved regeringsmagten – og dermed på den anden side af et folketingsvalg. LO-fagbevægelsen har altså valgt politisk side – og afskærer sig fra at være en del af regeringens sparevej. I de følgende dage tager VK-regeringen afstand fra forslaget og anklager senere den alliance, der er skabt på baggrund af øget arbejdstid. Her påpeger regeringen – personificeret ved beskæftigelsesminister Inger

¹⁶ Weblink10

¹⁷ Artikel C

¹⁸ Artikel D

Støjberg – at LO-fagbevægelsen ikke handler på et sagligt i forhold:

- Børsting sagde jo meget tydeligt, at det ikke kommer an på, hvad der ligger på bordet, men hvem der lægger tingene på bordet¹⁹

Dermed tager regeringen klart afstand fra LO-fagbevægelsens saglige argumentation omkring etableringen af øget arbejdstid som en mulig løsning. Udsagnet om øget arbejdstid, opfattet som interessekonstruktør, bidrager til relationen mellem LO-fagbevægelsens og VK-regeringen, idet den kiler sig ned mellem et muligt samarbejde mellem de to parter. Der tegner sig således et billede af, at udsagnet om øget arbejdstid konstruerer en klar alliance mellem oppositionen og LO-fagbevægelsen, der begge er med til give alliancen kraft gennem deres fælles modstand mod VK-regeringen, hvis rolle udgrænses ift. det obligatoriske passagepunkt.

'Fair Løsning' som konstruktør af LO-fagbevægelsens interesser

Alliancen mellem LO-fagbevægelsen bygger indledningsvist på en fælles forståelse af øget arbejdstid som løsningen på Danmarks økonomiske problemer. Mens oppositionens muligheder for at signalere økonomisk troværdighed afhænger af LO-fagbevægelsens opbakning til øget arbejdstid, er LO-fagbevægelsen ligeledes afhængige af, at oppositionen danner en regering efter et kommende valg. Eksempelvis henviser Villy Søvndal til, at LO-fagbevægelsen også har aktier i sikringen af Danmarks økonomiske fremtid, og at der findes en klar alliance som begge parter har gavn af:

- Virkeligheden er, at fagbevægelsen har en meget stor interesse i at sikre, at vi skubber gang i Danmark, for det er fagbevægelsens medlemmer, der bliver ramt. Og så er det klart, at vi har en politisk interesse i, at flere mennesker sikrer sig mod ledighed²⁰

Ifølge udsagnet har fagbevægelsen altså en helt klar grund til at bidrage til Danmarks økonomiske genrejsning; det er nemlig fagbevægelsens medlemmer, der bliver ramt af den kriseskabte ledighed. På den måde afskærer Villy Søvndal fagbevægelsen fra muligheden for at stå uden for den økonomiske krisehåndtering, idet han henviser meget direkte til fagbevægelsens interesse. Samtidig erkender han, at oppositionens politikere har en interesse i en høj organisationsgrad og dermed rækker han hånden ud til en i forvejen trængt fagbevægelse, der siden midten af halvfemserne har mistet

19 Artikel E

20 Artikel F

medlemmer (Bilag 8).

Men Villy Søvnalds udlægning af fagbevægelsens interesser fortæller ikke hele sandheden om LO-fagbevægelsens opbakning til øget arbejdstid. 'Fair Løsning' indeholder nemlig en række punkter, der tilskriver fagbevægelsen en bestemt rolle. I 'Fair Løsning' hedder det bl.a. (Fair Løsning s. 50):

- Med en trepartsaftale forpligter arbejdsmarkedets parter sig til at bære en væsentlig del af ansvaret for økonomisk genopretning. Det fordrer en række målrettede initiativer som markant bryder med de senere års udvikling og giver organisationerne mulighed for at bevare og udvikle deres nøglerolle i dansk økonomi.

Her fremlægges rollerne i alliancen meget tydeligt. LO-fagbevægelsen tager medansvar for den økonomiske genopretning og får i stedet mulighed for både at "bevare og udvikle deres nøglerolle i dansk økonomi". Netop dette udsagn er med til at anskueliggøre en alliancekonstruktion, hvor begge parter profiterer af samarbejdet og fagbevægelsen bliver en del af oppositionens langsigtede politiske løsning. Fagbevægelsen får altså nogle indrømmelser for at tilslutte sig det obligatoriske passagepunkt. Arbejdstid er netop ét af de punkter, fagbevægelsen har kæmpet for i mere end 100 år, og den er derfor næppe per se interesseret i at øge arbejdstiden for deres medlemmer. I 'Fair Løsning' præsenteres en række andre aktanter, der påvirker alliancedannelsen. Policy-områder som efterløn, praktikpladser, SU, a-kasser, dagpengeregler, social dumping og kontingentfradrag nævnes alle i 'Fair Løsning' (Fair Løsning: 41-60) og indtræder som mediatorer i netværket og bidrager til alliancen mellem oppositionen og LO-fagbevægelsen. Af den grund må de policy-områder, 'Fair Løsning' åbner op for, anskues som aktanter, der bidrager til, at LO-fagbevægelsen vil tale om øget arbejdstid. Praktikpladser, kontingentfradrag mv. optræder således som aktanter med afgørende betydning for stabiliseringen af løsningen, idet de konstruerer et interessefællesskab mellem oppositionen og LO-fagbevægelsen.

Alliancen mellem oppositionen og LO-fagbevægelsen bygger således på en forventning om, at en kommende regering, ledet af S og SF, vil afhjælpe nogle af de udfordringer, LO-fagbevægelsen står over for. Især i forbindelse med faldende medlemstal, hvor LO-fagbevægelsen gennem de seneste 15 år har mistet et betydeligt

antal medlemmer. Fra 1994 til 2010 er organisationsgraden²¹ faldet fra 71 pct. til 61 pct. (Bilag 8) - altså en nedgang, der øger presset på LO-fagbevægelsen og betyder, at de er nødt til at handle her og nu. Aktanternes bidrag til netværket betyder en styrkelse af LO-fagbevægelsens muligheder for interessevaretagelse, der markerer en kærdkommen lejlighed til, at LO-fagbevægelsen kan markere sig over for medlemmerne. Harald Børsting erklærer også sin tilfredshed med interessefællesskabet, og han er ikke i tvivl om, at interessen for en ny alliance mellem parterne går begge veje:

- Det er også meget mere ligeværdigt, end det har været længe. Men det er ikke det samme som et nyt giftermål. De tider, hvor de havde vetoret over, hvad der skete hos os, er længst forbi.²²

Dermed afviser formanden, at LO-fagbevægelsen ligger under for pres fra oppositionen og gør samtidig opmærksom på, at der ikke er tale om et nyt giftermål mellem LO-fagbevægelsen og Socialdemokraterne, hvor sidstnævnte træffer beslutningerne. I stedet er der tale om et ligeværdigt samarbejde, hvor begge parter nyder godt af hinanden. På samme måde som ovenfor, hvor LO-fagbevægelsen blev en afgørende aktant for oppositionens løfte om øget arbejdstid, bliver oppositionen en væsentlig aktant for konstruktionen af LO-fagbevægelsens mulighed for at forfølge egne interesser. Figuren (figur 2) nedenfor illustrerer, hvordan oppositionen med 'Fair Løsning' skyder sig ind mellem LO-fagbevægelsen og LO-fagbevægelsens interesser.

Alliancen bygger således på en dobbeltbinding mellem oppositionen og LO-

²¹ Fraregnet de ideologisk alternative, såkaldt 'gule' fagforeninger. Fx Kristelig Fagforening og Det Faglige Hus.

²² Artikel C

fagbevægelsen, hvor interdependensen mellem de to parter bidrager til, at udsagnet om øget arbejdstid får mulighed for at stabilisere sig som det obligatoriske passagepunkt. Begge parter har aktier i den fælles løsning og erklærer, at samarbejdet kan blive frugtbart for begge parter.

LO-fagbevægelsen splittet om øget arbejdstid

Allerede på dagen for lanceringen af 'Fair Løsning' stod det klart, at LO med sin støtte til oppositionens forslag ikke repræsenterede samtlige dele af LO-fagbevægelsen. For mens forbundsformændene i både 3F, HK og Dansk Metal ikke var sene til at erklære deres støtte til forslaget, forholdt det sig væsentligt anderledes med FOA-formand, Dennis Kristensen, der afviser, at alle skal arbejde mere:

- Glem det med en time mere om ugen for alle. Det siger vi klart nej til, for det vil være et tilbageskridt. Jeg vil ikke være med til at piske dem, der i forvejen knokler²³

Hermed afviser han blankt at tilslutte sig den tankegang, som både den samlede fagbevægelse og oppositionen i første omgang lægger op til. Dennis Kristensen udtrykker dog grundlæggende opbakning til idéen om, at "vi da hellere skal arbejde os ud af krisen end spare os ud af den"²⁴, og han afviser heller ikke, at der kan være potentiale i "øgede muligheder for at gå fra deltid til heltid"²⁵. Med sine udsagn udtrykker Dennis Kristensen sin delvise opbakning til forslaget om øget arbejdstid, mens han på den anden side kalder udviklingen for et tilbageskridt og afviser en generel stigning i arbejdstiden – med henvisning til sine egne medlemmer. I stedet slår han fast, at FOA er parat til et samarbejde med både opposition og VKO-regeringen:

- Hvis den borgerlige regering stillede den præcis samme præmis op som S og SF, kan jeg ikke se noget til hinder for, at vi lige så godt kunne lave en aftale med dem.
²⁶

Dermed går FOA-formanden direkte imod hovedorganisation LO og undsiger meldingen om, at forhandlingen kun kan foregå med oppositionen. LO-fagbevægelsen

²³ Artikel G

²⁴ Artikel G

²⁵ Artikel V

²⁶ Artikel C

står således tilbage som en splittet enhed i relationen til spørgsmålet om øget arbejdstid. Ved at anskue FOA-formanden som en aktant i netværket, får vi øje på, at FOA bidrager til konstruktionen af netværket ved udtrykke skepsis over for, om øget arbejdstid, som det er fremlagt af oppositionen, kan være med til at løse Danmarks økonomiske udfordringer. Allerede fra første dag skabes der således tvivl om, hvorvidt LO-fagbevægelsen kan opretholde alliancen med oppositionen omkring sikring af øget arbejdstid, når FOA er imod forslaget. Splittelsen i LO-fagbevægelsen afslører, at alliancen kun er så stærk som sit svageste led, og Dennis Kristensens udmeldinger kan iagttages som en destabilisering af det obligatoriske passagepunkt.

Medlemmernes relation til øget arbejdstid

I 'Fair Løsning' hedder det, at den øgede arbejdstid skal forhandles på plads ved trepartsforhandlinger efter et folketingsvalg (Fair Løsning: 9). Her skal arbejdsmarkedets overordnede rammer aftales mellem staten, arbejdsgiverorganisationerne og LO-fagbevægelsen. Selve arbejdstiden bliver dog fastsat ved overenskomstforhandlingerne, hvor medlemmerne skal stemme for eller imod en samlet pakke, der bliver forhandlet decentralt af fagforbundene og deres forhandlingsfællesskaber²⁷. Thorkild E. Jensen, formand for Dansk Metal, erkender da også, at LO-fagbevægelsen ikke uden videre kan hæve arbejdstiden ved trepartsforhandlinger:

- Udgangspunktet er en overordnet erklæring om, hvad det er, de tre parter har som formål. Det tror jeg, er det, man vil gå efter, når tiden kommer²⁸

LO-fagbevægelsen vil altså arbejde på en erklæring om fælles formål og stiller ingen garantier om øget arbejdstid, idet kun LO-fagbevægelsens medlemmer kan levere opbakning til den øgede arbejdstid; fagbevægelsen kan kun tilskynde til medlemmernes vilje til øget arbejdstid. Medlemmerne bliver med deres relation til øget arbejdstid således en væsentlig aktant i konstruktionen af netværket omkring øget arbejdstid, idet medlemmerne rent faktisk afgør om øget arbejdstid er en mulighed. Hvis medlemmerne stemmer nej til overenskomsten, forsvinder øget arbejdstid som obligatorisk passagepunkt.

²⁷ Fx CO-industri, KTO osv.

²⁸ Artikel H

TNS Gallup foretog en måling for LO, der viste, at næsten 63 pct. af medlemmerne er parate til at "arbejde en time mere om ugen, hvis det betyder, at besparelserne i velfærden kan undgås"²⁹. Meningsmålingen må opfattes som en aktant i netværket, der oversætter medlemmernes interesser og bidrager til netværkets udformning. Ikke kun ift. relationen mellem medlemmer og øget arbejdstid, men også som en påvirkning af alliancedannelsen mellem LO-fagbevægelsen af oppositionen. Når næsten 2/3-dele giver opbakning til øget arbejdstid, giver meningsmålingen LO-fagbevægelsen mandat til at tilslutte sig det obligatoriske passagepunkt. Det skal dog holdes in mente, at mere end 1/3 af medlemmerne *ikke* bakker op, og samtidig afslører en Rambøll-måling, at kun 43 pct. af LO's medlemmer støtter S og SF's økonomiske plan, mens 44 pct. er imod.³⁰ Desuden viser en Megafon-måling³¹, at mere end hver femte LO-medlem overvejer at droppe sin fagforening, fordi LO er blevet for politisk, mens 47 pct. af de adspurgte mener, "at LO-fagbevægelsen ikke bør knytte sig til enkelte politiske partier."³²

De tre meningsmålinger tegner altså et billede af, at alliancen omkring øget arbejdstid ikke modtager nogen entydig opbakning fra de medlemmer, der er grundlaget for, at forslaget om øget arbejdstid kan forvandles til realitet. Medlemmerne er nemlig skeptiske over for det politiske engagement, LO-fagbevægelsen viser ved at bakke entydigt op om oppositionens politik. Det billede vil vi vende tilbage til, når vi i anden analysedel analyserer på, hvordan LO-fagbevægelsen tænker styring.

Danskernes relation til øget arbejdstid

Med 'Fair Løsning' forsøger oppositionen at konstruere forslaget om øget arbejdstid som et nemt valg: "hvis du har 12 minutter, så har vi en løsning". Løsningen bliver fremsat som et tilbud til danskerne om, at øget arbejdstid sikrer opretholdelsen af et højt velfærdsniveau. Tilbuddet skal opfattes som svaret på det spørgsmål, oppositionen lægger ud til befolkningen i 'Fair Løsning' (Fair Løsning: 8): Hvad kan du gøre for Danmark? Oppositionen lægger altså kortene på bordet: Befolkningen skal arbejde mere for Danmark, hvis velfærden skal forblive intakt. Spørgsmålet er

29 Weblink 11

30 Artikel I

31 Artikel J

32 Artikel H

imidlertid, hvordan befolkningen tager imod tilbuddet? I den forbindelse blev der i tiden efter lanceringen af 'Fair Løsning' foretaget en række undersøgelser af danskernes holdning til øget arbejdstid. Fx foretog Catinét en måling³³, der viste, at næsten to ud af tre danskere – og især LO-fagbevægelsens medlemmer – er klar til at arbejde mere. Resultatet bakkes op i en Gallup-måling, der viser, at 58 pct. af danskerne bakker op om oppositionen og LO-fagbevægelsens forslag om øget arbejdstid. Dog viser Arbejdsmarkedskommissionens arbejde³⁴, at kun 6 pct. af de beskæftigede ønsker at arbejde mere, end de gør i forvejen (Arbejdsmarkedskommissionen – Velfærd kræver arbejde: 56).

Målingerne af danskernes lyst til at arbejde mere indgår alle som aktanter i netværket omkring øget arbejdstid og er med til at forme relationerne omkring muligheden for øget arbejdstid. Mens arbejdskommissionens resultater viser en meget begrænset lyst til øget arbejdstid, afslører de to meningsmålinger, at befolkningens holdning ændrer sig væsentligt, når spørgsmålet om øget arbejdstid indeholder konsekvenser ved ikke at arbejde mere. Når oppositionen via 'Fair Løsning' argumenterer for, at øget arbejdstid modvirker nedskæringer i velfærden, betyder det tilsyneladende, at befolkningen har en tilbøjelighed til – i højere grad – at støtte idéen om 12 minutter mere om dagen.

Da det er danskerne, der afgør, om oppositionen vælges, og om spørgsmålet om øget arbejdstid overhovedet finder vej til overenskomstforhandlingerne, er det væsentligt at inddrage danskerne som en aktant i netværket, der gør en forskel på, hvordan netværket struktureres omkring den øgede arbejdstid. Og noget tyder altså på, at danskerne har en interesse i at arbejde, hvis alliancen kan sikre fortsat velfærd. På den måde bidrager meningsmålinger, som aktant, til konstruktionen af det obligatoriske passagepunkt.

Øget arbejdstid skaber alliancer

Gennemgangen af interessekonstruktionerne i netværket giver billede af, hvordan LO-fagbevægelsen positionerer sig som politisk aktør ved at indgå i en alliance, hvor de selv er med til at sætte dagsordenen for, hvad der er politisk muligt. På den måde

33 Artikel U

34 Undersøgelsen bygger på tal fra 2009

udnytter LO-fagbevægelsen sin alliance med oppositionen til at give sig selv en række handlemuligheder – om end ikke lige nu, så på den anden side af et folketingsvalg. Idet LO-fagbevægelsen knytter an til idéen om de tolv minutter, skaber det en række alliancer og asymmetrier i netværket, LO-fagbevægelsen kan udnytte strategisk til at varetage deres medlemmers interesser. Det indgår i en alliance, der bygger på en noget-for-noget logik, hvor regnestykket er forholdsvis banalt: Oppositionen har brug for 15 mia. i bestræbelserne på at fremstå som et økonomisk ansvarligt parti med retning mod regeringskontorerne, mens fagbevægelse har brug for politiske indrømmelser på kerneområder som efterløn, kontingentfradrag, dagpenge osv., for at sikre medlemmernes interesser. Men LO-fagbevægelsen har nu bevæget sig ind på den politiske arena, hvor deres alliance med opposition er afhængig af, at både befolkningen og medlemmerne bakker op om øget arbejdstid. Alliancen får kraft ved at konstruere sig selv som et alternativ til regeringens spareplaner med et budskab, omgivelserne tilsyneladende umiddelbart knytter relationer til.

Netværket synes således at have opnået en form for midlertidig stabilitet, hvor alliancen har etableret øget arbejdstid som et obligatorisk passagepunkt, alle aktanter i netværket knytter forskellige relationer til. Dog ikke gennem en entydig opbakning til løsningen. Gennem begrebet om interessekonstruktion har vi fremanalyseret de alliancer og roller, der er skabt på baggrund af relationerne i netværket. Spørgsmålet er så, hvor længe netværkets aktanter vil acceptere, at 12 minutter mere om dagen kan sikre fortsat velfærd. Stabiliteten afhænger af, om netværket får tilført nye aktanter, der forandrer netværkets strukturelle stabilitet og påvirker de roller og alliancer, som relationerne til den øgede arbejdstid har skabt.

Indrullering – øget arbejdstid til forhandling

På baggrund af de alliancer og roller, som blev beskrevet i det foregående afsnit, vil vi nu undersøge, hvordan den umiddelbare interessekonstruktion udfolder sig i kølvandet på lanceringen af 'Fair Løsning'. Vi vil udpege, hvilke forhandlingsteknikker der bliver bragt i spil for at nuancere rollerne og alliancen mellem oppositionen og LO-fagbevægelsen. Ved at kigge på en række begivenheder, der synliggør, hvordan aktanter handler i forhold til hinandens interesser, får vi blik for, hvordan, der skabes forstyrrelser i netværket. Netværket er ikke stabilt og er hele tiden til forhandling, idet

der indsættes nye udsagn, der konstant udfordrer netværkets konstruktion.

Efter lanceringen af 'Fair Løsning' møder forslaget løbende kritik – både fra VK-regeringen, De Radikale og internt i LO-fagbevægelsen. Kritikken handler om mulighederne for at realisere idéen om, at alle skal arbejde 12 minutter mere om dagen, og der stilles spørgsmålstegn ved LO-fagbevægelsens garanti om skaffe 15 mia. kr. til oppositionens økonomiske plan.

Netværkets aktanter efterlyser en konkret plan

I dagene efter lanceringen af 'Fair Løsning' tager VK-regeringen afstand fra forslaget og anklager alliancens forslag for at være urealistisk. I et debatindlæg kræver finansminister Claus Hjort Frederiksen en mere detaljeret plan for, hvordan forslaget skal gennemføres i praksis:

- Derfor synes jeg ærlig talt, at Børsting skylder sine medlemmer og os andre en forklaring på, hvordan han vil få folk til arbejde en time mere om ugen³⁵

Således opfordrer finansministeren LO til at forklare deres opbakning til øget arbejdstid – både over for medlemmer og resten af befolkningen. Han bakkes op af De Radikales partiformand, Margrethe Vestager, der gerne ser, at LO-fagbevægelsen kommer med nogle konkrete svar:

- Jeg har stor respekt for, at man siger, vi er klar til at finde 15 milliarder. Men nu er der sagt nej og nej og nej – hvad er det så de siger ja til, at de kan levere?³⁶

Kravene fra Margrethe Vestager og finansministeren er med til at lægge pres på alliancen og er dermed med til modificere alliancens rolle. Det er ikke længere nok, at alliancen udpeger øget arbejdstid som en løsning, men de skal forklare, hvordan de vil øge arbejdstiden og opretholde troværdighed i forslaget. Kravene retter sig mod LO-fagbevægelsen, der skal komme med svaret. Dermed bliver LO-fagbevægelsen yderligere indrullet i den politiske debat om løsninger på Danmarks økonomiske udfordringer. Den indledende interessekonstruktion bliver således mødt af en politisk virkelighed, idet udsagnene udgør en forhandlingsdygtig modalliance, der sætter krav til den løsning, opposition og LO-fagbevægelsen har lagt på bordet. Netværket ændrer således konstruktion ved, at andre aktanter sætter alliancens forslag til forhandling og

35 Artikel K

36 Artikel L

stiller spørgsmåltegn ved det obligatoriske passagepunkt, som alliancen har forsøgt at skabe. Modalliancens forhandlingsteknik genererer en ustabilitet i netværket, der gør, at alliancen tvinges til at genoptage forhandlingen om det obligatoriske passagepunkt og besvare, hvordan øget arbejdstid er en gangbar løsning.

LO-fagbevægelsen ryster ikke på hånden – eller?

I første omgang svarer Harald Børsting igen på kravene fra netværkets aktanter ved at proklamere, at LO er parat til at tage ansvar for sikring af holdbarheden i dansk økonomi. I et direkte svar på finansminister Claus Hjort Frederiksens opfordring erklærer han følgende:

- Vi vil gå konstruktivt til forhandlingsbordet for at lave reformer, der øger arbejdsmængden i Danmark til erstatning for VKO's nedskæringspolitik³⁷

Med svaret kommer Harald Børsting ikke nærmere en konkretisering af, hvordan man vil øge arbejdstiden, men han peger i stedet på, at LO-fagbevægelsen vil være villige til at kigge på reformer, der kan øge arbejdstiden. Alliancens forslag om, at alle skal arbejde en time mere om ugen, nævnes ikke. I stedet giver LO-formanden udtryk for, at de 15 mia. kan tilvejebringes ved, at det samlede antal arbejdstimer øges:

- Alle skal ikke arbejde en time mere om ugen. Men vi er parat til at gå ind i alle mulige overvejelser om, hvordan vi samlet kan levere flere arbejdstimer.³⁸

Det står dermed klart, at LO-fagbevægelsen ikke nødvendigvis vil garantere oppositionen, at de 15 mia. kan garanteres ved at hæve arbejdstiden med en time mere om ugen, men udtalelsen er med til at manifestere alliancens løsning som arbejdsvejen. Samtidig peger Harald Børsting i sit indlæg på fx fleksibel tilbagetrækning, bedre beskæftigelsespolitik, øget antal beskæftigede; alt sammen arbejdsmarkedspolitiske områder, der ikke direkte relaterer sig til øget arbejdstid. Men mere konkrete bliver LO-fagbevægelsen ikke i denne omgang.

Samtidig sår Thorkild E. Jensen fra Dansk Metal tvivl om, hvorvidt det overhovedet giver mening at øge arbejdstiden, når der ved de næste trepartsforhandlinger og efterfølgende overenskomstforhandlinger skal forhandles arbejdstid. Han erkender at

37 Artikel M

38 Artikel N

vejen til en generel stigning i arbejdstiden er lang:³⁹

- Først skal S-SF vinde valget, og dernæst skal de indkalde til trepartsforhandlinger ed baggrund i tankerne fra deres økonomiske oplæg. Før vil vi ikke være konkrete. Vi aner jo ikke, hvordan situation er til den tid, for det giver jo ikke nogen mening, at øge arbejdstiden, når der er så meget arbejdsløshed.

Udsagnet viser, at LO-fagbevægelsen er bevidst om forudsætningerne for alliancens mulighed for at pege på en troværdig løsning og vil derfor endnu ikke udpege, hvordan man vil leve op til garantien om at skaffe de 15 mia., der kræves for at 'Fair Løsning' hænger økonomisk sammen. I stedet indrykker de tre forbundsformænd Poul Erik Skov Christensen (3F), Kim Simonsen (HK) og Thorkild E. Jensen (Dansk Metal) en manifestation af alliancen mellem LO-fagbevægelsen og oppositionen. Under overskriften "Vi ryster ikke på hånden" kommer formændene med en erklæring om, at de fortsat vil garantere, at bundlinjen passer, når trepartsforhandlingerne er afsluttet. De erkender, at opgaven er bunden, og at de vil:

- Sikre en effekt, der svarer til de 12 minutter gennem en bred vifte af muligheder, der tilsammen sikrer de 15 mia. Et af de bærende elementer vil være, at vi samlet set skal arbejde mere⁴⁰

Fagbevægelsen nuancerer således oppositionens forslag om, at 12 minutter mere om dagen som en løsningsmodel og peger på, at der findes en vifte af muligheder. Udviklingen må betragtes som en modificering af betragtningerne omkring øget arbejdstid, der nok opretholder relationen til oppositionen, men også stiller sloganet om de 12 minutter i et lidt andet lys. Det obligatoriske passagepunkt er således blevet nuanceret og handler nu om, at LO-fagbevægelsen garanterer 15 mia. til oppositionens plan.

Men selv efter nuanceringen af forslaget om øget arbejdstid, er LO-fagbevægelsen stadig splittet omkring sin egen rolle. Både Bente Sorgenfrey fra FTF og Dennis Kristensen fra FOA langer ud efter den aftale, alliancen har indgået. De mener ikke, at der er indgået nogen aftale om at, der skal skaffes 15 mia. kr. Dennis Kristensen siger "Ingen har bedt mig om det",⁴¹ mens Bente Sorgenfrey slår fast at hun "...ikke har sagt

³⁹ Artikel L

⁴⁰ Artikel O

⁴¹ Artikel P

ja til at finde et bestemt beløb til S og SF.⁴² Dele af fagbevægelsen vil altså ikke vedkende sig det ansvar, som ligger i garantien til oppositionen. I stedet vil Dennis Kristensen indlede en diskussion med medlemmerne om øget arbejdstid:

- Det er ikke en diskussion man skal gemme. Jeg forestiller mig, at vi skal have fagbevægelsens medlemmer i gang med en debat omkring, hvordan de synes, det skal gøres mest attraktivt at arbejde mere⁴³

Fagbevægelsen er altså splittet i spørgsmålet om, hvorvidt man skal igangsætte en intern debat. Eller om man skal give oppositionen håndslag på at finde 15 mia. kr. gennem trepartsforhandlinger. Udtalelserne fra bl.a. Dennis Kristensen og Bente Sorgenfrey er med til at sætte spørgsmålstejn ved alliancens styrke og spiller dermed en væsentlig rolle for netværkets konstruktion omkring den øgede arbejdstid.

LO-fagbevægelsen imødekommer tvivlen omkring holdbarheden af alliancens forslag, idet cheføkonom i LO Jan Kjæraa fremlægger et konkret bud på, hvordan man vil skaffe 15 mia. Det sker dog først i august – mere end tre måneder efter lanceringen af 'Fair Løsning'. I udspillet påpeger LO-fagbevægelsen endda, at man er i stand til at skaffe op til 25 mia. kr. – vel at mærke uden, at arbejdstiden øges med en time om ugen. Pengene skal komme ind via frivillig forøgelse af arbejdstiden, ved at få flere til at fravælge efterlønnen, ved at få flere unge igennem uddannelse, ved at sikre en bedre aktivering samt en forbedring af indsatsen omkring sygefravær, førtidspension og integration.⁴⁴ LO-fagbevægelsen tager altså fat i en række beskæftigelsespolitiske indsatsområder og gør dem til genstand for deres garanti til oppositionen. Nuanceringen af LO-fagbevægelsens relation til det obligatoriske passagepunkt, øget arbejdstid, viser altså, at 15 mia. rent faktisk kan skaffes uden, at arbejdstiden øges med en time om ugen. Spørgsmålet er videre, om alliancen kan opretholde øget arbejdstid som det obligatoriske passagepunkt for netværket. Tilsyneladende er øget arbejdstid ikke længere en nødvendighed for at sikre velfærden i Danmark, men LO-fagbevægelsens svar angiver, at den er blevet indrulleret i den politiske diskussion om holdbarheden af oppositionens løsning.

42 Artikel P

43 Artikel L

44 Artikel Q

Socialdemokraterne modificerer budskabet om 12 minutter

Efter lanceringen af 'Fair Løsning' har oppositionen ligeledes nuanceret udsagnet om 12 minutter om dagen. Ved pressemødet i Børssalen var baggrundstæppet bag de to partiformænd prydet med sloganet: "Hvis du har 12 minutter, så har vi en løsning". Men Helle Thorning-Schmidts udtalelser er med til at nuancere sloganet:

- Det kan gøres ved at hæve den ugentlige arbejdstid. Det vil sådan set give det hele, hvis man hæver den gennemsnitlige arbejdstid med en time om ugen med løn, men man kan også finde andre metoder. Det vil vi gerne lægge op til fri forhandling med arbejdsmarkedets parter.⁴⁵

Socialdemokraternes formand åbner således op for, at øget arbejdstid ikke nødvendigvis er den eneste løsning. Der findes også andre metoder. Den umiddelbare interessekonstruktion omkring øget arbejdstid bliver altså nuanceret allerede fra første færd. Det skyldes ifølge Socialdemokraternes næstformand Mette Frederiksen, at alliancen står over for store udfordringer, hvis forslaget om øget arbejdstid skal realiseres:

- Det er klart, at når vi har en plan, der forankres i dialog sammen med store, centrale samfundsspillere, så er vejen noget mere besværlig at betræde... Vi har valgt en mere besværlig proces, men til gengæld er det en proces, der inkluderer folk mere, end det regeringen og Dansk Folkeparti lægger op til⁴⁶

Oppositionen erkender dermed, at forslaget om øget arbejdstid skal gennem en vanskelig proces for at blive til virkelighed, men påpeger i samme åndedrag planens inkluderende elementer. Både ift. LO-fagbevægelsen og befolkningen. Alliancens styrke bliver altså helt afgørende for forslagets succes. Socialdemokraternes politiske ordfører Henrik Sass Larsen regner fortsat med alliancen og bekymrer sig ikke om, at FOA's formand stiller sig kritisk over for alliancen:

- Dennis er jo lidt uden for kategori. Han siger jo noget hele tiden. Lad ham nu ligge. Vi ender med at finde de 15 mia. kr., når vi sætter os om bordet. Sådan bliver det.⁴⁷

Oppositionen er altså ikke i tvivl om alliancens styrke og fastholder, at LO-fagbevægelsen og oppositionen – i samarbejde – kan skaffe 15 mia. til øget velfærd. Også selvom 12 minutter mere om dagen ikke nødvendigvis længere er en del af

⁴⁵ Artikel B

⁴⁶ Artikel R

⁴⁷ Artikel P

planen.

Er de 12 minutter stadig løsningen?

Sloganet om de 12 minutter bliver modificeret, som følge af de modalliancer og roller, som netværkets aktanter skaber. "Hvis du har 12 minutter, så har vi en løsning" er forvandlet til hensigtserklæringer om forhandlingsvilje. Det forenklede budskab er i indrulleringsfasen blevet nuanceret og til dels modificeret af netværkets aktanter. Både alliancen og de øvrige aktanter i netværket har bidraget til indrulleringen. I takt med, at kritikken fra netværkets modalliancer er taget til i styrke, og at splittelsen i LO-fagbevægelsen synes stadig dybere, er det blevet vanskeligere for alliancen at argumentere for, at forslaget om de 12 minutter mere om dagen er realiserbart. Men alliancen fastholder den indgåede aftale, idet LO-fagbevægelsen skal skaffe 15 mia. til oppositionens plan, mens oppositionen skal imødekomme LO-fagbevægelsens interesser efter et kommende folketingsvalg. Øget arbejdstid er dog ikke længere nødvendigvis en del af løsningen, og det obligatoriske passagepunkt har ændret karakter. Fra at handle om 12 minutter mere om dagen, handler det nu om hensigtserklæringer omkring kommende trepartsforhandlinger og arbejdsmarkedspolitiske reformtiltag, hvor øget arbejdstid kan indgå som en del af løsningen. Indrulleringen bevirker således, at LO-fagbevægelsen nu må tage mere aktivt del i en sikring af oppositionens økonomiske plan.

Mobilisering af udsagnet om øget arbejdstid

Vi vil nu beskrive, hvordan LO-fagbevægelsen forsøger at aktivere og mobilisere til en enhedsskabelse omkring det obligatoriske passagepunkt, øget arbejdstid, som løsningen af Danmarks økonomiske problemer. Vi retter fokus mod LO-fagbevægelsens mobilisering og kigger på, hvordan LO-fagbevægelsen, der har gjort sig til talsmænd for øget arbejdstid, forsøger at sikre koblingen mellem alliancens budskab og medlemmerne holdning til spørgsmålet om øget arbejdstid. Samtidig undersøger vi, hvordan LO-fagbevægelsens mobilisering sigter mod vælgernes forståelse af det obligatoriske passagepunkt. Vi opdeler mobiliseringen i to begivenheder. I den første mobiliseringsbegivenhed forsøger LO-fagbevægelsen sammen med FTF at mobilisere gennem etableringen af en demonstration mod regeringens alternative økonomiske plan, "Genopretningspakken". Mobiliseringen er således rettet mod LO-fagbevægelsens medlemmer. I den anden

mobiliseringsbegivenhed forsøger LO-fagbevægelsen at mobilisere vælgere ved at adressere bredere politiske emner. Her er mobiliseringen i højere grad rettet mod vælgerne. Begge mobiliseringsbegivenheder har til formål, at skabe synlighed på arbejdsvejen som bedre en løsning, end den løsning, regeringen er repræsentant for.

Demonstration på Slotspladsen

- LO og FTF er i dag blevet enige om at invitere til en fælles demonstration på Christiansborg Slotsplads imod regeringens og Dansk Folkepartis genopretningspakke - under overskriften: "Nej til pakken - Ja, til job og uddannelse".⁴⁸

Den 8. juni havde i omegnen af 40.000 demonstranter⁴⁹ samlet sig på Christiansborgs Slotsplads for at vise deres utilfredshed med regeringens spareplaner. Regeringen havde tre uger forinden, den 19. maj, præsenteret regeringens økonomiske plan "Genopretningspakken", og på baggrund af forhandlinger med Dansk Folkeparti annonceret, at sparekniven bl.a. ville ramme dagpengeperioden, der skulle halveres. LO og FTF havde på baggrund af regeringens planlagte besparelser oprettet facebook-gruppen "Nej til nedskæringspakken", hvor over 40.000 i løbet af få døgn havde meldt sig ind. I en video, der blev lagt op på facebook-gruppen, indkaldte LO og FTF's formænd den 28. maj til demonstration, og i de kommende uger fungerede facebook-gruppen som platform for mobiliseringen af demonstranter.⁵⁰

Facebook og annoncer – mobiliseringen tager form

I forbindelse med demonstrationen havde LO etableret et Mobiliseringssekretariat, der fra den 27. maj og dagene op til demonstrationen oprettede 7 facebook-begivenheder på facebook-siden, såkaldte aktivismøder. Møderne havde til formål at organisere demonstrationen. Da demonstranterne den 8. juni samledes på Christiansborg Slotsplads var en bred vifte af organisationer repræsenteret. LO og FTF havde således allieret sig med elevorganisationer, udviklings- og bistandsorganisationer og en stribe øvrige interesseorganisationer, som alle kunne samles under parolen: "Nej til pakken - Ja, til job og uddannelse".⁵¹ Den sidste

⁴⁸ Weblink 12

⁴⁹ I forbindelse demonstrationen blev det heftigt diskuteret, hvor mange der egentlig var til stede. Fagbevægelsen fastholdt, at der var langt flere, men København Politi skønnede, at der var 40.000 demonstranter til stede.

⁵⁰ Weblink 12

⁵¹ Weblink 5

weekend i maj indrykkede LO annoncer i de danske dagblade. Annoncerne, der var led i mobiliseringen op til demonstrationen d. 8. juni, portrætterede LO-medlemmer, der ville blive ramt af regeringens genopretningspakke. Annoncekampagnen havde fokus på nedskæringerne i dagpengeperioden og omhandlede som sådan ikke udspillet om øget arbejdstid, men i stedet konsekvenserne af regeringens plan.

- Jeg søger job hver eneste dag. Men her i Aabenraa, hvor jeg kommer fra, hænger de ledige stillinger ikke på træerne. Og nu kommer I med jeres spareplan og siger, at dagpengeperioden skal halveres.⁵²

Annoncekampagnen blev dog forholdsvis hurtigt indstillet, da det kom frem, at LO's annoncekampagne byggede på usande oplysninger.⁵³ Beskyldningerne gik på, at de medlemmer, der optrådte i annoncerne ikke var blevet ramt af den økonomiske krise. Bl.a. kom det frem, at den pågældende kvinde fra Aabenraa selv havde sagt sit job op. LO forsøgte i første omgang at tilbagevise anklagerne, men medierne stillede fortsat spørgsmålstegn ved annoncernes troværdighed, og LO trak kampagnen tilbage.

Annoncekampagnen og facebook-gruppen 'Nej til nedskæringspakken' var de to teknikker, LO benyttede for at mobilisere LO-fagbevægelsens medlemmer til demonstrationen. Mobiliseringen skulle sende et tydeligt signal til regeringen om, at LO-fagbevægelsen stod samlet i kritikken af regeringens genopretningspakke. Annoncekampagnen og facebook-gruppen havde derved til formål at vise, at det ikke kun var LO's top, i skikkelse af Harald Børsting, der undsagde sig regeringens sparekrav, men at baglandet også var med.

I et ANT-perspektiv tjener demonstrationen det formål at legitimere Harald Børsting som talsperson for medlemmernes interesser og cementere den nyindgåede alliance med oppositionen. På trods af at medlemmerne var mødt op på Slotspladsen for at udtrykke deres harme over for genopretningspakkens sparekrav og ikke som en egentlig støttedemonstration for 'Fair Løsning', lå tilslutningen implicit i demonstrationen som illustreret i demonstrationens parole. "Nej til pakken – Ja, til job og uddannelse". Mobiliseringen af medlemmerne sker ved hjælp af enhedsskabelse omkring modstanden mod regeringens løsning og mobiliseringen af

⁵² Weblink 13

⁵³ Weblink 13

medlemmernes støtte til det obligatoriske passagepunkt om øget arbejdstid blev på denne måde skabt i kritikken af regeringens alternativ til løsningsforslaget om øget arbejdstid. Parolens to led, "Nej til pakken" og "Ja til job og uddannelse" vidner om denne rolledefinition. Et nej til regeringen er et ja til oppositionen. Den politiske konflikt mellem regeringen og oppositionens tilsyneladende divergerende økonomiske planer, stod den 8. juni i mediedækningen som mejslet ud i granit:

- 40.000 demonstranter var i dag samlet på Christiansborgs Slotsplads for at demonstrere imod regeringen og Dansk Folkepartis sparekrav med en beskæring af børnechecken og en halvering af dagpengeperioden. Socialdemokraterne og SF har i 'Fair Løsning' i stedet forslået at arbejde 12 minutter mere om dagen for at finde 15 milliarder kroner ekstra til statsbudgettet.⁵⁴

Demonstrationen på Slotspladsen gav indtryk af, at LO-fagbevægelsen var i stand til at mobilisere modstand imod regeringens genopretningspakke, og at de besad en stor vilje til at blande sig i den politiske debat. Dermed markerede LO-fagbevægelsen, at den havde påtaget sig rollen som spydspids i kritikken af regeringens økonomiske politik frem mod et kommende folketingsvalg. Og at man var i stand til at samle sine medlemmer om budskabet. Mobiliseringsfasen viser, at LO-fagbevægelsen nu tager aktivt del af kampen om, at definere politiske løsninger – og at de er villige til mobilisere medlemmerne omkring oppositionens løsning.

Mobilisering i modvind

Efter demonstrationen er der måneden ud et vedholdende fokus på alliancen mellem S, SF og LO-fagbevægelsen om øget arbejdstid. I en række artikler udstilles konflikten mellem LO-fagbevægelsen på den ene side og FOA og FTF på den anden. Det fører til en række artikler om konflikten mellem hovedorganisationerne og den interne splittelse i LO-fagbevægelsen. Overskrifterne hedder "Nye politiske bånd bekymrer fagbevægelsen"⁵⁵, "En fagbevægelse med uld i munden"⁵⁶ og "Splid om betaling for S-SF's plan".⁵⁷ Bag overskrifterne gemmer der sig antagelsen om, at den samlede LO-fagbevægelse står splittet, og at uenigheden har konsekvenser for, hvordan LO-fagbevægelsen kan mobilisere medlemmerne. Også i mobiliseringsfasen skaber uenigheden således vanskeligheder for, hvordan den samlede fagbevægelse kan

⁵⁴ Artikel S

⁵⁵ Artikel P

⁵⁶ Weblink 14

⁵⁷ Artikel T

bidrage til etableringen af øget arbejdstid som obligatorisk passagepunkt.

På samme måde udgør de meningsmålinger, der er foretaget omkring medlemmernes holdning til øget arbejdstid en væsentlig udfordring for mobiliseringsmulighederne. Mulighederne for medlemsmobilisering er dog vanskelige, da omtrent halvdelen af LO's medlemmer ikke kan støtte 'Fair Løsning' og derved ønsket om øget arbejdstid – og lige så mange er af den opfattelse, at LO ikke bør alliere sig med enkelte politiske partier. Megafon-målingen, hvor næsten halvdelen giver udtryk for, at LO-fagbevægelsen ikke bør knytte sig til enkelte politiske partier, stiller i den grad spørgsmålstegn Harald Børstings legitimitet som talsmand for LO-fagbevægelsens medlemmer og skaber et noget andet billede af mobiliseringspotentiallet end oversættelserne af demonstrationen.

Megafon-målingen kom desuden meget ubelejligt for LO, der to dage forinden var havnet i mediemæssigt uvejr pga. endnu en sag om en annoncekampagne. Denne gang var det ikke LO-fagbevægelsens egen kampagne, der stod for skud, men derimod Socialdemokraterne og SF's annoncer for 'Fair Løsning'. Finansiering af kampagnen var kommet i mediernes søgelys efter, det kom frem, at S og SF's annoncekampagne delvist var finansieret af LO-fagbevægelsen.

- [...] fagforbund har bidraget til S-SF's omfattende annoncekampagne [...] en kampagne, som ud over at flashe Fair Løsning også har til formål at promovere oppositionen i opgøret med Lars Løkke Rasmussen.⁵⁸

Kritikken var afstedkommet af, at sekretariatsleder for SF's partikontor Jens Andersen havde bekræftet, at LO-fagbevægelsen havde betalt noget af kampagnen. Hermed blev der stillet spørgsmålstegn ved både oppositionen og LO-fagbevægelsens forsøg på mobilisering, idet LO-fagbevægelsen blev anklaget for uretmæssigt at bidrage til oppositionens valgkamp, jf. den manglende opbakning fra medlemmerne. LO-fagbevægelsen blev anklaget for ikke længere alene at mobilisere egne medlemmer, men også oppositionens potentielle vælgere. LO-fagbevægelsen blev altså anklaget for at være for politiske.

58 Weblink 14

Den brede mobilisering af vælgerne

I august 2010 lancerer LO-fagbevægelsen en ny kampagne, der har til formål, at skabe fokus på konsekvenserne af regeringens politik. Kampagnen 'Tag Danmark alvorligt' er ikke møntet på medlemmerne, men kan iagttages som et forsøg på at adressere vælgere i en mere bred forstand⁵⁹:

- Formålet med kampagnen er at få flere engageret i, hvordan Danmark skal udvikle sig i fremtiden. Omdrejningspunktet for debatten bliver denne hjemmeside, hvor alle er inviteret til at deltage med personlige oplevelser, bekymringer eller forslag til løsninger.

På facebook-siden præsenteres 10 fakta om "udviklingen i Danmark", der i vid udstrækning korresponderer med de informationer om dansk økonomi, som fremstilles i 'Fair Løsning' og er akkompagneret af en utvetydig kritik af regeringens Genopretningspakke, hvor konsekvenserne af sparekravene tegnes nærmest pietistisk op. Facebook-gruppen er, jf. ovenstående citat, en bred opfordring til danskere om at komme på banen med "personlige oplevelser, bekymringer eller forslag til løsninger". Facebook-gruppen har siden oprettelsen, fået mere end 34.000 medlemmer.⁶⁰ 'Tag Danmark alvorligt' adresserer vælgere bredt og med en bred kritik af det bestående; altså regeringens forvaltning af emner som uddannelse, sundhed, omsorg, fattigdom etc. Alle emner, der rækker ud over LO-fagbevægelsens traditionelle portefølje, der relaterer sig til arbejdsmarkeds- og uddannelsesspørgsmål. LO-fagbevægelsens mobilisering – og forsøg på at samle masserne omkring øget arbejdstid – bidrager fortsat til etableringen af det obligatoriske passagepunkt ved at kritisere regeringens politik – og nu i bredere vendinger, hvor det er vælgerne, der genstand for mobiliseringen.

Vores iagttagelse af mobiliseringen, der har fundet sted siden lanceringen af 'Fair Løsning' og etableringen af det obligatoriske passagepunkt om øget arbejdstid kan opsummeres i to mobiliseringsbegivenheder med hver sit sigte. LO-fagbevægelsen forsøger med en facebook-gruppe, en demonstration og en annoncekampagne at mobilisere LO-fagbevægelsen som en enhed, der tilslutter sig øget arbejdstid som en løsning. I den anden begivenhed adresserer LO-fagbevægelsen vælgerne og kaster sig

⁵⁹ Weblink 15

⁶⁰ Opgjort d. 22/2-2011

ind i optakten til den kommende valgkamp ved at rette en bredere kritik af regeringen i kampagnen 'Tag Danmark alvorligt'. Kritikken bidrager til en synliggørelse af oppositionen og LO-fagbevægelsens forslag om øget arbejdstid.

Delkonklusion på netværkskonstruktionen

Vi har nu vist, hvordan udsagnet om øget arbejdstid etablerer sig som obligatorisk passagepunkt – og hvordan LO-fagbevægelsens engagement omkring udsagnet kommer til at spille en afgørende rolle for, hvordan øget arbejdstid kan etablere sig som en del af oppositionens løsningsforslag til Danmark økonomiske udfordringer. LO-fagbevægelsen er nemlig forudsætningen for, at oppositionen kan fremstå som et økonomisk alternativ til regeringen, mens oppositionens 'Fair Løsning' giver LO-fagbevægelsen potentielle indrømmelser på en række kerneområder. Begge parter har aktier i, at øget arbejdstid bliver stabiliseret som obligatorisk passagepunkt og alliancen bygger således på en interdependens mellem de to aktanter. Interdependensen betyder, at LO-fagbevægelsen, i forsøget på at etablere oppositionens løsning som en troværdig løsning, træder ind på den politiske arena. Her gælder det, at interdependensen også er konstrueret af relationerne til de øvrige aktanter i netværket, fx regerings plan for genopretning af dansk økonomi, idet der sker en udgrænsning af regeringen ift. det obligatoriske passagepunkt.

Samtidig sker der en destabilisering af det obligatoriske passagepunkt, idet FOA's udmeldinger afslører, at LO-fagbevægelsen er splittet omkring forslaget om øget arbejdstid. Medlemmernes relation til øget arbejdstid bidrager også til destabiliseringen, idet meningsmålingerne ikke afslører nogen entydig opbakning til det obligatoriske passagepunkt, hverken ift. den samlede fagbevægelses opbakning til en forøgelse af arbejdstiden, men heller ikke ift. alliancen med oppositionen. Den manglende opbakning sætter nogle grænser for, hvordan den samlede LO-fagbevægelse kan positionere sig. Alligevel forsøger LO-fagbevægelsen at mobilisere medlemmerne ved at arrangere demonstration, lave facebook-grupper og indrykke annoncer, der gennem en entydig kritik af regeringen bidrager til konstruktionen af det obligatoriske passagepunkt. Med kampagnen 'Tag Danmark alvorligt' forsøger LO-fagbevægelsen at kaste lys over regeringens fejlslagne politik, men den adresserer nu meget bredere politiske emner i bestræbelserne på at få opbakning til forslaget om

øget arbejdstid. Dermed rykker LO-fagbevægelsen fra en adressering af egne medlemmer til et forsøg på at påvirke vælgerne.

Alliancen skaber en midlertidig stabilitet i netværket omkring øget arbejdstid, men stabiliteten bliver konstant udfordret gennem perioden, idet både regeringen og De Radikale afkræver alliancen nogle svar. Svaret fra fagbevægelsen bliver, at den øgede arbejdstid ikke er lig med de 12 minutter mere om dagen, som oppositionen ellers lancerede i 'Fair Løsning'. Indrulleringsfasen er med til at nuancere det obligatoriske passagepunkt, så det nu handler om 15 mia. kr., som alliancen vil tilvejebringe gennem trepartsforhandlinger.

LO-fagbevægelsen har således iscenesat sig selv ved at bidrage med muligheden for, at oppositionen kan fremføre et bud på en ansvarlig økonomisk politik. Samtidig bidrager LO-fagbevægelsen aktivt til at skabe opposition til regeringens politik, og netværkets udformning indikerer, at LO-fagbevægelsen for alvor har kastet sig ind i valgkampen. I den følgende analyse vil vi undersøge, hvordan LO-fagbevægelsen engagement i spørgsmålet om øget arbejdstid, sætter nogle betingelser for, hvordan fagbevægelsen opnår indflydelse.

2. analyse: LO-fagbevægelsen til kamp for en fair løsning

Som vi har iagttaget i ANT-analysen er fagbevægelsen blevet indrullet i en valgkamp, hvor fagbevægelsen kan iagttages som en del af den politiske alliancedannelse, der skal stabilisere oppositionens økonomiske plan 'Fair Løsning'. Den følgende analyse vil se på:

- Hvilke betingelser 'Fair Løsning' skaber for LO-fagbevægelsens styring, og hvilke overvejelser og magtforståelser, der ligger bag LO's engagement i oppositionens plan. Iagttagelsespunktet er dokumentet, 'Fair Løsning' samt interview med udviklingschef i LO, Morten Madsen.
- Hvordan tager de konkrete styringsforsøg sig ud? Iagttagelsespunktet er her LO-fagbevægelsens kampagner, pressemeddelelser og udtalelser fra LO-formand, Harald Børsting.

Arbejdsvejen i en governmentality-analytik

ANT-analysen viste, at alliancen mellem LO-fagbevægelsen og oppositionen som udgangspunkt er præget af en noget-for-noget-logik. Oppositionen sikrer 15 mia. kr. til oppositionens økonomiske plan, mens LO-fagbevægelsen opnår, at en eventuel S-SF-regering opfylder LO-fagbevægelsens ønsker på en række områder. De to parter har på denne måde givet hinanden håndslag på et samarbejde på den anden side af et folketingsvalg, men det kræver, at oppositionen vinder valget. Alliancen bygger således på en potentialitet, og vi vil nu iagttage, hvordan denne potentialet sætter betingelser for LO-fagbevægelsens måde at tænke indflydelse på. Med det governmentality-analytiske blik vil vi iagttage denne relation og skildre, hvilke overvejelser og logikker, der ligger bag styringen. Vi vil med Deans ord, således se nærmere på, hvordan der tænkes styring, og hvordan tænkningen fungerer inden for LO-fagbevægelsens organiserede måde at handle på – praksisregimet (Dean 2006: 54).

Til formålet iagttager vi dokumentet 'Fair Løsning', der fungerer som manifestation eller materialisering af den aftale, der er indgået mellem parterne. 'Fair Løsning' iagttager vi som en del af et styringsprogram, dvs. de "velovervejede og relativt systematiske former for refleksion, som bestræber sig på at reformere praksisser"

(Ibid :60). For at styrke vores iagttagelser af 'Fair Løsning' inddrager vi udviklingschef i LO, Morten Madsens iagttagelser af LO's rolle i forbindelse med 'Fair Løsning'.

Alliancen med oppositionen

LO-fagbevægelsen og oppositionen har i 'Fair Løsning' givet hinanden håndslag på, at arbejdstid skal diskuteres ved trepartsforhandlinger på den anden side af et folketingsvalg. Det er grundforudsætningen for aftalen mellem de to parter. I 'Fair Løsning' slås det fast, at arbejdstid er en del af forhandlingsgrundlaget mellem parterne (Fair Løsning: 48).

- En realiseret stigning i den ugentlige arbejdstid på en time vil i sig selv kunne indfri målet med trepartsforhandlingerne. På den baggrund er det en forudsætning for at nå målet, at øget arbejdstid indgår som en væsentlig del af løsningen i en samlet trepartaftale.

LO-fagbevægelsen forpligter sig således til at bidrage til oppositionens plan for genopretning af den danske økonomi (Fair Løsning: 54):

- Med en trepartsaftale forpligter arbejdsmarkedets parter sig til at bære en væsentlig del af ansvaret for økonomisk genopretning.

Det ansvar er LO-fagbevægelsen, ifølge Morten Madsen, tilsyneladende klar til at leve op til (Bilag 5):

- ...det har jo historisk været én af LO hovedroller, at vi hele tiden samler vores medlemsforbund om at levere energi ind i at sikre en langsigtet, stabil samfundsudvikling til gavn for lønmodtagere. Derfor vil vi også gerne hugge en hæl og klippe en tå for at kunne levere.

Det er her interessant at iagttage, at Morten Madsen ser LO som hovedrolleindehaveren i samfundsudviklingen i et historisk lys. Og denne historiske "forpligtelse" gør, at fagbevægelsen må være parat til at "hugge en hæl og klippe en tå". Der er således en historisk logik på spil i den måde LO-fagbevægelsen tænker styring, hvor LO iagttager sig selv som en væsentlig faktor for opretholdelsen af en stabil samfundsudvikling. Her gælder det, at fagbevægelsen vil tage ansvar og virke ansvarlige, men ikke hvilket som helst ansvar. Det er kun mod et samfund, de selv ønsker. De tager fx ikke direkte ansvar for vækst eller sygehuse. Men de bliver indirekte indhyllet i ansvaret ved at bakke op om 'Fair Løsning'. Ansvaret er samtidig et ansvar som politikerne normalt varetager. For Morten Madsen handler det om, at LO-fagbevægelsen er pragmatiske og kompromissøgende – da man er villige til at gå på kompromis for at kunne levere. LO-fagbevægelsen er altså klar til at tage ansvar for

en samfundsudvikling og erkender, at de skal være parate til at kunne give indrømmelser og underlægge sig visse betingelser for fremtidig handling. I 'Fair Løsning' bliver betingelsen at skaffe 15 mia. kr., men Morten Madsen modificerer de 12 minutter (Bilag 5):

- Det som vi siger i LO er, at 12 minutter det omregnes til 15 mia... Og så har vi hele tiden haft den holdning - og også kommunikeret - , at for os er 15 mia. ikke det samme som, at alle skal arbejde en time mere om ugen, men at 15 mia. er det beløb, der skal stå når vi sætter to streger under i regnestykket, og der indgår langt flere elementer end en 38-timers arbejdsuge.

Hos LO-fagbevægelsen har man en anden udlægning af, hvordan man vil tilvejebringe de 15 mia. end den udlægning opposition forsøger at kommunikere, jf. ANT-analysen.

- Her i huset har vi hele tiden haft den opfattelse, at det med at øge arbejdstiden var en del af en større buket og at den pakke indeholder merarbejde... Det er så noget med deltid til heltid, udbetaling af overarbejde, veksling efterløn til uddannelse. Der er mange ting, der indgår i det.

Denne forskel cementeres, da cheføkonom i LO, Jan Kjæraa, fremlægger LO-fagbevægelsens finansieringsplan i september og for første gang sætter ord på, hvordan LO-fagbevægelsen vil skaffe 15 mia.⁶¹ Det skal bl.a. ske ved, at flere medarbejdere skal på heltid, mulighed for frivillig øget arbejdstid, senere tilbagetrækning, uddannelse af arbejdsstyrken og bedre aktivering. Men LO-fagbevægelsens finansieringsplan indeholder ikke en generel stigning i arbejdstiden. LO's finansieringsplan udstiller således, at der findes en diskrepans mellem de udlægninger af de 15 mia., der præsenteres i henholdsvis 'Fair Løsning' og LO-fagbevægelsens egen finansieringsplan. Forskellen er interessant i et governmentality-analytisk perspektiv, da denne diskrepans kan være et eksempel på to forskellige opfattelser af styringens mål. Hos S og SF tænker man, at de 12 minutter, som symboliserer øget arbejdstid, skal overbevise og styre vælgeren til at vælge "arbejdsvejen" ved at spille på en krisebevidsthed. Oppositionen ser styringens resultat som noget, der skal vindes i den offentlige debat ved, at de 12 min. stabiliseres som en antagelig løsning. Men hos LO-fagbevægelsen tænker man, at styringen kan virke ved at signalere ansvarlighed og indflydelse gennem trepartsforhandlingerne. Hermed kan man indfri det potentiale, der ligger i 'Fair Løsning'. Men LO-fagbevægelsen anser ikke i samme grad den offentlige debat som

61 Artikel Q

deres anliggende. Det er ikke her LO-fagbevægelsen i første omgang har noget at vinde. Deres indflydelse bliver først en realitet ved trepartsforhandlingerne. 'Fair Løsning' som styringsprogram indeholder således et magtpotentiale, der kan reformere den måde, hvorpå løsningen af de økonomiske udfordringer organiseres; altså praksisregimet. LO-fagbevægelsens styringsprogram skaber forandringer i indflydelsesmulighederne. LO-fagbevægelsen har fået en politisk knopskydning, og i bestræbelserne på indflydelse, iagttager de i 'Fair Løsning' en institutionaliseret ramme for løsningen – dvs. de 15 mia. skal findes i trepartsforhandlingerne. Men LO-fagbevægelsen iagttager ikke – i første omgang - de 15 mia. kr. som et offentligt diskussionsoplæg. Den opfattelse kan være medvirkende til, at der gik mere end tre måneder før, LO-fagbevægelsen fremlagde den førnævnte finansieringsplan for offentligheden. Set i lyset af ANT-analysen kan LO-fagbevægelsens opfattelse af egen rolle i den offentlige debat iagttages som problematisk, da debatten om øget arbejdstid ikke synes at lade sig stabilisere som et overbevisende løsningsforslag over sommeren.

I et governmentality-analytisk perspektiv har LO-fagbevægelsens opfattelse af styring haft konsekvenser for 'Fair Løsning' som program og valgkampsoplæg for opposition. S og SF har i flere situationer haft svært ved at give konkrete svar på deres økonomiske plan, da konkretiseringen har ligget på LO-fagbevægelsens bord. Denne præmis blev bl.a. udstillet i en debat mellem Helle Thorning-Schmidt og Lars Løkke Rasmussen, hvor statsministeren anklagede oppositionen for at lægge alle deres æg i LO-fagbevægelsens kurv og være ukonkrete ift. finansieringen af planen.⁶² Dertil blev trepartsforhandlingerne som finansieringsgrund og dermed LO-fagbevægelsens traditionelle indflydelsesarena, i samme tv-duel, udsat for en latterliggørelse, idet Lars Løkke Rasmussen omtalte trepartsforhandlingerne som "tilfældige kaffemøder".⁶³

'Fair Løsning' som udspil kan således overordnet iagttages som et udtryk for den måde, LO-fagbevægelsen tænker indflydelse på. Ved at lade sig indskrive med 15 mia. kr. i oppositions valgkampsoplæg, skaber LO-fagbevægelsen sig et magtpotentiale, som kan aktualiseres i trepartsforhandlinger efter et valg. Styringen viser, at LO-

62 Weblink 16

63 Weblink 16

fagbevægelsens vej til indflydelse går udenom traditionelle rum og kanaler. Styringsprogrammet indeholder således muligheden for at påvirke det politiske praksisregime, hvor man stiller forslag til løsning på krisen, men det kræver at LO-fagbevægelsen forklarer sig i det offentlige rum. Planen eller programmet skaber, som vi har iagttaget i ANT-analysen, en forpligtende taleposition, hvor offentligheden kan kræve svar og præciseringer. Foucaults idé om, at hvor der tales, er der magt på spil, er i denne sammenhæng i overensstemmelse med LO-fagbevægelsens magtpotentiale. Her udfolder den diskursive magt sig gennem sproglige strategier, der optegner, hvad der anses som muligt, legitimt, eller rationelt. (Andersen 1999: 30ff).

Man kan beskrive LO-fagbevægelsens strategi og styringsforsøg i den første tid efter lanceringen af 'Fair Løsning' som et forsøg på at stabilisere 'Fair Løsning' ved at slå på trepartsforhandlingernes autoritet, men som Lars Løkke Rasmussen sproglige greb om "tilfældige kaffemøder" illustrerer, anfægtes denne autoritet i den offentlige debat. I den offentlige debat anses det således ikke som acceptabelt eller legitimt, at oppositionen og fagbevægelsen alene konstituerer løsningen gennem en henvisning til trepartsforhandlingerne. Konsekvenserne af den iagttagede diskrepans, vil vi tage op i diskussion med henblik på at diskutere, 'Fair Løsning's' troværdighed over for begrebet om kontraktspolitik.

LO-fagbevægelsen får indflydelsesmuligheder gennem politisk samarbejde

Iagttager vi 'Fair Løsning' er det tydeligt, at planen indeholder en række indrømmelser, der både tilgodeser LO-fagbevægelsen på den korte og den lange bane. I et langsigtet perspektiv indeholder 'Fair Løsning' en række generelle initiativer, "som markant bryder med de senere års udvikling og giver organisationerne mulighed for at bevare og udvikle deres nøglerolle i dansk økonomi", (Fair Løsning: 54). Blandt initiativerne findes tiltag, der sigter mod at:

1. Arbejdsmarkedets parter skal inddrages yderligere i den aktive arbejdsmarkedspolitik.
2. Øge overenskomstdæknings- og organisationsgraden på det danske arbejdsmarked.

Begge tiltag har som direkte formål at øge LO-fagbevægelsens indflydelse på fremtidens arbejdsmarkedspolitik. Bl.a. indeholder planen en praktikpladsgaranti, en

ændring af beskatningen på kontingenter og en indsats mod social dumping (Fair Løsning: s. 46ff). Alt sammen områder, der imødekommer LO-fagbevægelsens interesser på kort sigt. Men stadig kun potentielt.

LO-fagbevægelsen bliver derved stillet en række konkrete initiativer i udsigt, der alle har til formål at tilgodese LO-fagbevægelsens interesser. Det giver dem en umiddelbar forbedring af forholdene på en række områder, LO-fagbevægelsen i en årrække – uden det store held – har kæmpet for. Morten Madsen er også tilfreds med potentialet i 'Fair Løsning' (Bilag 5):

- I hele treparts-setup'et er der nogle indholdsmæssige kvalitetsløft ift. hele arbejdsløshedspolitikken og hele det beskæftigelsespolitiske setup, hvor vi kan se, at det er ligesom der at vi samlet set har væsentlig mere på blokken, når vi skal måle ud ift. vores medlemmers interesser.

Således kan 'Fair Løsning' iagttages som en plan, der giver LO-fagbevægelsen større 'potentiell indflydelse', idet LO-fagbevægelsen loves en mere central rolle i løsningen af samfundets økonomiske udfordringer. Potentialet består i, at LO-fagbevægelsen igen bliver inviteret indenfor, når der skal tales økonomiske løsninger. 'Fair Løsning' kan iagttages som LO's tro på en tilbagevenden til en tid, hvor LO-fagbevægelsen sad med ved bordet når Danmark økonomiske blev diskuteret. Når LO-fagbevægelsen indgår aftalen med oppositionen, kan det derved anskues som erkendelse af, at mulighederne for politisk indflydelse ligger i aftaler, der ligger uden for den arena, der tidligere har kendetegnet LO-fagbevægelsens politiske indflydelsesmuligheder. Og perspektiverne er, ifølge Morten Madsen, store (Bilag 5):

- Det betyder, at vi kan være med til at levere en bedre samfundsudvikling for vores medlemmer. Og det betyder, at LO får genaktiveret og sat sig helt frem i spidsen ift. at tage ansvar for en velfærdssamfundsudvikling.

I governmentality-blikket består magtpotentialet således i, at LO-fagbevægelsen ved at tilslutte sig 'Fair Løsning' kan påvirke praksisregimet. Fra at de økonomiske løsninger var organiseret i fora, hvor fagbevægelsen ikke sad med, kommer fagbevægelsen til at sidde centralt placeret ved bordet. Det står der, sort på hvidt, i 'Fair Løsning'.

LO-fagbevægelsens styringsprogram i forbindelse med 'Fair Løsning' kan således iagttages som værende betinget af potentialiteten i samarbejdet, dvs. udsigten til, at

indflydelse må skabes ad hoc og uden for institutionelle sammenhænge. Med 'Fair Løsning' som iagttagelsespunkt er det således tydeligt, at LO-fagbevægelsens indflydelsesmuligheder i dag bl.a. skabes via politiske alliancer, der kræver at LO-fagbevægelsen går ind i den politiske sfære og agerer på massemedierede præmisser. Det er således her indflydelsespotentialer ligger for en tidssvarende LO-fagbevægelse.

Styringens rationale – pragmatisk afvejning eller fælles grundopfattelse

Som vi har iagttaget, tegner 'Fair Løsning' som program konturerne af en tænkning, hvor styring er noget der skal ske gennem alliancer i fora, der ligger uden for fagbevægelsen traditionelle arena, hvor LO-fagbevægelsen med medlemmernes mandat har legitim beslutningskompetence. Men spørgsmålet er, om 'Fair Løsning' som program kan iagttages med henblik på idéen om en tilbagevenden til en tid, hvor LO og Socialdemokraterne formelt var tæt knyttet sammen via repræsentantskaber og økonomiske interesser?

LO-fagbevægelsens opbakning til 'Fair Løsning' skyldes, ifølge Morten Madsen, at oppositionens plan indeholder elementer, der er noget mere i samklang med det grundsyn, som LO-fagbevægelsen repræsenterer, end det regeringen ligger for dagen. Morten Madsen peger på, at potentialer i planen kan bane vejen for et mere lønmodtagervenligt samfund:

- Der ligger et potentiale i, at det samfund, der står på enden af den her plan, er mere lønmodtagervenligt i sin grundlæggende værdianskuelse. Og også bedre for lønmodtagerne ift. til den enkelte lønmodtagers livschancer.

Men ifølge Morten Madsen foretager LO-fagbevægelsen samtidig konstant en afvejning af, hvor man gennem politisk opbakning får mest igen ift. medlemmernes interesser. Her gælder det samtidig, at oppositionens plan indeholder løfter om offentlige investeringer, der skal skabe vækst og beskæftigelse. Løfter, der i realiteten kan give potentielt bedre vilkår for LO-fagbevægelsens medlemmer. Morten Madsen lægger ikke skjul på, at 'Fair Løsning' også bygger på en forudsætning om, at alternativet er værre. Han peger på, at VK-regeringens politik ikke længere giver forhåbninger om, at LO-fagbevægelsen kommer til at spille en rolle ift. arbejdsmarkedspolitikken. Det gælder eksempelvis de seneste års nedskæringer i mulighederne for efteruddannelse og kommunaliseringen af beskæftigelsesområdet, der blev vedtaget ved sidste års finanslov. Morten Madsen peger direkte på, at tiden

efter Fogh har gjort det vanskeligere for LO-fagbevægelsen at fremme egne interesser i en politisk virkelighed, hvor Lars Løkke Rasmussens politik har sat markante aftryk (bilag 5).

- Fogh forlader dansk politik, og de udspil, der er kommet fra regeringen betyder, at vi ikke længere kan sige, at de er en interessant samarbejdspartner i forhold til at ramme nogle af vores interesser... Det der regnskab som vi et eller andet sted stiller op. Hvor meget får ud af det i forhold til hvor meget vi leverer. På et eller andet tidspunkt så tipper det.

Som vi har iagttaget i ANT-analysen står det ligeledes klart, at to af LO-fagbevægelsens traditionelle kæpheste er kommet under alvorligt pres efter lanceringen af 'Fair Løsning'. Det gælder den realiserede halvering af dagpengeperioden, der var en del af VK-regeringens genopretningspakke for dansk økonomi og udsigten til en hurtig afskaffelse af efterlønnen. Især ift. efterlønnen har LO-fagbevægelsen været aktiv med kampagnen "STOP forringelserne af efterlønnen" (bilag 4) efter, at statsministeren i sin nytårstale proklamerede, at regeringen vil stille forslag om en hurtigere afvikling af efterlønnen. Det er der, ifølge Morten Madsen, en helt klar grund til (bilag 5):

- Vi står jo meget fast på efterlønnen, fordi vi føler, det i høj grad er vores medlemmer, der har helt vildt meget at miste ved en ensidig afskaffelse af efterlønnen.

På trods af at 'Fair Løsning' af LO-fagbevægelsen iagttages som udtryk for en fælles værdiforståelse, synes LO-fagbevægelsens grundlæggende opfattelse af styring at være betinget af et pragmatisk afvejning af realpolitiske udsigter. LO-fagbevægelsens iagttagelse er, at Foghs afgang fra dansk politik har ændret på de realpolitiske indflydelsesmuligheder. Styringsprogrammet er altså betinget af realpolitiske muligheder og tegner et billede af en pragmatisk LO-fagbevægelse, der søger indflydelse hos den til enhver tid siddende regering – og det er for tidligt at konkludere om LO-fagbevægelsens styring er et udtryk for en endegyldig hjemvenden til Socialdemokraterne. Foreløbigt er der tale om, at fagbevægelsen på pragmatisk vis forfølger potentialet for indflydelse. Denne selvbeskrivelse vil vi inddrage i diskussionen med henblik på, at kunne besvare om LO-fagbevægelsens engagement i 'Fair Løsning' kan anskues som et udtryk for ideologi.

En historisk mulighed for potentiel indflydelse

Iagttager vi, hvordan LO-fagbevægelsen iagttager 'Fair Løsning' som et middel til at reformere praksisregimet, er det i LO-fagbevægelsens optik et program, der kan skabe

omfattende positive ændringer for medlemmerne (bilag 5).

- Det betyder, at vi kan være med til at levere en bedre samfundsudvikling for vores medlemmer. Og det betyder, at LO får genaktiveret og sat sig helt frem i spidsen ift. at tage ansvar for en velfærdssamfundsudvikling. Som vi jo ikke, med så meget pomp, pragt og pressebevågenhed, har været siden vi lavede pensionerne i '87... Det kan vise sig at blive en aftale på samme niveau. Med samme historiske vingesus.

Morten Madsen beskriver videre, at den økonomiske krise har forårsaget en forandring i den politiske debat. Den økonomiske debat har overtaget værdidebatten. Krisen har på den måde etableret et grundlag for, at LO-fagbevægelsen kan blive en afgørende aktør i den økonomiske diskussion og reformere praksisregimets måde at tænke i løsninger på. Det er denne historiske mulighed, LO-fagbevægelsen griber ud efter ved at bakke op om 'Fair Løsning'.

Desuden gælder det, at den finansieringsplan, LO-fagbevægelsen har lagt frem, bygger på nogle specifikke fremtidige økonomiske forudsætninger. Planen bliver nemlig kun aktuel, såfremt konjunkturerne vender og beskæftigelsen stiger. En realiseret stigning af arbejdstiden er, ifølge Morten Madsen, altså afhængig af samfundsøkonomien som en strukturel faktor (bilag 5):

- Det fungerer som en tretrinsraket. Først skal vi se noget fremgang i økonomien, så vi rent faktisk oplever at der er et behov for noget merarbejde. Så går vi ind og siger: hvor meget kan vi klare ad anden vej. Bedre arbejdsmiljø og der er masser af ting man kan tage fat i. Og så til sidst må vi sige: hvad er det så vi har tilbage for at vi skal levere på overenskomster og specifikt på arbejdstiden. Det er vi enige om.

Iagttagelsen afslører, at der i virkeligheden kan være ganske langt til en egentlig stigning i arbejdstiden, og LO-fagbevægelsen er altså meget bevidst om, at aftalen med oppositionen i høj grad er bundet op på en høj grad af potentialitet.

Den økonomiske virkelighed er således med til at understrege potentialiteten i aftalen mellem LO-fagbevægelsen og oppositionen. Samtidig betyder de strukturelle forhold, at LO-fagbevægelsen hele tiden har mulighed for at tilpasse de løfter, de har givet oppositionen. Hvis ikke de samfundsøkonomiske gevinster ved merarbejde kan anskueliggøres, kan LO-fagbevægelsen på et rationelt økonomisk grundlag argumentere imod en stigning i arbejdstiden. I så fald vil oppositionens økonomiske plan være ufinansieret, og det vil blive vanskeligere at overbevise vælgerne om planens troværdighed. Aftalens potentialitet giver altså LO-fagbevægelsen stor

styringsfrihed og giver dem en historisk mulighed for at påvirke praksisregimet i en retning, der er til gavn for medlemmerne.

Opsamling på første del af governmentality-analysen

Vores iagttagelserne vidner om, at den tidssvarende LO-fagbevægelse er særdeles bevidst om, at indflydelse ikke per automatik er noget fagbevægelsen har, men noget de må skabe sig ved at indgå politiske alliancer. Styringsprogrammet vidner om, at LO-fagbevægelsen har erkendt, at indflydelse på samfundets udvikling ligger i aftaler, der ligger uden for den arena, hvor LO-fagbevægelsen tidligere har haft formelle indflydelsesmuligheder på praksisregimets udformning. Derfor må LO-fagbevægelsen gribe ud efter den potentialitet, der ligger i 'Fair Løsning'. Potentialiteten opnås via politiske alliancer, der installerer en række massemedierede præmisser, som LO-fagbevægelsen må forholde sig til.

På trods af, at 'Fair Løsning' af LO-fagbevægelsen iagttages som et udtryk for en fælles værdianskuelse med oppositionen, synes styringsmentaliteten at være betinget af en pragmatisk afvejning af realpolitiske udsigter til indflydelse. Her har fagbevægelsen med 'Fair Løsning' en enestående mulighed for at påvirke praksisregimets måde at tænke økonomiske løsninger på, idet potentialet i trepartsforhandlinger bringer LO-fagbevægelsen tilbage i en position, hvor løsningerne på Danmarks udfordringer går gennem dem selv. Men hvis potentialet skal indfries og fagbevægelsen skal opnå nominel magt via trepartforhandlingerne, kræver det, at oppositionen vinder regeringsmagten.

LO-fagbevægelsen træder ind i valgkampen

Vi vil i anden analysedel rette blikket mod, hvordan LO-fagbevægelsens konkrete styringsforsøg tager sig ud. Iagttagelsespunktet er her LO-fagbevægelsens kampagner, pressemeddelelser og udtalelser fra LO's formand Harald Børsting. Som vi har iagttaget i den første del af anden analyse, tænkes indflydelsesmuligheder og styring i LO anderledes end tidligere, hvor LO-fagbevægelsen blev inviteret indenfor, når der skulle findes politiske løsninger. Nutidens LO-fagbevægelse supplerer deres indsats for at opnå indflydelse ved målrettede kampagner, der forsøger at påvirke både medlemmer og den folkelige opinion.

Vi vil derfor rette blikket mod LO-fagbevægelsens kommunikation efter lanceringen af 'Fair Løsning' og stiller skarpt på de kampagner, hvorigennem LO-fagbevægelsen forsøger at styre og påvirke medlemmer og befolkning i en bestemt politisk retning. Først analyserer vi kampagnen 'Tag Danmark alvorligt' (bilag 3) og dernæst undersøger vi, hvordan LO-fagbevægelsen forsøger at påvirke vælgerne gennem annoncekampagnen "STOP forringelser af efterlønnen" (bilag 4).

Vi vil iagttage, hvordan LO-fagbevægelsens kampagner bliver en del af valgkampen ved at anvende bestemte teknikker, skabe bestemte synlighedsfelter og identiteter, vælgerne kan tage på sig. De to kampagner iagttages hver for sig, hvorefter vi til sidst samler op i en beskrivelse af det vidensgrundlag, styringen baserer sig på, dets episteme.

Kampagnen 'Tag Danmark alvorlig' - et udtryk for en moderne styring

LO lancerede i august 2010 facebook-kampagnen 'Tag Danmark alvorligt'. Efter lanceringen tog en række forbundsformænd på tur rundt i Danmark for at diskutere kampagnen med forbundenes medlemmer. Men kampagnen føres først og fremmest på nettet via det sociale medie facebook. Vi iagttager derfor online-kampagnen som en del af LO-fagbevægelsens måde at forsøge at styre og øve indflydelse på. Ifølge Morten Madsen er det naturligt, at LO i dag kaster sig over de sociale medier i deres forsøg på at opnå politisk indflydelse (bilag 5):

- I gamle dage gjorde vi det ved at sidde og ryge store cigarer med de ministre vi syntes var interessante at snakke med – nu gør vi det på facebook.

LO-fagbevægelsen har efter eget udsagn fulgt med tiden og tænker i moderne former for afsætning af budskaber. Tidligere blev medlemmer og vælgere adresseret gennem avisannoncer, fagblade, kronikker og debatindlæg og ofte i redigerede medier. I dag kommunikerer LO-fagbevægelsen via et ikke-redigeret medie, hvor budskaberne kommer direkte ud til brugerne. En undersøgelse⁶⁴ fra marts 2010 viser, at mere end 2,3 mio. danskere har en facebook-profil – og ca. 50 procent af brugerne benytter facebook mindst en gang dagligt.⁶⁵

64 <http://www.nettendenser.dk/2010/03/18/facebook-statistik-sadan-er-den-danske-befolkning-fordelt-efter-alder-og-køn/>

65 <http://www.facebook.com/press/info.php?statistics>, opgørelsen viser aktiviteten blandt samtlige brugere

Rækkevidden af det nye medie er således stort, men også på indholdssiden har mediet et stort potentiale, idet facebook opererer med dialogskabende brugerinddragelse i form af muligheden for kommentarer, holdningstilkendegivelser mv. Det interaktive element ophæver skellet mellem afsender og modtager, idet folk opfordres til at bidrage til indholdet. Vi vil i følgende analyse undersøge, hvilke muligheder LO-fagbevægelsen har for at påvirke den offentlige opinion gennem facebook-kampagnen 'Tag Danmark alvorligt', og hvilke indflydelsesmuligheder kampagnerne skaber.

Facebook som teknik for styring

Vi vil i følgende afsnit udpege og beskrive de teknikker LO-fagbevægelsen anvender i adresseringen af vælgerne og analysere, hvordan kampagnen er med til påvirke vælgernes opfattelse af de udfordringer, Danmark står over for. Fagbevægelsens engagement kommer, ifølge Morten Madsen, bl.a. til udtryk med kampagnen 'Tag Danmark alvorligt', hvor facebook er det bærende element (bilag 5):

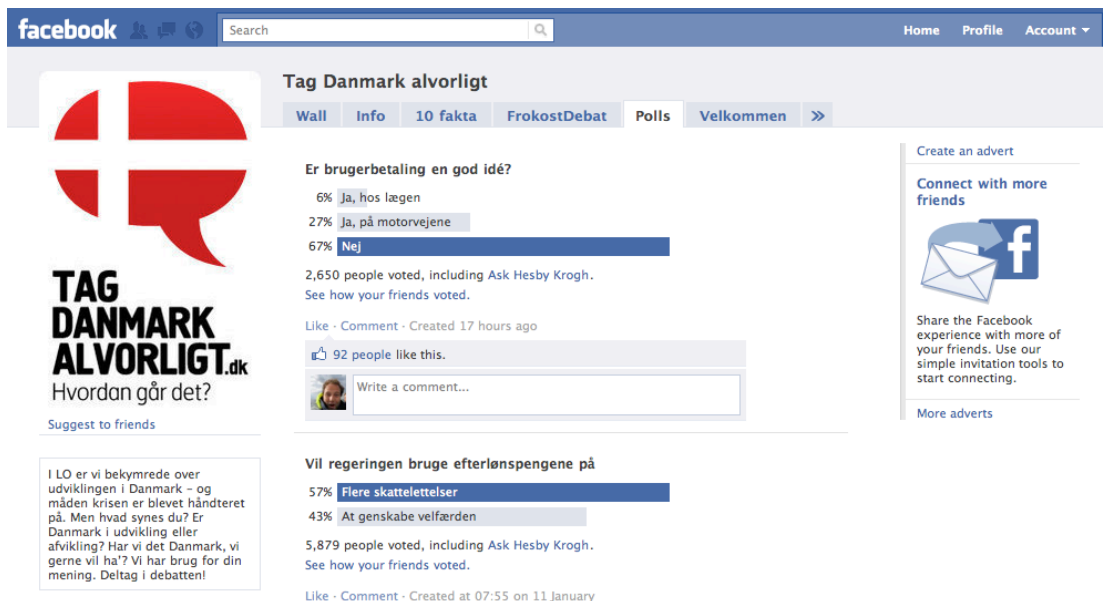
- Det, der er forskellen ift. det, vi har gjort tidligere, det er jo, hvis I har set på hele kampagnen, vi har bygget op omkring "Tag Danmark alvorlig", som nu er blevet mere farvet efter, efterlønnen er kommet på banen. Men den har jo meget handlet om, at vi gerne ville skabe en debat på vores arbejdspladser blandt vores medlemmer omkring de her to veje, der var i dansk politik. Og egentlig ikke en kampagne, som, i første omgang i hvert fald, var tænkt, som, nu skal vi ud til medlemmerne og, i gåseøjne, slå dem oveni hovedet med de ting, der ligger i Fair Løsning.

Facebook-gruppen 'Tag Danmark alvorligt' indeholder en række tekniske anordninger, der i facebook-terminologien kaldes applikationer. Gruppen består af 6 faneblade:

- En 'væg', hvor alle har mulighed for ytre sig. Her lægger kampagnen spørgsmål og svarmuligheder ud. Svarene samles i meningsmålinger, hvor resultatet bliver fremlagt med det samme.
- 'Information' om hvem der står bag facebook-siden.
- '10 foruroligende fakta' om rigets tilstand.
- 'FrokostDebat', hvor man kan melde sig til at modtage en sms med et spørgsmål og to svarmuligheder, som man kan diskutere med sine kollegaer.
- 'Meningsmålinger', hvor man kan se opgørelser over stillede spørgsmål og svarfordelingen i procent.
- En 'Velkomst' til siden, hvor man kan afgive sin stemme på spørgsmålet: "Er du

bekymret over udviklingen i Danmark?" med svarmulighederne "Ja, det er jeg" eller "Næ, ikke rigtig".

Facebook-gruppen opererer ved at fremlægge en række 'foruroligende fakta' og ved at indsamle, kvantificere og synliggøre medlemmernes holdninger. Indsamlingen af holdningstilkendegivelser i meningsmålingerne er et af omdrejningspunkterne på facebook-gruppen.

De fremsatte spørgsmål, der omdannes til søjlediagrammer og procenter kan betegnes som en teknik, der synliggør og problematiserer en række emner ved at angive brugernes holdninger til en lang række samfundspolitiske emner. Gruppens medlemmer får samtidig overført deres besvarelse af spørgsmålene i meningsmålingen til deres personlige profil, hvor tilkendegivelsen kommer op på deres 'væg', så deres facebook-venner kan se, hvad den pågældende bruger har svaret. Dermed får kampagnen en langt større rækkevidde og henvender sig til langt flere end dem, der er medlemmer af gruppen.

En anden applikation på facebook-gruppen 'Tag Danmark alvorlig' er applikationen 'FrokostDebat', der består af muligheden for at melde sin arbejdsplads til en sms-ordning. Applikationen fungerer ved, at man hver onsdag modtager en sms med et spørgsmål og to svarmuligheder, og derefter kan man diskutere spørgsmålet med sine kollegaer og returnere arbejdspladsens kollektive svar via sms. Når gruppen

returnerer svaret, deltager arbejdspladsen automatisk i en lodtrækning om at få leveret wienerbrød den kommende fredag. Ifølge Morten Madsen handler det om, at LO-fagbevægelsens medlemmer skal debattere politik – også uden for cyberspace (bilag 5):

- Men den har jo meget handlet om, at vi gerne ville skabe en debat på vores arbejdspladser blandt vores medlemmer, omkring de her to veje, der var i dansk politik.

Kampagnen forsøger på den måde at gøre medlemmerne af facebook-gruppen til ambassadører for debatten og bringe debatten ud i det 'virkelige liv'. På den måde søger teknikken at udbrede debatten, så den går fra at være online til offline; fra nettet til det virkelige liv.

Facebook-gruppen fungerer som LO-fagbevægelsens adressering af medlemmer og potentielle vælgere, men kamuflerer styringen, idet den ikke, ved første øjekast, afslører en bestemt holdning til spørgsmålene. Styringen 'skjuler' sig bl.a. bag kampagnens titel 'Tag Danmark alvorligt', der ikke giver nogen åbenlys forklaring på kampagnens politiske budskab, mens spørgsmålene heller ikke, i deres umiddelbare fremtræden, afslører kampagnens budskab. Facebook-gruppens indhold og navn giver ikke indtryk af en partipolitisk afsender. Set i det lys, kan styringens form beskrives som subtil, idet den ikke virker styrende for, hvad brugerne bør mene om de fremsatte emner. Styringen fungerer i stedet i mikro-relationer (Kaspersen 2005: 339), hvor medlemmerne af gruppen forholdes en række politiske emner, som de tilskyndes at overveje. *Technen* faciliterer på den måde styringens *mikromagt*, der udøves som styring på det sociale hverdagsplan, når folk er på facebook.

Styringen foregår også gennem applikationen 'FrokostDebat', der rykker kampagnen ud i frokoststuerne på arbejdspladserne. Over frokosten træffes en kollektiv beslutning om, hvordan medarbejderne eksempelvis forholder sig til spørgsmålet om skattelettelser eller offentlige investeringer som løsningen på skabelsen af arbejdspladser. Det "rigtige" svar er derved ikke noget LO-fagbevægelsen kommer og slår folk i hovedet med, men styringen foregår ved, at kampagnen stiller spørgsmål til brugerne i ganske små doser og fremlægger valgmuligheder, folk kan forholde sig til.

Kampagnen indeholder således en teknik, hvor magten opererer immanent, skjuler sig og påvirker medlemmernes forståelse af samfundsøkonomiske spørgsmål ved kontinuerligt at være til stede i deres hverdag. Magten antager således en subtil, men allestedsnærværende form, idet facebook-gruppen konstant fremsætter spørgsmål som gruppens medlemmer kan, men ikke nødvendigvis skal, forholde sig til.

Kampagnen strukturerer synlighedsfelter

Med Deans dimension om *synlighedsfelter* retter vi blikket mod de synlighedsfelter, kampagnen skaber og hvorigennem styringen kan foregå. Meningsmålingerne og tiltaget om 'FrokostDebat' sigter mod, at få gruppens medlemmer til at ændre deres billede af rigets tilstand ved at problematisere de økonomiske løsningsforslag, der findes i praksisregimet. Det sker bl.a. ved, at meningsmålingerne skaber synlighedsfelter. Facebook-gruppen kaster lys over en række emner ved at problematisere og stille spørgsmål ved de løsningsforslag, der findes i praksisregimet.

På samme måde som meningsmålingerne, fungerer 'FrokostDebat' ved at problematisere et emne. Fx stilles der spørgsmål om, hvordan vi skaber flere arbejdspladser? Svarmulighederne er: Offentlige investeringer eller skattelettelser til erhvervslivet. Kampagnen skaber altså nogle helt konkrete rammer for spørgsmål og svar, som folk bliver bedt om at tage stilling til. Dermed sætter styringen også rammerne for, hvad folk kunne tænke sig at mene.

Meningsmålingerne og frokostdebatten kan beskrives som to teknikker, der giver facebook-gruppen en særlig funktion, nemlig at tydeliggøre de to veje i dansk politik. Styringen fungerer ved, at teknikkerne spalter debatten i to kategorier: VK-regeringens vej eller oppositionens vej. Styringen afslører ikke direkte, hvilke af svarmulighederne, der repræsenterer VK-regeringens eller oppositionens løsning, men den repræsenterer to alternativer, der kan associeres med rød eller blå blok. Styringen fremstår apolitisk i sin form, men den skaber synlighed omkring forskellene mellem de to veje i dansk politik, idet den eksempelvis stiller spørgsmålet: Vil regeringen bruge efterlønspengene på skattelettelser eller genetablering af velfærden. På den måde framer kampagnen spørgsmålene i en retning, hvor den problematiserer konsekvenserne af VK-regeringens politik uden at angive en holdning til indholdet af

spørgsmålene.

Styringsprogrammet virker således med henblik på at ændre folks opfattelse af, hvad der er den bedste løsning på Danmarks økonomiske problemer. Men den gør det på en måde så afsenderens politiske ståsted ikke skinner tydeligt igennem. Denne teknik skyldes, at LO-fagbevægelsen er helt bevidste om, hvor langt de kan gå i kommunikationen af politiske budskaber. Som vi påpegede i ANT-analysen, er LO-fagbevægelsen nemlig i en situation, hvor de, qua deres repræsentationslogik, er nødt til at træde varsomt ift. partipolitisk opbakning. Det viser både meningsmålinger og udmeldingerne fra FOA. Og det kan således være her, en del af forklaringen på LO-fagbevægelsens subtile kommunikation skal findes. Dilemmaet om, hvor politiske LO-fagbevægelsen kan tillade sig at være, vender vi tilbage til i diskussionen af betingelserne for LO-fagbevægelsens indflydelsesmuligheder.

Styringsprogrammet opererer således på en måde, hvor det ikke fremgår direkte, at LO-fagbevægelsen er en del af oppositionens valgkamp. Styringen fungerer ved, at kampagnen problematiserer konsekvenserne af VK-regeringen generelle politik og skaber synlighedsfelter, der ligger langt ud over de emner, LO-fagbevægelsen normalt forholder sig til. Med facebook-gruppen gør LO-fagbevægelsen sig således til en del af valgkampen, idet de aktivt forsøger at påvirke vælgernes adfærd. Hvis styringen lykkes og vælgere stemmer på oppositionen, vil fagbevægelsen få mulighed for at aktualisere det potentiale, der ligger i samarbejdet med oppositionen.

I forlængelse af ANT-analysen, hvor vi observerede en forskel i LO-fagbevægelsens kampagner, er det interessant, at facebook-gruppen 'Tag Danmark alvorligt' optegner et helt andet synlighedsfelt, end det var tilfældet med kampagnen 'Nej til nedskæringspakken'. Her adresserede kampagnen et specifikt emne; nemlig regeringens genopretningsplan. Kampagnen blev lanceret som en problematisering af genopretningsplanen med en generel kritik af planens indhold, men især planerne om en halvering af dagpengeperioden fik hårde ord med på vejen. Kampagnen indeholdt en klar holdningstilkendegivelse til regeringens politik, og formålet med kampagnen var i form og indhold utvetydigt. 'Tag Danmark alvorligt' problematiser og synliggør derimod en lang række emner, der ikke decideret omhandler arbejdsmarkedet og

uddannelse. Spørgsmål som "Er brugerbetaling en god idé?", "Hvem bør få den største julepakke?" eller "Hvordan bekæmper vi fattigdom", er eksempler på spørgsmål, der har et noget bredere sigte, end det var tilfældet med de emner, der blev bragt op i 'Nej til nedskæringspakken'. Der er sket en udvikling i kampagnernes budskaber, og styringen adresserer langt bredere politiske emner end, LO-fagbevægelsen under normale omstændigheder gør.

Skabelsen af den aktive medborger

I dette afsnit vil vi analysere på de former for individuel og kollektiv identitet, som styringsprogrammet tilbyder med facebook-kampagnen 'Tag Danmark alvorligt'. Vi vil kortlægge, hvordan styringen former bestemte subjekter gennem kampagnens konstruktion af *synlighedsfelter* og *techne*.

Facebook-gruppen skaber som en del af sin *techne*, en identitet, som brugerne kan påtage sig. Ved at blive en del af gruppen, inviteres individet til aktivt at tage stilling til Danmarks økonomiske udfordringer og dermed påtage sig rollen eller identiteten som aktiv, krisebevidst medborger. Det gør man i første omgang ved at melde sig ind i facebook-gruppen.

Gi' din mening

Allerede her giver kampagnen mulighed for, at brugerne af facebook-gruppen kan vise engagement og gribe muligheden for at tage Danmarks udfordringer alvorligt. Og hvem vil *ikke* det? Identifikationsmuligheden med den aktive ansvarsbevidste medborger er således særdeles udtalt – også selvom styringens egentlige formål ikke lader sig afsløre i overskriften 'Tag Danmark alvorligt'.

Gruppen fremsætter samtidig en kollektiv identitet, som individet kan tage på sig, idet brugerens svar på de fremsatte spørgsmål kvantificeres og oversættes til en meningsmåling, hvor resultatet med det samme præsenteres. Her får brugeren af

facebook-gruppen mulighed for at se, hvad andre brugere har svaret, og den kollektive holdning kommer til syne. Hermed præsenterer kampagnen kollektivets præferencer og en kollektiv identitet, som brugeren af facebook-gruppen får mulighed for at identificere sig med. Idet spørgsmål og svar er indrammede i en retning, hvor VK-regeringens politik problematiseres, fungerer styringen ved at kunne fremvise flertallets præference om en anden politik. Den samme synliggørelse af flertallets holdninger sker ved frokostdebatten på arbejdspladserne. Dermed fungerer styringen ved at bevidstgøre brugerne om deres eget politiske ståsted og synliggøre, at man sammen med andre er i opposition til regeringen. På den måde lader LO-fagbevægelsen medlemmer af gruppen styre sig selv på en bestemt måde, ved at kampagnen tilbyder brugerne en vælgerfunktion, hvorigennem de kan tage ansvar som aktive ansvarsbevidste borgere ved at lægge stemmer til alliancens arbejdsvej.

Hvem skal lukke hullet i statskassen?

- ☐ Efterlønerne
- ☐ De mest velhavende
- ☐ Bankerne

10,714 people voted.

Like · Comment · Created at 06:20 on 26 January

198 people like this.

Write a comment...

Hvem skal lukke hullet i statskassen?

- 17% Efterlønerne
- 64% De mest velhavende
- 19% Bankerne

10,722 people voted, including Ask Hesby Krogh.

See how your friends voted.

Like · Comment · Created at 06:20 on 26 January

199 people like this.

Write a comment...

Kampagnen gør det samtidig muligt at se, hvad ens facebook-venner har svaret på det samme spørgsmål. Denne funktion kan være med til at påvirke brugeren i en bestemt retning, idet identifikationen med venner kan have en indflydelse på, hvordan brugeren tager en bestemt identitet på sig. Desuden muliggør *technen*, at brugernes venner kan se svarene, idet de overføres til brugerens personlige 'væg'. Dermed giver teknikken brugerne mulighed for at signalere en identitet som aktiv medborger, der tager ansvar og har en holdning til, hvilke økonomiske løsninger, der skal bære Danmark ud af krisen. Kampagnen styrer altså med henblik på, at skabe opbakning til alliancens forslag om, at vi sammen skal arbejde os ud af krisen.

Men styringen er ikke synlig for brugerne og virker ikke overgribende, idet den

forudsætter, at man selv melder sig ind i gruppen og selv "åbner" sig op for styringen ved at give sine holdninger til kende. Det er vel at mærke ikke en identitet, styringen synligt sætter op for en, men en mulighed for identifikation, brugerne selv kan tage på sig og dele med deres venner. På denne måde opnår styringen en større rækkevidde, idet den potentielt kan nå en langt bredere skare af facebook-brugere. Dermed udnytter styringen en af de fordele, der ligger i spredning af budskaber gennem sociale netværk.

Konsekvensen af kampagnens styring er, at brugerne styres til at styre sig selv på en bestemt måde. I governmentality-perspektivet er der tale om, at styringen opererer ud fra logikken om *conduct-of-conduct*, idet synlighedsfelterne og teknikkerne virker strukturerende på gruppens medlemmer, og giver dem mulighed for identifikation med en vælger, der handler ansvarsbevidst og stemmer på oppositionen. Kampagnen er således et udtryk for, at LO-fagbevægelsen har meldt sig ind i valgkampen i bestræbelserne på at indfri det potentiale for indflydelse, der ligger i en S-SF-regering. Men samtidig gælder det fortsat, at LO-fagbevægelsen konstant må være påpasselige med ikke at virke for politiske i deres udmeldinger.

Efterlønnen bringes til debat

Statsminister Lars Løkke Rasmussen proklamerede i sin nytårstale 2011⁶⁶, at regeringen agter at afvikle efterlønnen hurtigere end planlagt. Siden har VK-regeringen fremlagt et forslag til en tilbagetrækningsreform. Fra starten har både oppositionen og LO-fagbevægelsen reageret med massiv kritik af udspillet. Og allerede den 6. januar var LO-fagbevægelsen klar med en ny kampagne, der problematiserede afviklingen af efterlønnen.

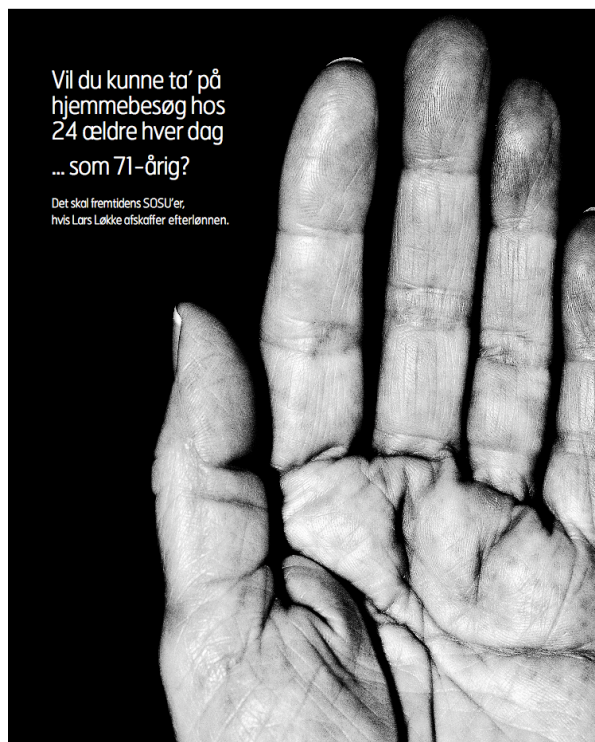
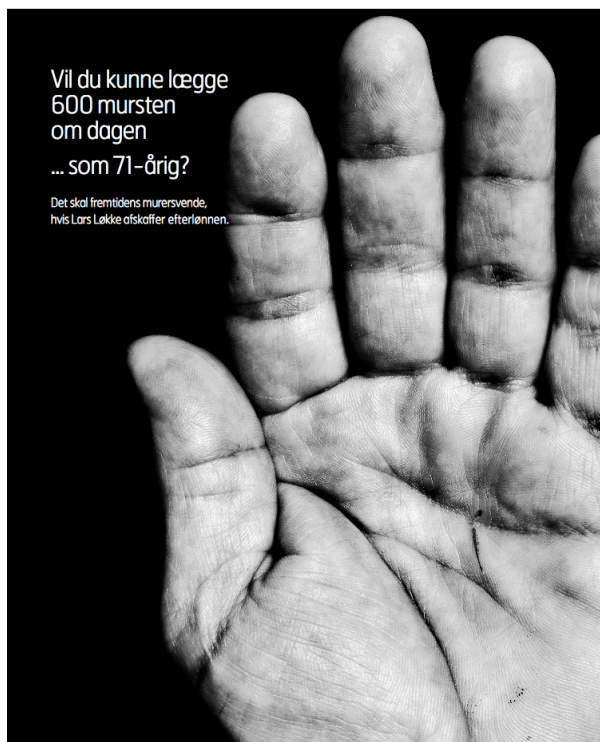
Kampagnen bærer navnet 'STOP forringelserne af efterlønnen'. Mens 'Tag Danmark alvorligt' – i mere brede vendinger – adresserede Danmarks økonomiske udfordringer, sigter 'STOP forringelserne af efterlønnen' alene mod spørgsmålet om efterlønnen. Kampagnens fokus giver LO-fagbevægelsen nogle andre muligheder for at profilere sig og søge indflydelse, og vi vil nu iagttage kampagnen gennem Deans dimensioner: *techne*, *synlighedsfelt* og *skabelsen af identiteter*.

66 Weblink 17

Annoncerne som teknik for styring

Vi iagttager kampagnen som styringsprogrammets *techne*, og som en del af styringens forsøg på at påvirke befolkningens holdning til spørgsmålet om efterlønnen. I dette afsnit retter vi blikket mod kampagnens annoncer (bilag 9), der blev bragt som helsideannoncer i de store danske dagblade fra d. 6 januar og dagene frem. Annoncerne henvender sig direkte til vælgerne ved at skitsere konsekvenserne af Lars Løkke Rasmussens forslag. Annoncens overskrift er formuleret som et spørgsmål, der illustrerer LO-fagbevægelsens udlægning af statsministerens forslag og sætter en ramme for diskussionen om afvikling af efterlønnen. Spørgsmålet går på, om læseren vil kunne lægge 600 mursten om dagen som 71-årig, eller om læseren vil kunne tage på hjemmebesøg hos 24 ældre om dagen som 71-årig? Begge spørgsmål er stillet i en direkte form, men annoncen svarer selv på spørgsmålet ved at angive konsekvenserne og fortælle, at det er murere og SOSU'ere, der bliver ramt af forslaget.

Annoncebilledet viser en hånd præget af hårdt arbejde. Hånden fungerer som et symbol på konsekvenserne af hårdt fysisk arbejde. I teksten under billedet konkretiseres konsekvenserne af statsministerens forslag og den påpeger, at 8 ud af 10 efterlønnere er LO-medlemmer.

8 ud af 10 efterlønsmodtagere er enten uagter eller toglerarbejdere. Det er hårdtarbejdende mennesker, der starter arbejdslivet tidligt og pukler, så det tærer på både krop og kræfter. Hvis efterlønnen afskaffes, skal nutidens 25-årige knokke videre som 71-årige. Det er ikke rimeligt over for mennesker, der har slået hårdt. Og det er ikke en værdig lønning for et velfærdsamfund. Besøg LO.dk og beregn selv, hvornår du kan trække dig tilbage, hvis efterlønnen forringes.

8 ud af 10 efterlønsmodtagere er enten uagter eller toglerarbejdere. Det er hårdtarbejdende mennesker, der starter arbejdslivet tidligt og pukler, så det tærer på både krop og kræfter. Hvis efterlønnen afskaffes, skal nutidens 25-årige knokke videre som 71-årige. Det er ikke rimeligt over for mennesker, der har slået hårdt. Og det er ikke en værdig lønning for et velfærdsamfund. Besøg LO.dk og beregn selv, hvornår du kan trække dig tilbage, hvis efterlønnen forringes.

Teksten beskriver LO-medlemmerne, der repræsenterer de fremtidige efterlønnere, men den henvender sig til hele den øvrige befolkning, der kan være for eller imod retten til efterløn.

Efterlønnen fokuserer synlighedsfeltet

Annoncerne opererer med et synlighedsfelt, der belyser, hvem der bliver ramt af regeringens planlagte efterlønsafvikling. *Synlighedsfeltet* er dermed langt mere fokuseret end det, vi iagttog i kampagnen 'Tag Danmark alvorligt', hvor styringen satte bred fokus på Danmarks økonomiske udfordringer. Her stiller annoncerne skarpt på én af konsekvenserne af regeringens planlagte politik.

Annonceteksten tydeliggør konsekvensen for LO-fagbevægelsens egne medlemmer, der beskrives som "hårdtarbejdende mennesker, der starter arbejdslivet tidligt og pukler, så det tærer på både krop og kræfter" (bilag 9). Billedet af de to nedslidte hænder synliggør, at dem, der rammes af forslaget, er dem, der ernærer sig gennem håndens arbejde. Efterlønsdiskussionen handler ikke om den golfspillende læge, der har valgt at gå på efterløn, men om den nedslidte murer eller SOSU-medarbejder, der efter et langt arbejdsliv har brug for samfundets hjælp. Dermed går den i rette med Lars Løkke Rasmussen karakteristisk af efterlønnere, som den fremgik i

statsministerens nytårstale⁶⁷, hvor statsministeren ville punktere en myte om efterløunnerne:

- Fakta er, at efterløunnerne er stort set ligesom alle os andre. De er både sygeplejersker, håndværkere, gymnasielærere og jord- og betonarbejdere. Og langt de fleste på efterløn er hverken mere eller mindre syge end deres jævnaldrende på arbejdsmarkedet.

Kampagnen sigter mod en klar tilbagevisning af statsministerens opfattelse af fakta og fremfører LO-fagbevægelsens opfattelse af, hvordan gruppen af efterløunnerne ser ud. Idet annoncen når ud til den brede del af befolkningen, kan den iagttages som et åbenlyst forsøg på at påvirke befolkningens opfattelse af, hvordan den typiske efterløunner ser ud. Annoncen kaster samtidig lys på, hvad der er rimeligt og værdigt i forbindelse med afviklingen af efterlønnen. I annonceteksten hedder det (bilag 9):

- Det er ikke rimeligt over for mennesker, der har slidt hårdt. Og det er ikke en værdig løsning for et velfærdssamfund.

Efterlønnen fremstilles som en rimelig rettighed for dem, der har arbejdet hårdt, mens en afvikling af efterlønnen derimod ikke er et velfærdssamfund værdigt. Annoncerne manifesterer efterlønnen som en retfærdig rettighed, som borgerne i det danske samfund bør beholde. I en pressemeddelelse supplerer LO-formand Harald Børsting kampagnen med, at afviklingen af efterlønnen skaber en ulighed i samfundet:⁶⁸

- Efterlønnen er LO-lønmodtagernes mulighed for at trække sig værdigt tilbage. Med regeringens reform bliver det fremover kun de rigeste, der kan bestemme, om de vil trække sig tidligere tilbage. Det øger uligheden, og det er hamrende uretfærdigt, fordi det netop er vores medlemmer, der bruger efterlønnen.

Harald Børsting udtalelser illustrerer annoncekampagnens synlighedsfelt, der forsøger at belyse, at efterlønnen afhjælper den ulighed, der findes mellem samfundets indkomstgrupper.

LO-fagbevægelsen forsøger med annoncerne at påvirke hele befolkningens billede af efterløunnerne ved at stille forslaget om en afvikling i et moralsk lys. Styringen opererer således ved at skabe synlighed på retfærdighed og solidaritet. Styringen 'styrer' læserne af annoncen til at tage stilling til spørgsmålet om efterlønnen og gør efterlønnen til et moralsk anliggende om solidaritet med de samfundsgrupper, der har

⁶⁷ Weblink 17

⁶⁸ Weblink 18

haft det mest slidsomme arbejde.

Annoncerne opererer gennem en problematisering af den konkrete konsekvens af VK-regeringens 'sparevej', og sætter lighedstegn mellem sparevejen og det at miste retten til efterløn. Før statsministerens nytårstale var der ikke skabt synlighed omkring konsekvenserne af de reformer, som VK-regeringen tidligere har proklameret, og konsekvenserne af sparevejen var dermed mere uklare. Men med statsministerens nytårstale har sparevejen fået et tydeligt ansigt, og kampagnens synlighedsfelt bidrager til at optegne konsekvenserne af at gå sparevejen.

I kampagnen benytter LO sig af det saglige argument om, at efterløunnerne i stort tal er LO's egne medlemmer, og således afholder kampagnen sig fra at fremstå politisk. LO-fagbevægelsen kan på legitim vis signalere, at der er tale om en almindelig interessevaretagelse, idet man argumenterer for, at medlemmers aftrædelsesordning er i fare. Således kan man ikke anklage LO-fagbevægelsen for at føre direkte kampagne for oppositionens politik, og LO-fagbevægelsen kan forsvare sine udmeldinger over for medlemmerne. Omvendt rammer annoncekampagnen direkte ned i et af hovedtemaerne for en kommende valgkamp, og kampagnen kommer således alligevel til at indgå som et bidrag til valgkampen.

Kampagnens fokus på efterlønnen er med til at sløre LO-fagbevægelsens mulige intentioner om at styre vælgerne til at vælge arbejdsvejen, og derved stabilisere 'Fair Løsning' og det potentiale, der ligger i aftalen med oppositionen. Men ved at tale til vælgernes moral og få dem til at reflektere over konsekvenserne af VK-regeringens politik indeholder annoncekampagnen et anseeligt styringspotentiale. Derfor kan kampagnen iagttages som et input i valgkampen. Og den kan anskues som et forsøg på at skabe vælgermæssig opbakning til oppositionen, der har kaldt regeringens tilbagetrækningsreform for brutal og uacceptabel⁶⁹, dog uden at ville give en konkret garanti for at efterlønnen vil bestå i den nuværende form efter et eventuelt regeringsskifte. De synlighedsfelter, kampagnen skaber, giver LO-fagbevægelsen mulighed for at synliggøre konsekvenserne af VK-regeringen politik.

69 Weblink 19

Efterlønsspørgsmålet giver LO-fagbevægelsen en anledning til igen at styre med henblik på, at svække VK-regeringens chancer for genvalg. Efterlønsdiskussionen er samtidig en kærkommen lejlighed for LO-fagbevægelsen til at fjerne fokus fra spørgsmålet om arbejdsvejen og beskyldningerne om, at de fører valgkamp for oppositionen.

Skabelsen af de moralsk handlende vælgere

Ved at skabe et synlighedsfelt, hvori efterlønnen fremstilles som en retfærdig og solidarisk rettighed for hårdtarbejdende lønmodtagerne, afføder styringen fokus på moral. Kampagnen fremsætter herved en identitet, som vælgerne kan identificere sig med, som knytter sig til en moralsk iagttagelse af det politiske. Kampagnen tilbyder således denne identitet, som befolkningen kan påtage sig, hvis de stemmer på opposition, der er imod en hurtig afvikling af efterlønnen. Dermed forsøger styringen at frembringe en bestemt funktion i befolkningen; nemlig vælgerfunktionen, der er den kapacitet i befolkningen, der kan sikre fortsat retfærdighed og et solidarisk arbejdsmarked. Hvis vælgeren stemmer på oppositionen er det lig med solidaritet med det hårdtarbejdende og nedslidte LO-medlem. Styringen søger i dette lys at virke adfærdsregulerende på vælgerne, ved at styre ud fra et moralsk skema om retfærdighed, værdighed og solidaritet.

Styringen fungerer og orienterer sig mod et mikro-plan, hvor modtagerne af budskabet bringes til at arbejde med sit eget selvforhold. Identificeringen med det moralske subjekt kan komme til udtryk, når vælgerne står i stemmeboksen. På den måde optræder efterlønsspørgsmålet som en del af LO-fagbevægelsens program, der har til formål at sikre en ny regering. Herigennem kan LO-fagbevægelsen få mulighed for at få indflydelse gennem trepartsforhandlinger. Samtidig med, at LO-fagbevægelsen legitimt kan kæmpe for rettigheder for deres medlemmer, kan de nu også føre valgkamp for oppositionen. Styringen indebærer samtidig en logik om, at oppositionen skal vælges for at sikre efterlønnen. Derfor griber LO-fagbevægelsen ud efter den potentielle, diskursive magt og melder sig ind i valgkampen. Alt sammen i bestræbelserne på at indfri det potentiale, der ligger i aftalen med oppositionen, hvorigennem LO-fagbevægelsen kan opnå indflydelse til gavn for medlemmerne.

Styringsens episteme

Vi vil i næste afsnit analysere på, hvordan LO-fagbevægelsens viden om medlemmerne bliver anvendt som et strategisk grundlag for styring og hvilken rationalitet, LO-fagbevægelsens styring er bundet op på. Vi kigger på styringsprogrammets episteme; samspillet mellem viden og styring. På baggrund af vores interview med Morten Madsen og de teknikker kampagnerne benytter, iagttager vi, hvordan styring selv affødes af og selv informerer styringsaktiviteterne (Dean 2006: 73 ff).

Anvendelsen af viden om medlemmernes præferencer kommer, ifølge Morten Madsen, blandt andet til udtryk i forbindelse med LO-fagbevægelsens styring i spørgsmålet om efterlønnen (bilag 5):

- På de områder følger vi med i, hvordan vores medlemmer bliver fordelt, forfordelt ift. de statistikker der er tilgængelige. Vi følger også med i, hvor vores medlemmer holdningsmæssigt er henne. I gamle dage var det ved at være på generalforsamlingen eller læse generalforsamlingsreferaterne i Aktuelt. Nu er det så ved web-paneler og alle mulige andre moderne holdningsopsamlingsmetoder... Vi bruger paneler ligesom alle mulige andre. Det gør man jo alle steder – ligesom i vores forbund.

LO benytter sig således af en lang række teknikker for at indhente viden om medlemmerne. Statistiske medlemsundersøgelser om konkrete emner, fokusgrupper, webpaneler og synlighedsmålinger er, ifølge Morten Madsen nogle af de moderne holdningsopsamlings-metoder, LO-fagbevægelsen benytter sig af for at kunne træffe beslutninger og kommunikere. Det betyder, at man får bedre fornemmelse for kommunikation (bilag 5)

- Og det er klart, der er grænser for hvor hårdt man lægger sig budskabsmæssigt som et eller andet sted er farvet af, hvad vi oplever, vi kan holde til ift. vores medlemmer... Hvis vi havde oplevet, at der var et markant borgerligt flertal fx, eller markant systematiske holdningstilkendegivelser – der ville vi i hvert fald passe lidt på.

LO-fagbevægelsen er helt bevidst om, at den konstant må vurdere, om kommunikationen er i overensstemmelse med holdningen blandt medlemmerne. LO-fagbevægelsens styring er altså betinget af medlemmernes præferencer, og viden om medlemmerne spiller en central rolle for kommunikationen. LO-fagbevægelsen er derfor helt bevidst om, at de opererer med forskellige logikker, der er af betydning når de skal søge indflydelse. De skal både repræsentere medlemmer, men de skal også

gribe ud efter potentialiteten, der ligger i samarbejdet med oppositionen. Det kræver at de forstår og anvender den magt, der ligger i det diskursive. Det dilemma vender vi tilbage til i diskussionen.

I forbindelse med kampagnen om efterlønnen udgør LO-fagbevægelsens fokus på retfærdighed en klar og velovervejet måde at styre på. Ifølge Morten Madsen er netop retfærdighed et begreb, der stadig fylder meget LO-medlemmernes bevidsthed (bilag 5):

- Blandt de medlemmer, som vi repræsenterer, fylder sådan noget som retfærdighed stadig rigtig meget. Fællesskab og retfærdighed er begreber, som et eller andet sted udgår fra arbejderbevægelsens solidaritetsforståelse. De fylder stadigvæk noget.

I vores analyse af 'STOP forringelserne af efterlønnen' var det netop retfærdighed og solidaritet, der blev sat fokus på gennem styringens *synlighedsfelt*. Men LO-fagbevægelsen er ifølge Morten Madsen også påpasselige med, hvor langt LO-fagbevægelsen kan gå med deres budskaber, idet de konstant skal foretage en afvejning af, hvilke budskaber, de kan være legitim afsender af (bilag 5):

- Det vi måler på løbende er, hvor vores medlemmer og andre oplever LO er synlige. Og så vurderer vi hele tiden, hvad for nogle budskaber vi kan være legitime afsendere af.

Dermed er LO-fagbevægelsens styring i høj grad betinget af viden om medlemmernes præferencer. Styringen er ligeledes betinget af, at LO-fagbevægelsen repræsenterer nogle medlemmer, der ikke nødvendigvis deler LO-toppens holdning til diverse politiske spørgsmål. Spørgsmålet er således, hvor langt LO-fagbevægelsen kan gå i bestræbelserne for at påvirke befolkningens holdning til politiske emner som eksempelvis efterlønnen. Dette forhold vender vi tilbage til i diskussion af betingelserne for LO-fagbevægelsens indflydelsesmuligheder.

Den styringsmentalitet, der kommer til udtryk i LO-fagbevægelsens program, bygger på en forståelse af, at det ikke er tilstrækkeligt for LO-fagbevægelsen at benytte sig af de indflydelsesstrategier, der fungerede engang. Der er således en forståelse for, at der er mindre magtpotentiale i de institutionaliserede rum, end tidligere. Når LO-fagbevægelsen tænker styring i dag, er der i langt højere grad fokus på at påvirke medlemmer og opinion ud fra den viden, de har skabt gennem brugen af webpaneler, fokusgrupper mv. Således udgør det analyserede *episteme* grundlaget for, hvordan LO-

fagbevægelsen opsamler og anvender viden i sit forsøg på at påvirke praksisregimet. Man anvender viden om medlemmer og vælgere, og forsøger ud fra den viden at opnå mest mulig indflydelse. Her er det et vilkår for fagbevægelsen, at den både må forholde sig til en repræsentationslogik og en diskursiv logik, hvor vejen til indflydelse går gennem alliancen med oppositionen. Før blev LO-fagbevægelsen per automatik inviteret til de 'store' politiske forhandlinger, hvor de skulle og kunne repræsentere medlemmernes interesser. I dag er erkendelsen i LO-fagbevægelsen, at man er nødt til at øve indflydelse via målrettede kampagner, der har til formål at påvirke befolkningen i en bestemt retning. At de er tvunget til at agere på massemediale præmisser, sætter store krav til LO-fagbevægelsens episteme, da meningsmålinger, rundspørger og lynmålinger øjeblikkeligt kan udfordre LO-fagbevægelsens budskaber og standpunkter. Det så vi, da næsten hver femte medlem overvejede at melde sig ud af deres fagforbund fordi de synes, LO-fagbevægelsen var blevet for partipolitiske. De udfordringer forsøger LO-fagbevægelsen at håndtere vha. en række teknikker, der kontinuerligt holder ledelsen opdateret omkring medlemmernes præferencer.

Opsummering på kampagnerne som indflydelsesstrategi

Efter at have analyseret de to forskellige kampagner ud fra Deans dimensioner, kan vi iagttage, hvordan begge kampagner forsøger at påvirke vælgerne – men på forskellige måder. Kampagnerne anvender forskellige teknikker, der skaber forskellige synlighedsfelter og etablerer forskellige former for identiteter, modtageren påskønnes at identificere sig med og handle ud fra.

'Tag Danmark alvorligt' opererer ved at tydeliggøre synlighedsfeltet: 'arbejdsvejen' over for 'sparevejen'. Her adresserer kampagnen en lang række velfærdsøkonomiske problemstillinger, og søger at belyse forskellene mellem VK-regeringen og oppositionen. Med kampagnen 'STOP forringelser af efterlønnen' bliver synlighedsfeltet mere fokuseret og stiller skarpt på konsekvenserne af efterlønnen. Grundlæggende indeholder synlighedsfeltet den samme spaltning som i 'Tag Danmark alvorligt', idet efterlønsspørgsmålet er med til at illustrere kløften mellem rød og blå blok.

Begge kampagner er skabt i et bestemt episteme, som LO-fagbevægelsens styring

benytter sig af. Rationalet bag LO-fagbevægelsens styring er tanken om at påvirke den folkelige opinion på basis af moderne metoder til opsamling af viden om medlemmer og vælgeres præferencer for på den måde at opnår indflydelse gennem alliancen med oppositionen. Vejen til viden går via webpaneler, effektmålinger af annoncekampanjer m.v., og det er på den baggrund, LO-fagbevægelsen hele tiden forsøger at kommunikere i politiske budskaber, uden at virke for politiske over for medlemmerne.

Ud fra denne rationalitet målretter LO-fagbevægelsen deres kampanjer i forsøget på at skabe identiteter, medlemmerne og vælgerne kan påtage sig. 'Tag Danmark alvorligt' etablerer muligheden for at træde ind i rollen som den 'aktive, ansvarsbevidste medborger', mens efterlønskampagnen etablerer den 'moraliske vælger', der ved at stemme på oppositionen handler i solidaritet med de nedslidte lønmodtagere og sikrer deres ret til efterløn.

Begge kampanjer har som mål at styre vælgeren til at stemme på oppositionen. For kun på den måde får LO-fagbevægelsen mulighed for at påvirke praksisregimet ved at blive en del af løsningen på Danmarks økonomiske udfordringer. I 'Tag Danmark alvorligt' fungerer styringen som mikro-magt, ved kontinuerlig og vedvarende at adressere problemstillinger og præsentere løsningsforslag, uden at udpege den "rigtige" løsning. I "STOP forringelser af efterlønnen" bruger LO-fagbevægelsen statistik om gruppen af efterlønnere til at legitimere kampagnen som åbenlys interessevaretagelse og skjuler derved adresseringen og styringen af vælgeren.

Styringen episteme kan iagttages som konsekvens af LO-fagbevægelsens erkendelse af, at indflydelsen til dels skabes i en massemedierede virkelighed, hvor strategisk kommunikation, baseret på viden om modtageren og medlemmerne, er et centralt element. Styringsforsøgene udspringer således af en forestilling om, at LO kontinuerlig må indhente viden om medlemmerne og sætte medlemspræferencer i relation til den politiske dagsorden.

Delkonklusion på governmentality-analysen

Vi har i anden analyse iagttaget, hvordan LO-fagbevægelsens engagement i 'Fair

Løsning' sætter nogle betingelser for måden LO-fagbevægelsen søger indflydelse på. Vi har analyseret, hvordan LO-fagbevægelsen tænker styring og iagttaget deres konkrete styringsforsøg. Gennem det governmentality-analytiske blik kan vi konkludere, at LO-fagbevægelsens styringsprogram vidner om en erkendelse af, at de i dag må søge indflydelse via den offentlige debat. Indflydelsen synes ikke realiserbar i den traditionelle institutionaliserede arena, og LO-fagbevægelsens engagement i 'Fair Løsning' kan derved iagttages som en orientering mod en moderne diskursiv magtopfattelse.

Den diskursive magtform har dog en række implikationer for LO's styring og indflydelsesmuligheder. Indflydelsesmulighederne er konditioneret af en vedvarende potentialitet med udsigter til potentielle resultater, der må skabes via politiske alliancer, der igen skal legitimeres på massemedierede præmisser. Styringen i det massemedierede rum kræver kontinuerlig vidensindsamling om medlemmernes præferencer og effekten af de medierede styringsforsøg. Men den iagttagede diskrepans vedrørende oppositionens og LO-fagbevægelsens forskellige udlægninger af de 15 mia. tyder på, at LO enten har opfattet, at deres institutionelle magtpotentiale var anerkendt i befolkningen, eller at organisationen endnu ikke er tilpas reflekterede omkring implikationerne ved at træde ind i den massemedierede virkelighed, der gennemstrømmer det politiske rum.

På trods af, at 'Fair Løsning' afspejler en fælles værdianskuelse med oppositionen, synes LO's styringsmentalitet at være betinget af realpolitiske udsigter. Fogh Rasmussens afgang fra dansk politik og ændringen i den politiske dagsorden fra værdi- til økonomisk politik kan iagttages som betingende for, hvordan LO-fagbevægelsen iagttager deres indflydelsesmuligheder.

I iagttagelsen af LO-fagbevægelsens engagement i 'Fair Løsning' tegner der sig en tro på, at styringsforsøgene i den analyserede periode kan realisere LO-fagbevægelsens ønske om igen at sidde med ved bordet, når Danmarks økonomiske politik skal lægges fremadrettet. Der tegner sig således konturerne til en idé om en reaktualisering af trepartsforhandlingerne som institutionel forudsætning for det økonomiske praksisregime og derved en stabilisering af LO-fagbevægelsens magt inden for

institutionelle rammer.

LO-fagbevægelsens styringsforsøg organiseres via facebook- og annoncekampagner. Kampagnen 'Tag Danmark alvorlig' styrer gennem mikromagt i det skjulte ved at problematisere den økonomiske situation og kampagnen forsøger at skabe identifikationsmulighed med den 'aktive ansvarsbevidste medborger', som brugerne kan tage på sig og handle ud fra, når de står i stemmeboksen. I annonce-kampagnen "STOP forringelserne af efterlønnen" stiller LO-fagbevægelsen skarpt på konsekvenserne af regeringens forslag. Styringen fungerer ved at fremstille efterlønnen som klassespecifik og den sætter efterlønnen i et moralsk lys, idet den fremsætter en moralsk identitet, vælgerne kan tage på sig og agere ud fra ved et kommende folketingsvalg.

LO-fagbevægelsens brug af moderne teknikker til at indsamle og behandle viden om medlemmernes præferencer tegner et billede af en reflektiv medieorienteret organisation, der forsøger at håndtere en heterogen medlemssammensætning og skabe sig indflydelse ud fra logikken om diskursiv magt. Vilklårene for et tidssvarende fagbevægelse er, at de må gribe ud efter magten i det politiske rum og gennem alliance med oppositionen, bane sig vejen for en senere nominel magt i regi af trepartsforhandlingerne. Men potentialiteten betyder, at LO-fagbevægelsen må blive en del af det politiske og melde sig ind i valgkampen.

Vi vil i det følgende spejle LO-fagbevægelsens indflydelsesstrategi i en række samfundstendenser og -diagnoser ud fra begreberne om *politisk marketing*, *kontraktpolitik* og *ideologi*.

Diskussion

Med udgangspunkt i vores analytiske pointer, vil vi nu diskutere de spørgsmål, vi stillede i indledningen: Er det rimeligt at påstå, at LO-fagbevægelsen fører valgkamp? Er LO-fagbevægelsen med opbakningen til 'Fair Løsning' med til at føre kontraktspolitik? Agerer LO-fagbevægelsen som en moderne pragmatisk interesseorganisation, eller er LO-fagbevægelsens engagement ideologisk betinget? Vi vil diskutere spørgsmålene ved at spejle pointerne i de samfundstendenser og – diagnoser, vi afslutningsvist introducerede i analysestrategien. Vi ønsker med diskussionen at tegne et billede af, hvordan en tidssvarende LO-fagbevægelse søger indflydelse til gavn for deres medlemmer, og hvilken rolle LO-fagbevægelsen søger at spille i fremtidens samfund.

Fører LO-fagbevægelsen valgkamp?

Under overskriften "Stemmer du også på LO?"⁷⁰ kunne man den 6. januar i Information læse at, "LO-formand Harald Børsting og 3F's Poul Erik Skov Christensen fører i disse dage valgkamp med mindst lige så høj intensitet som toppolitikerne hos S-SF."

Men giver det mening at beskyldte LO-fagbevægelsen for at føre valgkamp? Med ANT-analysen i betragtning er det svært at komme uden om, at LO-fagbevægelsen med tilsagnet om 15 mia. kr. indskrives i en økonomisk plan, der af den brede offentlighed bliver betragtet som oppositions valgkampsoplæg. På denne måde indrulleres LO-fagbevægelsen i en politisk debat om økonomien, der af flere anses for at blive det altoverskyggende valgkampstema. Man kan således med en vis ret beskrive LO-fagbevægelsens engagement som en handling med ét politisk sigte, nemlig at stabilisere regeringsalternativets oplæg til et folketingsvalg. Inddrager vi de iagttagelser, vi har gjort os i første del af anden analyse, og betragter 'Fair Løsning' som en indflydelsesstrategi for LO-fagbevægelsen kan man i udgangspunktet afskrive anklagerne om, at fagbevægelsen er 'partipolitiske'. Fagbevægelsen synes at være styret ud fra en pragmatisk kalkule om indflydelsesmuligheder, hvor oppositionen

70 Weblink 20

anses som et bedre alternativ end den siddende Lars Løkke Rasmussen-regering, og mere i tråd med LO-fagbevægelsens billede af et lønmodtagervenligt samfund. Af den grund er der ikke noget besynderligt i, at fagbevægelsen bakker op om den plan, der synes at pege på de bedste muligheder for dem selv og deres medlemmer. Her er der således tale om almindelig interessevaretagelse, som det eksempelvis er beskrevet i LO's målprogram⁷¹.

Men iagttager vi LO-fagbevægelsens kampagner i et governmentality-blik, kan kampagnerne iagttages på linje med partipolitiske kampagner og kan derfor beskrives som utvetydige partsindlæg i tiden frem mod et folketingsvalg. Den store og væsentlige forskel fra partiernes kampagnekommunikation er LO-kampagnernes skjulte form for styring. De to kampagner 'Nej til nedskæringspakken' og 'STOP forringelserne af efterlønnen' kan ansues som reaktioner på politiske reformer, der rammer LO-fagbevægelsen hårdt og som umiddelbart ikke er et forsøg på at føre valgkamp. LO-fagbevægelsen vil til enhver tid kunne forsvare sig med, at afviklingen af efterlønnen og halveringen af dagpengeperioden er kerneområder for deres medlemmer. Ligeledes er der stor forskel på, hvordan fagbevægelsen tidligere har reageret over for fremsatte forslag om en efterlønsreform. Da det såkaldte velfærdsforlig i 2006 blev indgået mellem regeringen, Socialdemokratiet, De Radikale og DF, røg LO-fagbevægelsen ikke på barrikadere i samme omfang, og de storstilede mediekampagner udeblev. Dette på trods af at forliget i realiteten var en afvikling af efterlønnen, med en længere udfasningstid, end den statsministeren lagde op til i nytårstalen.

At LO vælger at kaste millioner af annoncekroner ind i en så massiv kampagne kan, jf. vores analyse af kampagnerne, iagttages som et klart partsindlæg i den politiske debat. Her adresserer LO-fagbevægelsen det samlede danske vælgerkorps og forsøger at fremmane et billede af en VK-regering, der fører usolidarisk og uretfærdig politik ved at skære ned på både efterløn og dagpenge. Det samme gælder for kampagnen 'Tag Danmark alvorligt'. Kampagnen fremstår umiddelbart som partineutral, men den sigter, gennem indirekte og subtil brug af mikromagt, mod at ændre vælgernes

71 Weblink 4

adfærd.

Forskellen på kampagnerne kan iagttages som et udtryk for, hvordan LO forsøger at føre valgkamp og samtidig kommunikere, at dette ikke er tilfældet. Således kan LO legitimt skyde penge i målrettede kampagner, der omhandler arbejdsrelaterede emner, som efterløn og dagpenge. Men LO må gå mere forsigtig til værks som i 'Tag Danmark alvorlig' for bibeholde en form for partineutral kommunikation.

LO-fagbevægelsen griber chancen for indflydelse

Kampagnernes synlighedsfelt retter fokus på VK-regeringens politik, og teknikkerne LO benytter i adresseringen af disse emner, er de samme, som dem de politiske partier benytter. Tim Knudsen beskriver, hvorledes partierne i dag kan betegnes som "markedspartier", der designer deres politik på baggrund af meningsmålinger og fokusgrupper, og markedsfører politikken ud fra samme tankesæt som private virksomheder. I den optik kan vi anskue samarbejdet med oppositionen som en mulighed, LO-fagbevægelsen benytter for at skabe nye produkter til nuværende og potentielle medlemmer.

Ud fra vores governmentality-analyse kan LO-fagbevægelsens styring iagttages som værende påvirket af samme markedslogik, hvor medlemmerne konstrueres og subjektiveres som forbrugere med særlige præferencer til konkrete emner som velfærd og efterløn. Brugen af politisk marketing som episteme følger samme formel som den almindelige markedslogik, hvor marketing ses som "en serie af teknikker, hvis formål er at tilpasse et produkt til dets marked, at gøre produktet kendt for køberen og vise forskellen mellem dette produkt og konkurrerende produkter." (Vigsø 2004: 8).

Hvis vi overfører markedstænkningen på LO-fagbevægelsen som organisation, kan der være indikationer på, at markedslogikken har indvirkning på LO-fagbevægelsens styringsmentalitet. I en tid, hvor LO-fagbevægelsen bløder medlemmer (bilag 8) er det nærliggende at tro, at LO-fagbevægelsen tænker i at udvikle nye produkter, som medlemmerne kan få del i ved at tegne et medlemskab. Medlemmerne køber jo et medlemskab gennem deres kontingent, og det skal være klart, hvilke 'produkter'

pakken indeholder og hvilke fordele, der findes ved at melde sig ind.

LO-fagbevægelsens alliance med oppositionen kan anskues som en mulighed for, at LO-fagbevægelsen kan sætte nogle nye varer på hylderne eller sikre eksisterende. Samtidig giver det en enestående mulighed for, at LO-fagbevægelsen kan markere sig over for medlemmer i en slags "15 minutes of fame"-logik, hvor LO-fagbevægelsen får mulighed for at sætte den politiske dagsorden – og vel at mærke deres egen. Det er denne mulighed, LO-fagbevægelsen griber for at vise medlemmerne, hvad de får for deres kontingent. Ved at blive en helt afgørende del af løsningen for fremtidens samfund, kan fagbevægelsen vise medlemmerne, at de penge, de betaler i kontingent, bliver omsat til politisk indflydelse, hvor man sikrer et velfærdssamfund til gavn for medlemmerne. Her opstår en mulighed for, at LO-fagbevægelsen kan markere sig ift. de gule fagforeninger, der ikke i samme omfang synligt påtager sig ansvaret for den generelle samfundsudvikling.

I samme omfang kan efterlønnen være en mulighed for, at LO-fagbevægelsen kan vise medlemmerne, at deres penge er godt givet ud – også selvom det kræver, at LO-fagbevægelsen må føre valgkampagne for oppositionen. Hvis oppositionen vinder valget, kan fagbevægelsen med nogen overbevisning fortælle deres medlemmer, at fagbevægelsen har bidraget til medlemmernes fortsatte mulighed for efterløn. Dermed stiger markedsværdien af et LO-medlemskab sandsynligvis betragteligt – og fagbevægelsen kan potentielt tiltrække nye kunder til butikken. Samtidig er der den fordel ved efterlønsspørgsmålet, at det er forholdsvis let at kommunikere til medlemmerne. Det bliver fremsat som et spørgsmål om enten eller. Af den grund bliver det relativt let at aflæse værdien af den vare, fagbevægelsen udbyder.

Dermed indeholder 'Fair Løsning', ud fra en markedslogik, et enormt potentiale der betyder, at fagbevægelsen kan markere sig selv som værdifuld vare. Både ift. til de gule fagforeninger, men også ift. de ikke-organiserede arbejdstagere eller de arbejdstagere, der overvejer at melde sig ud af fagforbund under LO. I dette tilfælde kræver det, at LO-fagbevægelsen fører valgkamp for oppositionen, men meningsmålingerne omkring medlemmernes præferencer viser, at LO-fagbevægelsen skal være meget forsigtig omkring deres kommunikation. LO-fagbevægelsen risikerer

nemlig, at planen mislykkes, hvis oppositionen ikke vinder regeringsmagten. Hvis det bliver tilfældet kan LO-fagbevægelsen stå tilbage som en særdeles politiseret organisation med væsentlige udfordringer for fremtidig indflydelse. I så fald bliver svært at overbevise en bred skare af medlemmer om medlemskabets værdi. Fagbevægelsens strategi indeholder således en kalkuleret risiko, som fagbevægelsen vælger at løbe i bestræbelserne på at vise medlemmerne, at de får fuld valuta for deres kontingent. Markedslogikken er således lidt firkantet sat op, at jo flere kunder der er i butikken, desto større nominel magt. Jo større nominel magt, desto bedre mulig for at forhandle ny og sikre eksisterende produkter og service. Derved stiger værdien af et medlemskab, som kan tiltrække nye medlemmer.

LO-fagbevægelsens program som kontraktspolitik

I slutningen af februar 2010 bragte en stribe medier historien om, at kontraktpolitikken var afgang ved døden, under overskrifter som: "Farvel til Foghs kontraktpolitik"⁷² og "Løkke gør op med Foghs kontraktpolitik".⁷³ Men der skulle ikke gå lang tid før journalister og politiske kommentatorer igen skrev om kontraktpolitikken, der havde fået en renæssance i form af S og SF's 'Fair Løsning'. "Kontraktpolitik på hovedet", skrev Kristeligt Dagblad den 12. Maj.⁷⁴ I Information kunne man læse, at "De prøver med 'Fair Løsning' at lave en ny, moderne form for kontraktpolitik".⁷⁵ Først i januar 2011 adresserede Socialdemokraternes formand, Helle Thorning-Schmidt, selv spørgsmålet ved at benævne 'Fair Løsning' som "løftepolitik" – som ifølge formanden adskilte sig fra kontraktpolitik ved at være mere fleksibel.⁷⁶ Udtalelsen gav anledning til en vis forvirring hos politiske analytikere, der ikke kunne se forskellen på kontrakt- og løftepolitik. Spørgsmålet er derfor om 'Fair Løsning' kan anskues som et udtryk for kontraktpolitik, og i så fald, hvilken rolle LO-fagbevægelsen spiller for udfærdigelsen af en kontrakt til borgerne?

Arbejdsvejen som kontraktpolitik

Det politiske udspil 'Fair Løsning' kan i udgangspunktet anskues som et forsøg på at

⁷² Weblink 21

⁷³ Weblink 22

⁷⁴ Weblink 23

⁷⁵ Weblink 24

⁷⁶ Weblink 25

føre kontraktspolitik. Målet med kontraktpolitikken er, jf. Philip Gould, at kontrakten skal skabe tryghed ved at signalere troværdighed. 'Fair Løsning' kan iagttages som et forsøg på at skabe tryghed om et fremtidigt regeringsgrundlag, idet oppositionen fremlægger en kontrakt, hvor de lover vælgerne ikke at pille ved velfærden. 'Fair Løsning' har i sit udgangspunkt derved den samme funktion som Tony Blair og Anders Fogh Rasmussens brug af kontraktpolitikken. Den har til formål at forsikre og berolige vælgerne – og ikke mindst midtervælgerne om, at velfærden forbliver intakt. Philip Gould, der var strategen bag Tony Blair's kontraktspolitik skriver: "I asked Tony what the heart of the strategy was. He's reply was emphatic: "Reassurance, Reassurance, Reassurance". Fagbevægelsen kan ud fra denne betragtning iagttages som et væsentligt element i S og SF's forsøg på at skabe tryghed om deres politik, da fagbevægelsen åbner op for muligheden for finansieringen af oppositionens plan. Dermed bliver fagbevægelsens velvilje grundlaget for sikkerheden for uændret velfærd til borgerne. Uden fagbevægelsen, ingen plan fra oppositionen. Uden fagbevægelsen, ingen sikkerhed for velfærd. Og uden fagbevægelsen, ingen kontrakt at kommunikere. Hvis vi antager, at 'Fair Løsning' kan iagttages som et forsøg på at føre kontraktspolitik, er det således et udtryk for, at oppositionen har skabt deres politik i en design-proces, der er tilpasset borgernes ønsker, fx omkring velfærd (Knudsen 2007: 105). Designpolitikken muliggøres ved, at politikudvikling og kommunikationsplanlægningen sammentænkes evt. i form af kontraktspolitik (Knudsen 2007: 144):

- I forening med klare hierarkiske strukturerer giver det gode muligheder for systematisk og entydig at kommunikere politikken på en måde, der er tilpasset mediernes nyhedskriterier.

Og ved første øjekast bestod 'Fair Løsning' kontraktprøven med glans, og flugter med de forskrifter, Gould sætter op for kontraktpolitikken (Knudsen 2007: 87-88):

- Kontrakten skal bestå af få kontraktpunkter, skarp formuleret som reklame-slogans (Fx "Noget for noget")
- Kommunikationen skal følge forskriften "fra frygt til håb". Fx "Der er lange ventelister på sygehusene - men vi kan høvle dem ned"
- Kontraktpunkterne skal genetages, så budskabet mejsles fast

- Kontraktens temaer skal "prime", eller modne den politiske dagsorden. Det betyder, at temaerne skal være i medierne i en længere periode
- Kontraktpunkterne skal kunne måles, så vælgerne føler, at de kan kontrollere, om kontrakten er blevet overholdt

'Fair Løsning' bliver lanceret med et skarpt formuleret slogan og opstiller en række konkrete punkter for, hvad oppositionen agter at gøre, hvis de vinder regeringsmagten. Men vores ANT-analyse af medieomtalen af 'Fair Løsning' viser, at sloganet i løbet af kort tid kommer til at handle om spørgsmålet om øget arbejdstid i en mere nuanceret form. Hermed bliver det vanskeligere at betragte 'Fair Løsning' som kontraktpolitik – eller i hvert fald succesfuld kontraktpolitik. Problemet er logikken i finansieringen af 'Fair Løsning'. Gould er citeret i Hans Mortensens bog om Venstre kontraktpolitik (Mortensen 2008: 121):

- Jeg fandt ud af, at hvis vi fortalte folk, hvordan vi ville finansiere forslagene, så blev styrken i budskabet kraftigt forstærket.

Som ANT-analysen viser, sætter medierne hurtigt fokus på, hvorvidt øget arbejdstid med 12 minutter mere om dagen kan tilvejebringe 15 mia. til den slunkne statskasse. 'Fair Løsning's' økonomiske logik bliver således hurtig genstand for mange kritiske spørgsmål, og kontraktens troværdighed bringes i fare. Samtidig viser den iagttagede diskrepans mellem udlægningerne i 'Fair Løsning' og LO's egen økonomiske finansieringsplan, at der sker en udviskning i kontraktens klarhed.

I denne optik kan 'Fair Løsning' betragtes som et kuldsejlet forsøg på at føre kontraktpolitik. Målet med kontrakten er at skabe tryghed ved at signalere troværdighed, men 'Fair Løsning's' troværdighed som en økonomisk holdbar løsning, bliver, i den grad, sat på prøve i kølvandet på lanceringen den 11. maj. Hvis 'Fair Løsning' kan betragtes som design-politik, bliver fagbevægelsen på sin vis akilleshælen i dette design, da netop alliancen mellem de to fremstod som delvist ukoordineret og vanskelig at gennemskue.

Repræsentations logik vs. en moderne magtforståelse

Når vi nu har set, at forsøget på kontraktpolitik er delvist mislykket, kan man stille spørgsmålet: Hvorfor valgte S og SF at lade LO-fagbevægelsen indgå som en så

væsentlig en del af design-politikken, og hvorfor kunne LO-fagbevægelsen ikke kommunikere mere entydigt for at sikre troværdighed for stabiliseringen af 'Fair Løsning'?

Oppositionens mål er regeringsmagten, og fagbevægelsen mål bliver jf. vores anden analyse, at trepartsforhandlingerne bliver centralt placeret i den økonomiske politik fremadrettet. Det fælles mål bliver således kontraheret gennem 'Fair Løsning' og kan aktualiseres ved en valgsejr. Vi har beskrevet LO-fagbevægelsens magtforståelse som diskursiv, produktiv og potentiel – dvs. muligheden for at italesætte et emne på en bestemt måde således, at det påvirker folks opfattelse af det pågældende emne, og potentielt ændre deres handlinger på denne baggrund.

Denne magtforståelse kommer ligeledes til udtryk i Tim Knudsen beskrivelse af kontraktpolitikken. Målet med kontraktpolitikken i valgkampen er hovedsageligt at forsøge at erobre den politiske dagsorden, undgå idépolitisk debat, som dels kan virke luftig for mange vælgere, og dels skabe uberegnelige debatter. (Knudsen 2007: 124-125). Dette skal ifølge Gould ske ved, at emnet "primes", eller modner den politiske dagsorden, som forudsætter, at det pågældende emne skal tematiseres i medierne i en længere periode.

Man kan argumentere for, at LO-fagbevægelsens mulighed for at bruge store summer på kampagnekommunikationen, og derved forsøge at præge medie billedet i en længere periode, set med i oppositionens øjne, har været lukrativ. Men selvom LO-fagbevægelsens vedvarende kampagner kan betragtes som et program, der opererer ud fra en moderne diskursiv magtforståelse, kan man argumentere for, at kommunikationen er begrænset af en anden magtforståelse i LO-fagbevægelsen. En magtforståelse der bygger på repræsentation. LO-fagbevægelsens program bygger på en moderne magtforståelse af, hvordan man får indflydelse gennem medierne, men programmets styringspotentiale synes begrænset af en iboende repræsentationslogik i LO-fagbevægelsen. Man kan med andre ord argumentere for, at styrken i LO-fagbevægelsens program er begrænset af, hvor mange medlemmer LO-fagbevægelsen mener, de kan tåle at miste. I modsætning til de politiske partier som, jf. Tim Knudsen, er blevet markedsparter styret af en moderne massemedieret magtforståelse, er LO-

fagbevægelsen i høj grad bundet eller begrænset af sin egen repræsentationslogik.

Kontraktpolitikken som strategi rummer således et dilemma for LO-fagbevægelsen. På den ene side kan kontraktpolitikken være strategien, der kan indfri ønsket om trepartsforhandlingens styrkede rolle og indflydelse til LO-fagbevægelsens medlemmer, hvis oppositionen bliver valgt. Her bliver fagbevægelsen nødt til at bidrage, hvis missionen skal lykkes. På den anden side kræver kontraktpolitikken en entydig og bindende måde at kommunikere på, jf. Gould og Knudsen. Dette kan dels resultere i, at medlemmerne melder sig ud pga. fagbevægelsens "partipolitiske" engagement, og derved svække den nominelle magt, der gør LO-fagbevægelsens position ved trepartsforhandling svagere. LO-fagbevægelsens tilslutning til kontraktpolitikken er således med til at fastlåse deres kommunikation. På den ene side skal LO-fagbevægelsen gøre medlemmerne tilfredse ved at opnå indflydelse på morgendagens samfund. Det får de muligheden for med 'Fair Løsning'. Men på den anden side har de vanskeligt ved at tage dette skridt fuldt ud, idet medlemmerne hverken ønsker at arbejde mere eller bryder sig om at fagbevægelsen vælger politisk side.

Mortens Madsen udtalelser illustrerer de kolliderende magtlogikker, der synes at være i spil i LO-fagbevægelsen (bilag 5):

- Den tid hvor vi, qua vi var rigtig mange, per automatik havde adkomst til at komme af med vores holdninger [...] den er jo slut og har været det længe". "Så nu tænker vi meget mere på, jamen ok, hvis vi skal have indflydelse, så skal vi have det simpelthen, fordi vi har noget at komme med – det betyder, hvis vi skal reagere på andres fremlagte politikker, så skal vi have orden i billetterne ift. at have lavet nogle ordentlige konsekvensberegninger, ift. at lave analyser af, hvad vores medlemmer synes [...] og være parat til i nogen sammenhænge at bakke det op med at lave kampagner for at skabe eller rejse opinion til fordel for det ene eller andet.

Som citatet afspejler er LO-fagbevægelsens iagttagelse, at der ikke længere alene er tale om en nominel magt, hvor LO-fagbevægelsen qua medlemstallet opnår politisk indflydelse. Magten er ikke alene lokaliseret i repræsentationen, men er noget, LO-fagbevægelsen kontinuerligt må skabe sig. Denne opfattelse ligger i forlængelse af den udvikling, eller forfaldshistorie, Tim Knudsen udlægger i beskrivelsen af de politiske partier, der er gået fra at kommunikere i et ideologisk program til en dag-til-dag politik og design-politik. Denne præmis kan også siges, at gøre sig gældende i den

rationalitet, der er afspejlet i fagbevægelsens engagement i 'Fair Løsning'.

Men selvom LO-fagbevægelsen er underlagt den diskursive magtlogik, opererer de på andre vilkår end de politiske partier. Forskellen er, at et parti repræsenterer et mere snævert politisk segment, mens LO repræsenterer mange fagforbund, der igen breder sig over mange vælgersegmenter. Den præmis kunne vi iagttage i ANT-analysen, hvor især FOA's udtalelser vidnede om en mangfoldighed af interesser under LO's forbundsparaply. Uoverensstemmelsen mellem de to magtlogikker i LO-fagbevægelsen kan på denne måde bidrage til at forklare, hvorfor fagbevægelsen optræder som en kommunikativ akilleshæl i udformningen af 'Fair Løsning' som en veldesignet kontraktspolitik.

Omvendt kan de to magtlogikker måske i højere grad betragtes som et samspil og ikke som en konflikt. Repræsentationslogikken og den moderne diskursive magtlogik bør måske iagttages mere som et både/og end et enten/eller. LO-fagbevægelsens engagement kan i et governmentality-perspektiv iagttages som et program, der gennem den ressource, der ligger i den moderne diskursive magtlogik, får mulighed for at bane vejen for repræsentationslogikken. Ved at udnytte det intensive fokus på økonomiske løsninger i tiden op til valget, kan 'idéen' om LO-fagbevægelsen som afgørende økonomisk nøgleaktør revitaliseres. I dette perspektiv bliver den diskursive magtforståelse et middel til at sikre fremtidig nominel magt, der ikke længere er en naturlig del af fagbevægelsens indflydelsesgrundlag.

Den potentialitet, der ligger i alliancen med oppositionen må således anskues som et vilkår for LO-fagbevægelsen indflydelsesmuligheder i dag, hvor LO-fagbevægelsen erkender, at den må gribe ud efter indflydelse i politiske samarbejder, for på den måde at opnå nominel indflydelse i regi af trepartsforhandlingerne. Fremadrettet bliver det så én af hovedopgaverne at synliggøre den opnåede indflydelse for medlemmerne.

Efterlønnen som kontrakt

Da statsminister Lars Løkke Rasmussen i sin nytårstale 2011 bekendtgjorte, at regeringen ville afvikle efterlønnen, blev det af oppositionen udråbt som et løftebrud.

Bl.a. SF's formand Villy Søvndal var øjeblikkeligt på krigsstien⁷⁷:

- Det er et "eklatant løftebrud", når statsminister Lars Løkke Rasmussen (V) vil fjerne efterlønnen for folk under 45 år. Løkke har gentagne gange lovet, at han ikke vil røre ved efterlønnen.

Oppositionens anklage om løftebrud understregede den opfattelse, at statsministeren havde brudt med sin forgænger Anders Fogh Rasmussens kontraktpolitik.⁷⁸ Også Helle Thorning-Schmidt var klar i mælet i januar 2011 med en klar kritik af, at Lars Løkke Rasmussens svigtede kontraktpolitikken:⁷⁹

- I en krisetid er det allervigtigste at skabe tryghed om folks privatøkonomi og de spørgsmål, som vedrører hver enkelt familie.

Socialdemokraternes formand forklarede, at oppositionen ville tilbyde en såkaldt 'løftepolitik', kombineret med samarbejde hen over midten i dansk politik og med arbejdsmarkedets parter uden for Christiansborg. Der er således anledning til at rejse spørgsmålet, om oppositionen igen prøver at føre kontraktpolitik, eller overtager regeringens, efter Lars Løkke Rasmussen udmelding om at ville afvikle efterlønnen. Og i tilfælde heraf, hvilken rolle spiller fagbevægelsen så?

Mens Socialdemokraterne talte om løftepolitik, var LO-fagbevægelsen klar med en prompte reaktion, og satte sig selv i scene ved at kommunikere, at Lars Løkkes "reformlyst" ramte LO's medlemmer og var både amoralsk og usolidarisk. Der sker således et skifte fra, at LO-fagbevægelsen forsøgte at styre ud fra et spørgsmål om økonomisk troværdighed til et spørgsmål om moral og solidaritet. LO-fagbevægelsen kommunikerer ikke længere om en troværdig finansiering af 'Fair Løsning'. Derimod portrætterer LO-fagbevægelsen regeringens "overgreb" på manden på gulvet med teknikker, der synliggør efterlønnen som klassebestemt. Overgrebet består i, at efterlønnen som rettighed tages fra den i samfundet, der har det mest slidsomme arbejde.

LO-fagbevægelsens annoncekampagne om efterlønnen er i tråd med den tese, som kulturredaktør ved Information, Rune Lykkeberg fremlægger i bogen "Kampen om

⁷⁷ Weblink 26

⁷⁸ Weblink 27

⁷⁹ Weblink 28

sandhederne" fra 2008. Lykkebergs tese er, at det vigtigste i Fogh Rasmussens kontraktspolitik, var "en garanti mod en systemekspansion fra den politiske elite." (Lykkeberg 2008: 60). Kontrakten var således en sikkerhed for borgeren om, at regeringen ikke som "en tyv i natten" ville fjerne velerhvervede rettigheder, som eksempelvis efterlønnen. Foghs succes med kontraktpolitikken, skyldtes ikke så meget det finansielle eller økonomiske i kontrakten, som Gould og Knudsen fokuserer på, men derimod, at kontraktpolitikken synliggjorde bestemte klasseforskelle i samfundet.

Vist var Fogh Rasmussens kontraktspolitik med skattestoppet funderet i en økonomisk logik for vælgerne. Men fagøkonomer betragtede kontraktpolitikken som "uhensigtsmæssig", og de intellektuelle den for "tåbelig" (Lykkeberg 2008: 56). Kontraktpolitikken handlede om at give den del af befolkningen, der følte sig ekskluderet fra den politiske debat, kontrolmuligheder og sikkerhed. Eksklusionen bestod i, at en stor del af befolkningen ikke følte, de kunne deltage i den politiske debat pga. uforståelige økonomisk rationaler og politiske argumenter som "globalisering gør", "udviklingen kræver", "vismændene peger på" etc. Fogh Rasmussens kontraktspolitik skabte, ifølge Lykkeberg, således en alliance med dem, der følte sig underlagt styring fra en politisk elite og byttede om på styringsrelationen, så politikerne var dem der kunne evalueres og kontrolleres via konkrete kontraktpunkter. I dette perspektiv kan man iagttage LO-fagbevægelsens kampagne som understøttelse af det Helle Thorning-Schmidt forsøger at italesætte i sin kritik af statsministerens politik:⁸⁰

- Ved at kassere forgængerens Anders Fogh Rasmussens gamle kontraktpolitik er vælgerne efterladt i et politisk kviksand, hvor ingen reelt kender regeringens planer for næste valgperiode. F.eks. om der venter nye velfærdsindgreb eller skattereformer.

LO-fagbevægelsens kampagne kan iagttages som et forsøg på at synliggøre en klasseforskel i efterlønsudspillet og derved anskueliggøre, at styringsrelationen med Løkke Rasmussen er brudt. Med Løkkes Rasmussens brud med kontraktpolitikken og styringsrelationen kan regeringen igen komme "som en tyv i natten", og fratage borgernes goder og rettigheder, ud fra argumenter om "krisen kræver", "EU's

80 Weblink 28

konvergenskrav forudsætter” etc.

Kan LO-fagbevægelsens engagement anskues som ideologisk?

Vi har nu diskuteret, hvorledes LO-fagbevægelsens engagement i 'Fair Løsning' kan iagttages som et program, der opererer ud fra en moderne diskursiv magtforståelse med afsæt i politisk marketingstænkning som episteme. Spørgsmålet er, om man ud fra denne tankegang kan beskrive LO-fagbevægelsen som en apolitisk, pragmatisk organisation, der søger indflydelse ud fra, hvordan de politiske vinde blæser, eller om LO-fagbevægelsens bevæggrunde i lige så høj grad er ideologisk betingede?

LO-fagbevægelsens støtte til 'Fair Løsning' blev af nogle politikere og kommentatorer udråbt til et spørgsmål om ideologi, men især Pia Kjærsgaard var som altid klar i mælet, da hun i sin grundlovstale 2010 udlagde teksten⁸¹:

- Men hvordan ser der egentlig ud på venstrefløjen? Ja, en overgang så det ud som om, man var ved at pakke de røde flag lidt væk. Socialdemokratiet støttede skattestoppet, og fagbevægelsen opførte sig ligefrem helt pragmatisk” [...] Men fagbevægelsen har valgt side. Fagbevægelsen er begyndt at opføre sig som et parti – eller den tredje partner i ”Det socialistiske Enhedsparti”. Men når ideologien kommer ind, ryger fornuften ud.

Ideologien lever!?

Tager vi Žižeks ideologibegreb i anvendelse, er der gode grunde til, at LO-fagbevægelsen skulle kommunikere og handle ideologisk. Det skyldes, at vi trods murens fald og fejringen af ideologiernes død i en post-moderne æra stadig tænker i ideologiske kategorier. Rent kommunikativt har de røde faner stadig gennemslagskraft. Der er på den måde en god grund til, at LO-fagbevægelsen kommunikerer om solidaritet og retfærdighed i en tid, hvor den globale markedsøkonomi slår revner, og det står klart, at systemet ikke er ufejlbarligt (Žižek 2009: 9-21). Med afsæt i Žižeks ideologibegreb kan LO-fagbevægelsens støtte til 'Fair Løsning', i sin umiddelbare fremtoning, betragtes som ideologisk. Men muligvis ikke som repræsentant for den form for ideologi, som Pia Kjærsgaard i sin grundlovstale referer til.

81 Weblink 29

Det kan umiddelbart virke paradoksalt, at LO-fagbevægelsen ville øge arbejdstiden, da planen blev fremlagt i maj 2010. Arbejdsmarkedsforsker, Henning Jørgensen fra CARMA ved Aalborg Universitet, bemærkede, at LO-fagbevægelsens tilslutning til 'Fair Løsning' er et brud med 140 års fagforeningspolitik, der har handlet om at mindske arbejdstiden i stedet for at øge den. Men han fremsætter samtidig en forklaring på LO-fagbevægelsens skift⁸²:

- Når der sker det skift nu, er det selvfølgelig, fordi der har været en krisesnak og efterlønsnetz i den senere tid. Men mere end noget andet er det en hjælp til S og SF's troværdighed på den økonomiske politik. Det er ikke et spørgsmål om, at der lige pludselig er fælles interesser.

Han afviser således, at der er fælles ideologiske interesser på spil, men henviser til, at de økonomiske omstændigheder i kølvandet på finanskrisen, har spillet en rolle for LO-fagbevægelsens positionering. Finanskrisen har således skabt et skifte i dansk politik, hvor pendulet er svunget fra en værdipolitisk til en fordelingspolitisk debat. Her har LO-fagbevægelsen med 'Fair Løsning' fået en enestående mulighed for at påtage sig rollen som garant for velfærden, og deres indflydelse på fordelingspolitikken kan reaktualiseret. Revitaliseringen sker dog ved at gå på kompromis med det, LO-fagbevægelsen har kæmpet for i mere end 140 år, og Berlingske Tidendes politiske kommentator, Niels Krause Kjær, bemærkede i den forbindelse, at:⁸³

- Hvis 'Fair Løsning' er det rødeste, det socialistiske Danmark kan mande sig op til, så er der vist langt til revolutionen.

Dermed er det svært at anskue 'Fair Løsning' som et "rødt" ideologisk projekt fra LO-fagbevægelsens side. I Žižeks optik er LO-fagbevægelsens handling ikke andet end et klart udtryk for en støtte til den ideologi, der synes at være uden konkurrence i samfundets optik. Nemlig den kapitalistiske markedsorienterede ideologi. Heller ikke selvom LO-fagbevægelsen forsøger at sælge budskabet om øget arbejdstid som en solidarisk vi-løfter-i-flok-logik.

En post-socialistisk strategi

Den kendsgerning, at LO-fagbevægelsen slår til lyd for øget arbejdstid, kan iagttages

⁸² Weblink 30

⁸³ Weblink 31

som et eksempel på, en post-socialistisk "overlevelsesstrategi", som Žižek bl.a. udlægger i bogen "First as tragedy, then as farce" fra 2008. Strategien indebærer en accept af de grundlæggende økonomiske vilkår repræsenteret i markedsøkonomien på et makroplan og et forsøg på at regulere og udbedre uretfærdigheder på et mikroplan. 'Fair Løsning' kan i dette perspektiv iagttages som en forfølgelse af netop denne strategi. LO-fagbevægelsen accepterer økonomiens generelle vilkår, men er samtidig bevidst om, at systemet skaber en række problemer. Alligevel forsøger LO-fagbevægelsen ikke at gøre grundlæggende op med de uretfærdigheder, de ser, men vælger at søge indflydelse ad en mere politisk, men dog pragmatisk vej. Ved at tilslutte sig markedsøkonomien ved at øge arbejdstiden sikres en fortsat debat om foranstaltninger som dagpenge og en efterlønsordning – foranstaltninger, der kun kan korrigere for systemets uretfærdigheder som arbejdsløshed og nedslidning (Žižek 2009: 10-18). At opføre sig pragmatisk er for Žižek et udtryk for at tilslutte sig det eksisterende system. Iagttager man nogle af de første reaktioner og udtalelser efter 'Fair Løsning' blev præsenteret, hvor både venstrefolk, og DA, udtalte, at de støttede idéen om at øge arbejdstiden, giver LO-fagbevægelsens handling ikke mening i en ren socialistisk ideologisk betragtning. Derimod synes udmeldingerne at være kongruente med den overlevelsesstrategi, Žižek beskriver.

'Fair Løsning' - en tredje vej?

Den post-socialistiske strategi er ifølge Žižek bl.a. blevet udbredt pga. socialvidenskabernes post-moderne tankesæt, hvor de "store" samfundsteorier er blevet erklæret for forældede og ikke adækvate med vores komplekse og fragmenterede samfunds konstruktion. Men det post-moderne rygte om, at ideologierne er døde er stærkt overdrevet og gør, at venstrefløjen forsøger at genopfinde sig selv ved at nærme og derved tilslutte sig systemets herskende ideologi. Det er Žižeks diagnose af det moderne samfund. (Žižek 2006: 32-33). Men udsagnet om at 'ideologierne er døde' er, ifølge Žižek, et udtryk for den kapitalistiske markedsidologis ultimative dominans. Nu anser vi ikke længere den for at være en ideologi, men et sæt vejvisninger, der er faldet ned fra himlen, der gør, at vi begrundes vores valg med, at det er det praktiske, fornuftige eller pragmatiske at gøre (Žižek 2009: 52 ff.).

'Den tredje vej' er et af de mest kendte eksempler på en politisk post-socialistisk strategi, som sociologen Anthony Giddens formulerede i begyndelsen af 90'erne, og som inspirerede New Labour og socialdemokrater over hele Europa. Giddens' analyse var, at de forandringsprocesser, som globaliseringen førte med sig, undergravede betingelserne for de dominerende ideologier – socialismen, liberalismen og konservatismen. Derfor måtte velfærdsstatens gentænkes for at skabe en forbindelse og en ny dialog mellem borgerens hverdag og den globaliserede sfære. Den tredje vej som politisk program var et opgør med et socialistisk og socialdemokratisk fokus på klasser. Der skulle skabes nye rammer for det post-moderne individ, som skulle tilføres personlig og social ansvarsfølelse ift. samfundet og dets institutioner. (Kaspersen 2005: 441-443).

Men spørgsmålet er, om LO-fagbevægelsen, med opbakningen til 'Fair Løsning', går den samme 'tredje vej' ved at indskrive sig med et løfte om at tilvejebringe 15 mia. kr.?

Vores analyse har vist, at det er et blandet billede, der toner frem. Ser vi på kampagnen "Tag Danmark alvorligt" med de teknikker og viden, der anvendes, tegner der sig et billede af en post-socialistisk organisation. LO-fagbevægelsen anvender tankegangen fra politisk marketing og forholder sig reflektivt til den holdningsmæssigt sammensatte medlemsskare og forsøger i det "skjulte" at styre vælgeren til at vælge arbejdsvejen og oppositionens politik. Men iagttager vi LO-fagbevægelsens styring efter statsministerens udspil til en efterlønsreform, ændrer billedet sig væsentligt. Som vi har beskrevet, synes kampagnen "STOP forringelserne af efterlønnen" at italesætte solidaritet med det "arbejdende folk". Over for Žižeks samtidsdiagnose og ideologibegreb synes LO-fagbevægelsens ageren ift. efterlønsudspillet ikke at fremstille et entydigt billede af en post-socialistisk strategi. Isoleret set erkender kampagnen så at sige ideologisk kulør, da den adresserer klasseforskel og ikke lægger sig op ad en økonomisk logik anerkendt af systemet – fx regnestykket fra EU i konvergenskravene og Finansministeriet. Men holder vi LO-fagbevægelsens positionering op ift. potentialiteten i 'Fair Løsning', kan LO-fagbevægelsen ageren i lige så høj grad anskues som en del af en post-socialistisk strategi, som Žižek beskriver den.

Udfordringer for en tidssvarende fagbevægelse

Vi har nu diskuteret LO-fagbevægelsens indflydelsesmuligheder ud fra begreberne om politisk marketing, kontraktpolitik og ideologi. Vi vil til sidst samle op på de udfordringer, LO-fagbevægelsen står over for i år 2011. Et af hovedspørgsmålene er, hvordan LO-fagbevægelsen får vendt medlemsnedgangen og kommer tilbage som en stærk organisation med indflydelse på morgendagens samfund. Jf. repræsentationslogikken og den nominelle magt, LO-fagbevægelsen fortsat besidder gennem deres høje organiseringsgrad, er det helt afgørende, at LO-fagbevægelsen vender medlemsudviklingen. I princippet ligger smertegrænsen for organisationsgraden på 50 pct. Herefter kan LO-fagbevægelsen ikke legitimt forhandle på vegne af et flertal af arbejdstagerne, og den danske model kommer i fare for at bryde sammen. LO-fagbevægelsen er derfor nød til at vende den negative spiral, hvor færre medlemmer avler mindre indflydelse. Udviklingen skal vendes til, at medlemmerne kan se værdien i medlemskontingentet og igen bakker op om kollektivets magt.

Men hvis medlemmerne er afideologiserede post-moderne individer, der træffer valg ud fra individuelle præferencer, er det vanskeligt for LO-fagbevægelsen at overbevise om mulighederne i repræsentationsmagten. LO-fagbevægelsen står over for en situation, hvor de skal overbevise om kollektivets værd – at vi er stærkere sammen. Men når medlemmerne i højere grad skeler til prisen for en arbejdsløshedsforsikring kan det være svært at pege på, hvordan LO-fagbevægelsen skaber sig en identitet eller et 'brand', som danskerne føler sig tiltrukket af. Muligvis må LO-fagbevægelsen nå til en erkendelse af den stigende kommercialisering og affinde sig med, at tanker om solidaritet og rettigheder ikke længere er gældende for alle de medlemmer, de repræsenterer. Måske skal LO-fagbevægelsen i stedet tilbyde individuelle medlemsløsninger, der matcher efterspørgslen blandt den heterogene gruppe af arbejdstagere. Det kunne være differentierede typer af medlemskab, hvor hvert medlem kan strikke sin egen løsning sammen. Alternativt kan LO-fagbevægelsen tænke i helt nye baner og udnytte nogle af de muligheder, der ligger i informationssamfundet.

Paradoksalt nok kan finanskrisen vise sig at være den begivenhed, der stimulerer den

nødvendige krisebevidsthed i befolkningen og giver LO-fagbevægelsen tiltrængt medvind. Fx kan større ledighed give arbejdstagerne det fornødne skub i en retning mod en mere kollektiv bevidsthed. Og finanskrisen åbner måske netop op for en diskussion af, hvilket samfund danskerne ønsker sig. Her skal LO-fagbevægelsen være parat til at markere kollektivets styrke. I perioden fra lanceringen af 'Fair Løsning' og til i dag har fagbevægelsen imidlertid valgt en pragmatisk løsning til spørgsmålet. LO-fagbevægelsen vil tage ansvar for samfundsudviklingen – ligesom i gamle dage, hvor de sad med ved bordet, når der skulle træffes væsentlige beslutninger. LO-fagbevægelsen har imidlertid grebet ud efter den politiske alliance med oppositionen, hvor de på paradoksalt vis underlægger sig de samfundsøkonomiske præmisser, der står tilbage efter finanskrisens rasen.

Men hvad er der så sket med den gamle kamporganisation? Debatten om efterlønnen er et af de steder, hvor LO-fagbevægelsen har markeret sig og blæst til kamp mod VK-regeringens politik. Men man kan argumentere for, at efterlønsdiskussionen er en gratis omgang, idet LO-fagbevægelsen i princippet ikke har noget at miste. Otte ud af ti efterlønnere er medlemmer af LO, så legitimiteten i LO-fagbevægelsens budskab kan ikke anfægtes. Men tilbage står, at efterlønsdebatten konstituerer en enestående mulighed for LO-fagbevægelsen til at kommunikere i ideologiske budskaber om moral og solidaritet.

Alligevel synes LO-fagbevægelsens valg af samarbejdspartner i høj grad at være præget af pragmatisme. En pragmatisk strategi, der blev vedtaget, da muligheden for potentiel indflydelse bød sig. Det gælder også ift. efterlønsspørgsmålet, hvor LO-fagbevægelsen ikke i samme omfang var på banen, da velfærdsforliget blev vedtaget i 2006. Men spørgsmålet er, om strategien kan opfattes som et symptom på, at LO-fagbevægelsen i virkeligheden kun griber ud efter den diskursive magt, når potentialet er placeret til venstre for midten. Historisk set har fagbevægelsen gennem stort set hele sin levetid lavet løsninger med Socialdemokraterne. Op gennem 90'erne ændrede dette billede sig og kulminerede med 'Nyt LO' i 2003, hvor LO-fagbevægelsen erklærede sig endegyldigt uafhængige af Socialdemokraterne. Siden har LO-fagbevægelsen søgt indflydelse hos borgerlige regeringer. Men med Lars Løkke Rasmussen ved roret synes LO-fagbevægelsens muligheder indskrænket. Vilkårene

for LO-fagbevægelsen er dog, at det politiske klima er under konstant forandring, og LO-fagbevægelsen må derfor være villig til at indgå partnerskaber med den til enhver tid siddende regering for at få indflydelse. Men hvis man tager de historiske briller på og samtidig iagttager LO-fagbevægelsens kommunikation siden maj 2010, er der noget, der tyder på, at samarbejdet med den røde blok giver LO-fagbevægelsen nogle indlysende muligheder. De kan bl.a. stille højere krav til sin samarbejdspartner og opnå langt større indflydelse end det er tilfældet med VK-regeringen. På den måde kan man sige, at LO-fagbevægelsen gennem en årrække med borgerlig liberale statsministre for en periode har måttet påtage sig den pragmatiske rolle for at få indflydelse. Den rolle synes nu delvist forvandlet med alliancen med oppositionen. Spørgsmålet er om der opstår endnu et 'Nyt LO', når LO-fagbevægelsen mødes til kongres i efteråret 2011.

Konklusion

Efter at have iagttaget LO-fagbevægelsens deltagelse i debatten om 'Fair Løsning' i et ANT-perspektiv, og stillet skarpt på LO-fagbevægelsens kampagnearbejde med blik for magt og styring i en governmentality-analytik, kan vi besvare vores problemformulering: *Hvordan bidrager LO-fagbevægelsens engagement i 'Fair Løsning' til debatten om øget arbejdstid, og hvordan sætter engagementet betingelser for, hvordan LO-fagbevægelsen kan opnå indflydelse til gavn for medlemmerne?*

Vi har nu vist, hvordan LO-fagbevægelsens engagement i 'Fair Løsning', er et udtryk for et forsøg på at håndtere de udfordringer, LO-fagbevægelsen i dag står over for. Først og fremmest handler det om indflydelse til gavn for medlemmerne. LO-fagbevægelsen griber ud efter indflydelsesmulighederne ved at danne en alliance med oppositionen, hvori de bliver forudsætningen for at øget arbejdstid kan etableres som en troværdig løsning på Danmarks økonomiske udfordringer. Hermed opnår LO-fagbevægelsen en central taleposition, hvorfra LO-fagbevægelsen kan være med til at definere, hvordan vi i dag tænker og taler om økonomiske løsninger. På baggrund af ANT-analysen kan vi konkludere, at LO-fagbevægelsens opbakning havde den konsekvens, at LO-fagbevægelsen blev indrulleret i det politiske spil. Det betød, at LO-fagbevægelsen blev kastet ud i et mediastormvejr, idet de blev afkrævet svar på,

hvordan man havde tænkt sig at øge arbejdstiden. I løbet af perioden står en række meningsmålinger tvivl om engagementets legitimitet. Medlemmerne bakker ikke entydigt op om LO-fagbevægelsens politiske engagement, og fagforbundene er tvetydige i deres opbakning til hovedorganisationens projekt. Samtidig udfordres troværdigheden af et stigende pres fra de politiske partier, der står uden for alliancen. Men til trods for kritik og modstand formår alliancen at stabilisere løsningsforslaget som et nogenlunde troværdigt alternativ til VK-regeringens sparevej. Det sker bl.a. ved, at LO-fagbevægelsen forsøger at mobilisere modstand mod regeringens sparevej blandt medlemmer og vælgere. LO-fagbevægelsen er med sin opbakning til 'Fair Løsning' dermed for alvor trådt ind i den politiske arena.

Vores governmentality-analyse viste, at den politiske alliance giver LO-fagbevægelsen en enestående mulighed for at præge en kommende økonomisk politik, idet fremtidige trepartsforhandlinger er udset til at spille en nøglerolle i udviklingen af fremtidens velfærdssamfund. Den mulighed anser LO-fagbevægelsen for at være urealistisk med Lars Løkke Rasmussen i spidsen for en borgerlig regering. Timingen synes begrundet i en pragmatisk afvejning af de realpolitiske konsekvenser af en borgerlig regering ved magten. Og muligheden opstår samtidig pga. den politiske reformdagsorden, som efterdønningerne af finanskrisen har ført med sig. LO-fagbevægelsens afvejning afspejler samtidig en tro på, at den gamle kæmpe kan genindtræde i den historiske nøglerolle og sikre en stabil og lønmodtagervenlig samfundsudvikling. Det kræver blot, at oppositionen vinder et kommende folketingsvalg. Vores konklusion er derfor, at præmissen for indflydelse kun er potentiel.

Alligevel kaster LO-fagbevægelsen sig ind i valgkampen. Men kampen for 'Fair Løsning' er langt fra ukompliceret, da det politiske engagement indebærer en stor risiko for medlemsflugt. Derfor forsøger LO-fagbevægelsen at signalere partineutralitet. Det sker sideløbende med et massivt kampagnearbejde, der har til formål at påvirke vælgernes adfærd. Denne balancegang forsøger LO at håndtere ved at styre ud fra et program, der trækker på viden om medlemmernes præferencer og kampagnernes effekt.

Da Lars Løkke Rasmussens i sin nytårstale foreslår en hurtig afvikling af efterlønnen, ændrer LO-fagbevægelsens styringsbetingelser sig markant. LO-fagbevægelsen skifter fra en mere subtil, mikro-orienteret kampagne, 'Tag Danmark alvorligt', til en massiv annoncekampagne med en direkte kritik af statsministerens forslag, der bliver karakteriseret som usolidarisk og klassebestemt. Fra at tale om økonomi og troværdighed kan LO-fagbevægelsen legitimt kommunikere om moral og solidaritet med et klart mandat i det faktum, at LO-medlemmerne er statistisk overrepræsenteret i efterlønsordningen.

Men konklusionen er ikke, at dette skifte nødvendigvis er et udtryk for en tilslutning til en "rød" ideologi. For nok fremstiller annoncekampagnen et billede af classeskel og en appel om solidaritet med de lavest lønnende og nedslidte. Men skiftet kan alene iagttages som ideologisk retorik og et forsøg på at stabilisere 'Fair Løsning'. Der er således ikke tegn på et ideologisk brud med linjen i Nyt LO fra 2003, da LO-fagbevægelsen styringstænkning tegner et billede af en LO-fagbevægelse, der blot følger de realpolitiske udsigter. Potentialet for indflydelse er ganske enkelt størst i oppositionens plan.

Vi kan dermed konkludere, at LO-fagbevægelsens indflydelsesstrategi bedst kan betegnes som pragmatisk og delvist i tråd med det Slavoj Žižek betegner som en post-socialistisk strategi. Her kan LO-fagbevægelsens strategi anskues som analog til idéen om 'den tredje vej'. Logikken bag LO-fagbevægelsens tænkning og kommunikation, tegner et billede af en tidssvarende fagbevægelse, der forstår, at indflydelse også opnås udenfor de traditionelle institutionelle rammer. Ved at indgå i en alliance med oppositionen kan LO-fagbevægelsen gennem en massemedieret deltagelse i valgkampen, potentielt opnå, at arbejdsmarkedets parter tænkes som en essentiel del af løsningen, når Danmarks økonomiske kurs udstikkes. Hvis denne situation aktualiseres, kan LO-fagbevægelsen synliggøre over for medlemmerne, at man arbejder benhårdt på at sikre medlemmernes interesser. Den udvikling kan betyde, at LO-fagbevægelsen får mulighed for at vise medlemmerne, hvor meget indflydelse de får via deres fagforeningskontingent. Indflydelsesstrategien følger således to magtforståelser, der fungerer i kraft af hinanden; en diskursiv og en nominel. For at LO-fagbevægelse kan få indflydelse i en trepartsaftale, skal LO-fagbevægelsen deltage

i den massemedierede, diskursive kamp, da politisk indflydelse synes at blive skabt i dette rum. Hvis kampen vindes kan potentialet i trepartsforhandlingen aktualiseres ved, at LO-fagbevægelsen på vegne af medlemmerne kan forhandle aftaler hjem – og derved få indflydelse gennem LO-fagbevægelsens nominelle magt. Disse betingelser besværliggøres af LO-fagbevægelsens brogede medlemssammensætning, da der kontinuerligt stilles spørgsmålstejn ved LO-fagbevægelsens legitimitet, når fagbevægelsen engagerer sig i det politiske rum.

Perspektivering

I sidste del af diskussionen behandlede vi vilkårene for indflydelse for en tidssvarende LO-fagbevægelse. Spørgsmålet var, om LO-fagbevægelsen er nået til en erkendelse af, at muligheden for politisk indflydelse bliver størst, når LO-fagbevægelsen indgår i den traditionelle alliance med en venstrefløjsregering. Resultatet af samarbejdet kan vi af gode grunde endnu ikke konkludere entydigt på, men faktum er, at LO-fagbevægelsen søger indflydelsen gennem alliancedannelse og det potentiale, der ligger i et partnerskab med oppositionen.

Styring gennem partnerskaber

Professor Niels Åkerstrøm Andersen fra Institut for Ledelse, Politik og Filosofi ved CBS, har i sin bog "Partnerships – machines of possibility" behandlet partnerskabet som et moderne vilkår for styring i et hyperkomplekst samfund. Med udgangspunkt i Niklas Luhmanns teori om kommunikationssystemer, fremsætter Åkerstrøm Andersen idéen om "anden ordens kontrakter", som en måde organisationer håndterer beslutningsprocesser på. Traditionelle kontrakter består ifølge Åkerstrøm Andersen af et simpelt bytteforhold, der afgør forpligtelser mellem to parter. I vores tilfælde kan man i nogen grad anskue LO-fagbevægelsen og oppositionens alliance som værende præget af denne logik, idet aftalen indeholder nogle gensidige indrømmelser. Altså en noget-for-noget-logik. Men samtidig gælder det, at aftalen bygger på en potentialitet, og håndslaget mellem parterne ikke er forpligtende.

Åkerstrøm Andersen tilbyder et kontraktbegreb, der bygger på en Luhmanniansk forståelse af ledeforskelle og iagttagelse (Andersen 2008: 13). Ud fra en formanalyse iagttager Åkerstrøm Andersen kontrakten som en ledeforskel, hvis markerede side

består af forpligtelser, mens ydersiden repræsenterer det ikke-markerede, nemlig friheden (Andersen 2008: 84). Men partnerskaber mellem to parter kan i denne forbindelse iagttages som en særlig form for kontrakt, hvor begge parter opfattelse af forpligtelserne indgår på den markerede side af ledeforskellen (Andersen 2008: 86). Begge parter iagttager således forskellen mellem forpligtelse og frihed. Dermed sker der en funktionel forskydning, og partnerskabet bliver en kontrakt om det faktum, at parterne er enige om at indgå en aftale. Denne anden ordens kontrakt bliver dermed en kontrakt om, hvordan parterne vil relatere sig til første ordens kontrakten. Anden ordens partnerskabskontrakter bliver således et løfte om et fremtidigt løfte (Andersen 2008: 98). Når vi i afhandlingen undersøger indflydelsesmulighederne for LO-fagbevægelsen, giver det god mening at iagttage partnerskabet med oppositionen som en anden ordens kontrakt, der netop bygger på forpligtelser til forpligtelser. I afhandlingen har vi netop afdækket, hvordan LO-fagbevægelsen styrer ud fra logikken om, at de må gribe ud efter potentialet i den politiske alliance ved at afgive et løfte om et senere løfte.

Partnerskaber kan forstås som koblinger mellem A og B's opfattelse af, hvad den markerede side er, og partnerskaber kan anvendes til håndtere logikker indenfor forskellige funktionelle systemer. Et blik for anden ordens kontrakter vil således kunne være med til at indkapsle den potentialitet, vi har beskrevet gennem afhandlingen. Samtidig gælder det, at anden ordens kontrakten kan fungere som koblingen mellem eksempelvis det politiske og det økonomiske system. Her kunne begrebet om anden ordens kontrakter have bidraget til at kaste lys over, hvordan LO-fagbevægelsen håndterer logikker i de forskellige systemer.

Analysestrategiske perspektiver

Vi vil i anden del af perspektiveringen reflektere over de valgte analysestrategiers normative aspekter – hvis de da indeholder sådanne. For at kunne reflektere selvkritisk over det videnskabelige blik, vi har anlagt, og som typisk anlægges i Politisk Kommunikation og Ledelse, vil vi inddrage Žižeks kritiske samtidsdiagnose og normative projekt.

Det er iagttagelsen, der er problemet

Videnskaberne har kun iagttagelserne, men ikke forslagene til handling, mener Žižek.

Et hav af post-moderne tænkere fra Derrida, Baumann til Ulrich Beck peger på de paradokser og problemer, der er afstedkommet af det globale økonomiske samfund. Vi har globale økonomiske vilkår, men intet globalt samfund. Vi har ingen demokratisk kontrol med de vækstidealer, vi har, og vi har ikke instrumenterne til at regulere os ud af de problemer og de uligheder den globaliserede markedsøkonomi skaber. Men den post-moderne reflektive distance skaber ifølge Žižek præcis de betingelser der gør, at den kapitalistiske ideologi lever og virker på trods af, vi ikke tror på den (Žižek 2006: 32). Žižek analysestrategiske ambition er derimod handlingsrettet og går derved imod udsagnet om, at analysens klarhed bliver den intellektuelles afmagt. Žižeks normative projekt er dels en kritik af videnskabens rolle og den post-moderne tænkning (Žižek 2006: 49).

Ser vi på vores undersøgelse af LO-fagbevægelsen i lyset af Žižeks kritik af videnskabernes rolle, er det tydeligt, at vi på to områder går galt i byen. For det første forholder vi os reflektivt distanceret til vores genstand ved at anlægge to analyseperspektiver, der søger at beskrive løsningsforslag, men som ikke udmønter sig i konkrete løsningsforslag. For det andet vælger vi med ANT og Foucault (Dean) at frakoble os fra de historiske og strukturelle sammenhænge, der gør os blinde over for ideologiens rolle. Hvis vi tager det første kritikpunkt, rammer vi ind i, hvorledes vi som iagttagere iagttager. I Žižeks blik er det ukonstruktivt *ikke* at bruge de "gamle" fortolkningsskemaer i dag. Der er noget, der har universel karakter og det handler om at se det "gamle i det nye". Ved at afskrive Freud, Marx, Hegel m.fl., mister man store analytiske ressourcer, som gør os blinde overfor, hvordan samfundet reproducerer de samme klasser, uretfærdigheder og idéer. Denne tanke bryder både med Foucaults anti-universalisme og aktør-netværkstankens opfattelse af, at alting er i konstant forandring.

Foucault 'effekten'

Niels Åkerstrøm Andersen skriver i bogen "Diskursive analysestrategier", hvorledes Foucault har fejlet på ét punkt. "Han har dannet skole, selv om det var hans eksplicitte ambition ikke at gøre det" (Andersen 1999: 28). I dag kan man således tale om en slags 'Foucault-effekt', hvor et hav af forskellige videnskabsdiscipliner tager afsæt i Foucaults tanker fra feministiske studier til forskning i økonomistyring. (Kaspersen

2005: 347). Eksempelvis bryder governmentality-analytikkens popularitet og operationalisering af Foucaults tanker om magtens væsen på sin vis med Foucaults normative projekt. Foucault ønskede ikke at udvikle generelle teorier om samfundet, men tværtimod at påvise det urimelige i teorier med universelle ambitioner. (Kaspersen 2005: 331). Foucault rettede således ikke blikket mod magten for at vise, hvor forfærdelig allestedsnærværende, påtrængende og uretfærdigt et neoliberalt tankesystem virker i dag. Foucaults normative projekt handler om, at man skal korrigere sit blik på magten for friheden skyld. Ved at tillægge de "frigørende hænder" de mest "magtfulde greb", og samtidig fralægge dem deres fulde ansvar pga. historiske omstændigheder kan man håndtere magten. Magt og styring i samfundet er således historisk betinget ifølge Foucault, og derfor giver det ikke mening at fælde sin normative dom i samtiden med blik på dets grundlæggende uretfærdigheder (Fogh Jensen 2006: 82-84). Foucaults blik kan ses i relation til hans opdragelse i en fransk epistemologisk tradition, med idéen om, at historien er læren om, hvordan vi kan se, at vi tog fejl. Og da vi ikke kunne se vi tog fejl, er det ikke sikkert, vi er i stand til at se det nu (Fogh Jensen 2006: 51). Denne retning står dermed i kontrast til Žižeks idé om, at der findes et universelt fortolkningsskema, der gennemstrømmer civilisationer på tværs af tid og rum – og det er gennem de store fortællinger, vi skal lave analyser på nutiden. Foucault behandler også disse fortællinger, men inddeler dem i forskellige tankesystemer og iagttagelser, hvordan der sker forandringer fra én epoke til den næste. For Žižek er denne øvelse for så vidt ganske god. Men resultaterne skal akkumuleres og opfølges af handling (Fogh Jensen 2006: 9-11).

Den politiske løsning er 'tingenes parlament'

I modsætning til Foucaults manglende forslag til handling, mener ANT og Latour, at vi kan og skal skabe handling ved at oversætte interesser på vegne af *alle ting*, der gør det muligt for os i fællesskab at træffe beslutninger og skabe konsensus. Latour mener, at natur, videnskab og non-humane aktører kan gøres til genstand for en fælles diskussion og beslutningsproces. Men for at realisere dette projekt må vi gøre op med at tænke politik og videnskab som adskilte størrelser. Latour taler for en "økologisering" af vores kollektive liv gennem usikre og eksperimentelle betingelser, som kan realiseres i et 'tingenes parlament'. Ved at videnskabelige grene brydes og videnskaber taler på vegne af aktør-netværk, kan vi få en forståelse af, hvilke

interesser der er på spil i en given politisk proces (Latour 2009: 215-125). Men dette kræver en særlig realistisk konstruktivistisk tilgang, hvor videnskaberne ikke bare iagttager aktører, men samarbejder med aktørerne og skaber en syntese af de iagttagede interesser. Derved kan konsensus nås, og handling skabes, mener Latour. (Ratner 2009: 100) En sådan tilgang lægger sig i forlængelse af den normative tradition i sociologien, der mener, at den offentlige debat kan føre til en konsensus og kollektiv handlen.

Litteraturliste

Bøger, tidsskrifter og rapporter

Andersen, Niels Åkerstrøm (2008): *Partnerships - machines of possibility*; The Policy Press, Bristol.

Andersen, Niels Åkerstrøm (2005): *Poststrukturalistiske analysestrategier*; Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg.

Andersen, Niels Åkerstrøm (1999): *Diskursive analysestrategier*; Nyt fra Samfundsvidenskaberne, Frederiksberg.

Bryman, Alan (2004): *Social Research Methods*; Oxford University Press, Oxford.

Callon, Michel (1986): *Some elements of a sociology of translation: domestication of the scallops and the fishermen of St Brieuc Bay*, J. Law: *Power, action and belief: a new sociology of knowledge?*; Routledge, London.

Callon, Michel & Latour, Bruno (1981): *Unscrewing the Big Leviathan: how actors macrostructure reality and how sociologists help them to do so*, K. D. Knorr-Cetina and A. V. Cicourel: *Advances in Social Theory and Methodology: Toward an Integration of Micro- and Macro-Sociologies*; Routledge, London.

Davies, John Philip & Newman, Bruce I (2006): *Winning elections with political marketing*; Routledge, London.

Dean, Mitchell (2006): *Governmentality - Magt og styring i det moderne samfund*; Forlaget Sociologi, København.

Dreufus L.Herbert & Rabinow Paul (1983): *Michel Foucault, Beyond Structuralism and Hermeneutics*; University of Chicago Press.

Due, Jesper & Madsen, Jørgen Steen (2010): *Septemberforliget og udviklingen af den danske aftalemodel*, i Berg, Trond: *Avtalt spill*; LO og NHO.

Due, Jesper et al (2010): *LO-dokumentation*; LO.

Fuglsang, Lars & Olsen, Poul Bitch (2005): *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne*; Roskilde universitetsforlag, Frederiksberg.

Gould, Philip (1998): *The unfinished revolution – how the modernisers saved the Labour party*; Abacus, London.

Jensen, Anders Fogh (2005): *Mellem Ting – Foucaults filosofi*; DET lille FORLAG, Helsingør.

Jensen, Torben Elgaard & Blok, Anders (2009): *Hybride tanker i en hybrid verden*; Hans Reitzels Forlag, København.

Jensen, Torben Elgaard (2003): *Aktør-netværksteori – en sociologi om kendsgerninger, karakter og kammuslinger*, Papers in Organization, No. 48M; Copenhagen Business School, Frederiksberg.

Justesen, Lise (2005): *Dokumenter i netværk* i Mik-Meyer, Nanna & Järvinen, Margaretha: *Kvalitative metoder I et interaktionistisk perspektiv*; Hans Reitzels Forlag, København.

Kaspersen, Lars Bo & Andersen, Heine (2005): *Klassisk og moderne samfundsteori*; Hans Reitzels Forlag, København.

Knudsen, Tim (2007): *Fra folkestyre til markedsdemokrati*; Akademisk Forlag, København.

Law, John & Hassard, John (1999), *Actor Network Theory and*

After; Blackwell Publishers, Oxford.

Latour, Bruno (2008): *En ny sociologi for et nyt samfund*; Akademisk Forlag, København.

Latour, Bruno (2005): *Reassembling the social – an introduction to Actor-Network-Theory*; Oxford.

Latour, Bruno (1986): *The Powers of Association*, i Law, John: *Power: Action and Belief: A New Sociology of Knowledge*, Routledge, London

Lausten, Carsten Bagge & Bjerre & Henrik Jøker (2006): *Slavoj Žižek*; Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg.

Lausten, Carsten Bagge (2005): *Fastasmologi – Slavoj Žižek og det sociales analytik*, i Andersen, Niels Åkerstrøm et al.: *Poststrukturalistiske analysestrategier*; Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg.

Lees-Marshment, Jennifer (2009): *Political Marketing: Principles and Applications*; Routledge, London.

Lykkeberg, Rune (2008): *Kampen om sandhederne*; Gyldendal, København.

Mortensen, Hans (2008): *Tid til forvandling – Venstres vej til magten*; Gyldendal, København.

Ratner, Helene (2009): *Licence to kill: The word is not enough*; Tidsskriftet Hvorfor.

Vigsø, Orla (2004): *Politisk marketing – en kort introduktion*, working paper nr. 5; Handelshøjskolen i Århus.

Villadsen, Kasper & Mik-Meyer, Nanna (2007): *Magtens former*; Hans Reitzels Forlag, København.

Žižek, Slavoj (2009): *First as tragedy, then as farce*; Verso, London.

Arbejdsmarkedskommissionen (2009): *Arbejdsmarkedskommissionens rapport 2009*. http://www.amkom.dk/media/22119/velfaerd_kraever_arbejde_web.pdf

Finansministeriet, Regeringen (2010): *Danmarks Konvergensprogram 2009*.

Socialdemokraterne (2010): *Fair Løsning*

Opgørelse over artikler

- A. *SF og Socialdemokraterne: Ny plan på vej*, DR2 Deadline 17.00, 10/5-2010
- B. *En rød genopretning klædt i blå*, Berlingske Tidende, 12/5-2010
- C. *LO vender hjem til de røde*, Information, 12/5-2010
- D. *S og SF: Danskerne skal arbejde en time mere*, Jyllands-posten, 11/5-2010
- E. *LO-nej til aftale om ledige*, Jyllands-posten, 19/5-2010
- F. *For danskernes eller fagbevægelsens skyld?*, Jyllands-posten, 13/5-2010
- G. *Fagbevægelsen positiv over for rød plan*, Berlingske Tidende, 11/5-2010
- H. *Fagtop kan ikke tvinge arbejdstid op*, Politiken, 4/7-2010
- I. *Fair Løsning-kampagne delvis støttet af fagbevægelsen*, DR P1 Radioavisen 07.00, 17/6-2010
- J. *Fagbosser afviser ansvar for medlemstab*, Politiken, 18/6-2010
- K. *Genopretning: Læg nu din pakke på bordet*, Børsting, Politiken, 16/6-2010
- L. *Fagbevægelsen uenig om R-krav*, Berlingske Tidende, 7/6-2010
- M. *Fagligt ansvar: LO er parat til at tage ansvar*, Politiken, 18/6-2010
- N. *LO afviser arbejdsuge på 38 timer*, Berlingske Tidende, 12/5-2010
- O. *Vi ryster ikke på hånden*, Berlingske Tidende, 17/8-2010
- P. *Nye politiske bånd bekymrer fagbevægelsen*, Jyllands-posten, 18/6-2010
- Q. *LO sætter tal på Fair Løsning*, Information, 19/8-2010
- R. *Fagbosser spænder ben for S/SF-plan*, Politiken, 4/7-2010
- S. *Professor: Svært at øge arbejdstiden*, DR2 Deadline 22.30, 8/6-2010

- T. *Splid om betaling for S-SFs plan*, Berlingske Tidende, 30/6-2010
- U. *Danskerne vil hellere arbejde mere*, Ritzaus Bureau, 16/6-2010
- V. S og SF præsenterer En Fair Løsning, DR P1 Radioavisen 09.00, 11/5-2010

Weblinks

1. <http://www.lo.dk/Tema/TemaArkiv/2002/KongresomNytLO/LOomNytLO/Vi skalfornyos.aspx>
2. <http://www.bt.dk/politik/lo-alliance-med-roed-blok-koster-medlemmer>
3. <http://www.ugebreveta4.dk/2009/200913/Baggrundoganalyse/Fagbosser ru ster sig til ideologisk kamp mod Loekke.aspx>
4. <http://www.lo.dk/omLO/centraledoks/~media/LO/Rundt om LO/Om LO/3 006 LOsMaalprogram 2008 2011.ashx>
5. <http://www.facebook.com/nejtilpakken>
6. <http://www.labour-party.org.uk/manifestos/1997/1997-labour-manifesto.shtml>
7. <http://www.fairlosning.dk/arbejde-mere.aspx>
8. <http://www.lo.dk/Nyheder/Nyhedsarkiv/2010/05/20100511 S SF udspil.aspx>
9. <http://politiken.dk/politik/969091/lo-vi-vil-kun-lege-med-s-og-sf/>
10. <http://forsiden.3f.dk/apps/pbcs.dll/article?profile=2140&AID=2010100519987>
11. <http://www.lo.dk/Nyheder/Nyhedsarkiv/2010/09/LOmedlemmerVaelgerArbejdsvejen.aspx>
12. http://www.lo.dk/Nyheder/Nyhedsarkiv/2010/05/20102705_demo.aspx
13. <http://www.information.dk/telegram/234922>
14. <http://www.information.dk/236989>
15. <http://www.facebook.com/pages/Tag-Danmark-alvorligt/139974819375414?v=info>
16. <http://nyhederne.tv2.dk/article.php/id-34073307:lars-du-siger-ikke-sandheden.html>
17. <http://www.stm.dk/ p 13319.html>

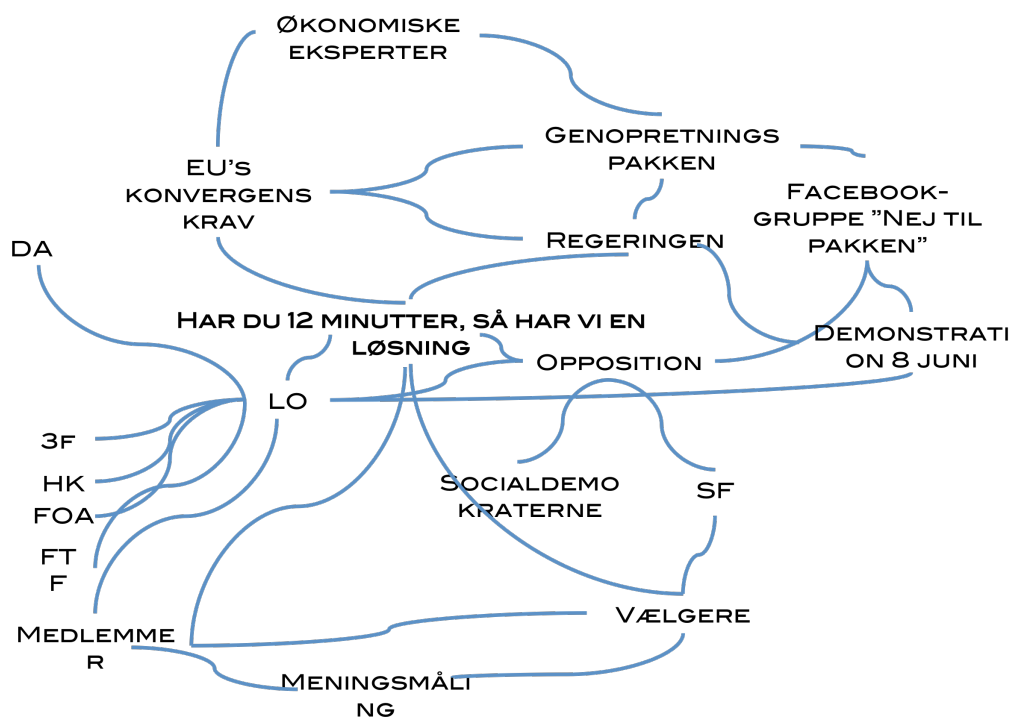
18. <http://www.lo.dk/Nyheder/Nyhedsarkiv/2011/01/UlighedIPensionsformuer.aspx>
19. <http://www.socialdemokraterne.dk/Default.aspx?func=article.view&id=715311&menuID=700835&menuAction=select&topmenuID=700835>
20. <http://www.information.dk/255692>
21. <http://www.dr.dk/P1/poldeb/Udsendelser/2010/02/26165052.htm>
22. <http://www.bt.dk/politik/loekke-goer-op-med-foghs-kontraktpolitik>
23. <http://www.kristeligt-dagblad.dk/artikel/365963:Danmark--Kontraktpolitik-paa-hovedet>
24. <http://www.information.dk/245764>
25. <http://www.b.dk/politik/thorning-loekke-skaber-utryghed>
26. <http://www.bt.dk/politik/villy-soevndal-skoser-loekke-loeftebrud>
27. [http://borsen.dk/nyheder/politik/artikel/1/177365/loekke goer op med foghs kontraktpolitik.html](http://borsen.dk/nyheder/politik/artikel/1/177365/loekke%20goer%20op%20med%20foghs%20kontraktpolitik.html)
28. [http://jp.dk/indland/indland politik/article2314562.ece](http://jp.dk/indland/indland_politik/article2314562.ece)
29. [http://www.danskfolkeparti.dk/Pia Kj%C3%A6rsgaards grundlovstale den 5. juni 2010.asp](http://www.danskfolkeparti.dk/Pia_Kj%C3%A6rsgaards_grundlovstale_den_5._juni_2010.asp)
30. <http://www.information.dk/232858>
31. <http://nielskrause.blogs.berlingske.dk/2010/05/11/var-det-virkelig-de-r%C3%B8de/>

Bilagsfortegnelse

Bilag 1: Aktanter i netværket

	EU'S KONVERGENSKRAV			
		VELFÆRDSSAMFUNDET		DI
	ØKONOMISK KRISE			DA
		EKSPERTER	ERHVERVSLIVET	CEPOS
EFTERLØN				VENSTRE
DAGPENGE	ARBEJDSMARKEDS- KOMMISSIONEN			
A-KASSER			RADIKALE	REGERINGEN
	LO- FAGBEVÆGELSEN			
PRAKTIK- PLADSER		ØGET ARBEJdstID		GENOPRETNINGS PAKKEN
	3F			
SU	METAL	OPPOSITION	FAIR LØSNING	DEMONSTRATI ON 8 JUNI
	HK			
ERHVERVS- STØTTE	FTF			FACEBOOK- GRUPPE "NEJ TIL PAKKEN"
SUNDHED	FOA	SOCIALDEMO KRATERNE	SF	
	KTO			BØRSSALEN
SKAT		MEDLEMMER		
				DANSKERNE
LØNPRES				
KONTINGENT- FRADrag		MENINGSMÅLING		

Bilag 2: Netværkets relationer

Bilag 3: Facebook-gruppen 'Tag Danmark Alvorligt'

facebook

Search

Home Profile Account

TAG DANMARK ALVORLIGT.dk
Hvordan går det?

11 friends like this.
6 of 11 friends See all

Ane Roslyng

Ole Hall

Louise Juul Jensen

Troels Yde Toftdahl

Molra Flanore

Fabijana Ponnović

Tag Danmark alvorligt

Wall Info 10 fakta FrokostDebat Polls Velkommen >>

Share: Post Photo Link Video

Write something...

Tag Danmark alvorligt + others

Just Tag Danmark alvorligt

Just others

Lene Petersen Egentlig grotesk at Danmark sender så mange penge til ulandene og laver kæmpe store indsamlinger – når der ikke engang kan sørges for hospitaler, skoler og de ældre herhjemme.
13 minutes ago · Like · Comment

Alf Degnebolig Vi skal bare sætte os i fængsel, der er gratis kost og Logi. Sammen med alle de gamle, vi får alt det vi har brug for. selv vagter vil vi få. Hvor fanden ser man ellers det ud over ministre.
28 minutes ago · Like · Comment

Lise Mikkelsen Alf..jeg tror ikke, dem i fængslerne har det så godt, og de står med en stor gæld når de kommer ud, så jeg mener ikke, det er en god ide du kommer med :)))
17 minutes ago · Like · 1 person

Lene Larsen Hvad sker der med efterlønnen, hvis man går sygemeldt, når man fylder 60 år?
about an hour ago · Like · Comment

View all 3 comments

Runa Dorph-Petersen Espersen Lene..Den hidtidige undersøgelse afslørede afslutning skander på en

People you may know

Laura Kieler
11 mutual friends
[Add as a friend](#)

Ask Anker Aistrup
10 mutual friends
[Add as a friend](#)

132

Bilag 4: Facebook-gruppen 'STOP forringelserne af efterlønnen'

facebook

Search

Home Profile Account

STOP

forringelserne af efterlønnen

Beregn selv på LO.dk

Information

About:
8 ud af 10 på efterløn er ufaglærte eller faglærte. Påstanden om at ordningen er for de rige og raske er et skalkeskjul for at tage fra dem der har slidt hårdest.
Siden er oprettet af Landsorganisationen i Danmark (LO)

STOP forringelserne af efterlønnen

Like

Wall Info Fakta Send postkort Efterlønsber... Velkommen >>

Velkommen

Denne side er oprettet af Landsorganisationen i Danmark for at få sat en stopper for regeringens forslag til forringelse og afskaffelse af efterlønnen.
Efterlønnen er i høj grad medlemmer af LO-forbund, da 8 ud af 10 der går på efterløn er ufaglærte eller faglærte medarbejdere. Det dækker over alt fra rengøringsassistenter til stilladsarbejdere, slagteriarbejdere og elektrikere og mange flere af de jobfunktioner, der er kendt for at være fysisk hårde og skabe slid.
LO støtter den omlægning af efterlønsordningen der blev lavet i 2006, der gav flere incitamenter til at blive længere på arbejdsmarkedet. Omlægningen løftede også efterlønsalderen fra 60 til 62 frem til 2022. Den gjorde også at efterlønsalderen kan justeres hvis levealderen generelt øges. Effekten af aftalen fra 2006 kan allerede nu ses ved at færre går på efterløn. LO's prognose for udviklingen af efterlønnen kan du se her.
LO mener derfor at regeringens forslag om at forringe og afskaffe efterlønnen er urimelig. LO-medlemmerne har betalt.

8 ud af 10 efterlønsmodtagere er enten ufaglærte eller faglærte arbejdere.

Fakta

Skriv et læserbrev

Beregner

Create an advert

Flyv til den bedste pris

Klik her og se alle vores specialtilbud, vælg din destination og book nu!

Frivillig for Helle

Vil du have en ny regering med Helle som statsminister? Bliv frivillig for Helle, og deltag i valgkampen.
Louise Juul Jensen, Valdemar Pustelnik and 2 other friends like this.

Bilag 5: Interview med Morten Madsen, Udviklingschef i LO

Interviewet med Morten Madsen findes i sin fulde længde på vedlagte CD.

Bilag 6: Interviewguide

Interviewguide for interview med Morten Madsen, Udviklingschef i LO

Kontrakten med oppositionen

- Hvorfor er I villige til at bidrage til oppositionens plan ved at øge arbejdstiden?
- Hvad får fagbevægelsen igen for de 15 mia., I leverer til planen?
 - Hvor meget fylder efterlønnen? Det lader jo til at diskussion kan afgøre valget. Men hvor meget betyder det for fagbevægelsen?
 - Dagpengene?
 - Beskatning på kontingenter?
- Kan man tale om, at der er en noget-for-noget logik på spil?
 - Er der tale om en nøje designet politik i samarbejde med oppositionen?
 - Har denne politik været tilstrækkeligt succesfuldt kommunikeret?
 - Hvordan skaber det afhængighedsforhold mellem parterne?
 - Hvilke muligheder giver det for fagbevægelsen?
 - Hvor sikre er I på, at I faktisk får noget igen?
 - Hvordan kan I være sikre på, at potentialet realiseres på den anden side af et valg?
 - På den anden side af et valg ændrer alliancen karakter, idet en kommende regering jo skal forhandle med arbejdsmarkedets parter. Hvad betyder det? Holder den ikke-juridiske aftale?
- Fagbevægelsen er splittet internt med FOA's udmeldinger. Hvad er konsekvenserne af det?
 - Hvor går forskellene ud på?
 - Hvordan kommer de til syne?
 - Hvordan kan problemerne løses?
 - Er det et problem, at en samlet fagbevægelse ikke kan kommunikere klart?

Kontrakten med medlemmerne/vælgerne

- Hvordan vil I overbevise medlemmer om, at de skal arbejde en time mere om ugen?
 - Det er jo overenskomststof og kan ikke fastsættes ved trepartsforhandlinger. Hvad betyder det for jeres handlerum?

- Hvordan ved i, hvad jeres medlemmer ønsker? Hvordan ved i, hvad medlemmerne gerne vil have?
 - At de vil bevare efterlønnen
 - At de vil arbejde mere
- Hvilke teknikker benytter i for at:
 - Komme i kontakt med medlemmer?
 - Kende deres præferencer?
 - Holde jer i øjenhøjde med medlemmerne?
- Hvad er værdien af de kampagner i fører? Hvordan undersøger i det?
 - Facebook
 - Nej til nedskæringspakken
 - Tag Danmark alvorligt
 - Stop forringelserne af efterlønnen
 - Kampagner fra medierne
 - Dagpengene
 - Efterløn
 - I aviser
- På hvilken baggrund træffer i strategiske beslutninger?
- Hvordan er jeres organisation bygget op?
 - Hvem tager de strategiske beslutninger?
- I den seneste tid er i blevet anklaget for at føre valgkamp. Hvornår adresserer I medlemmer og/eller vælgere?
 - Kan i kende forskel på medlemmer og vælgere?
 - Hvordan kan man se bort fra at medlemmerne også er vælgere?
 - Hvordan forholder i jer til det?
- Ved I hvad jeres medlemmer stemmer på – og hvilken indflydelse har det på jeres opbakning til oppositionen?
 - Mange stemmer på DF? Hvordan kan I gøre alle glade?
- Kan man tale om, at opposition opererer med en form for kontraktspolitik, når man fortæller vælgerne, at de skal arbejde en time mere om ugen?
 - Hvad er det medlemmerne får ud af at arbejde en time mere om ugen? Hvordan vil i sikre det?
 - Mener du, at medlemmer er klar over, hvad de får tilbage for at stemme for at arbejdstiden potentielt kan øges? Er projektet klart nok formuleret?
 - Er der tale om en reduktion af kompleksitet som i kan nyde fordel af? Bidrager kommunikationsformen om de 12 minutter til muligheden for at oppositionen kan føre symbolpolitik?
 - Hvis ikke, hvad forstår du så ved kontraktpolitik?

- Er det med til at skabe troværdighed omkring fagbevægelsen, når den agerer ansvarlig ift. dansk økonomi?
- Er i sikre på, at finansieringen og den økonomiske holdbarhed i en forøgelse af arbejdstiden kan give 15 mia. kr.?

Hvad er fagbevægelsens rolle i fremtiden?

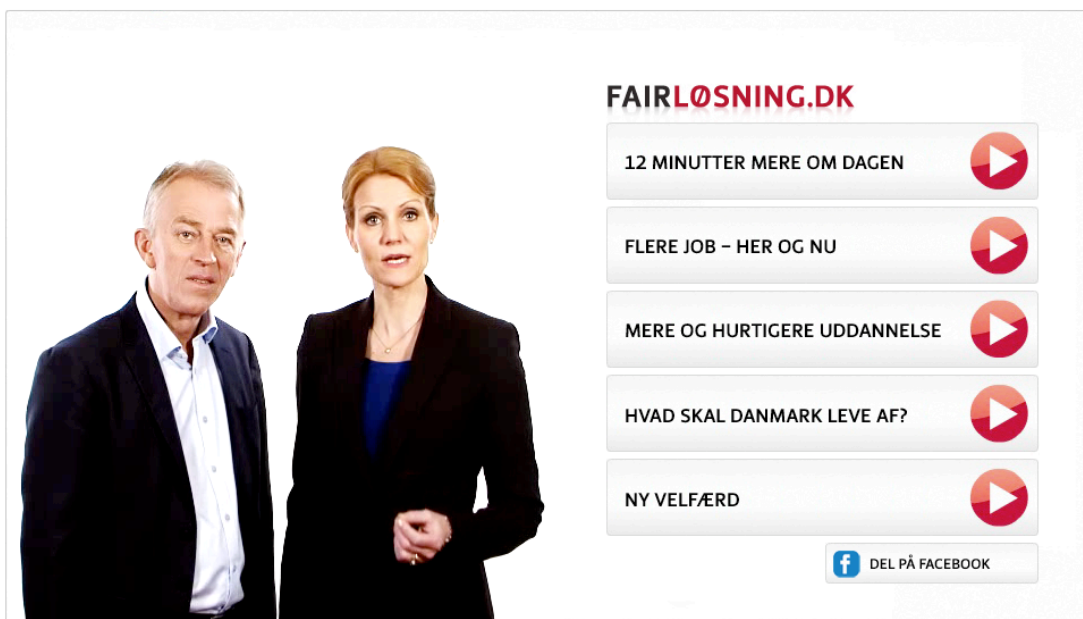
- Hvordan opretholdes fagbevægelsen som en legitim organisation?
 - Faldende medlemstal
 - I Fair Løsning hedder det, at I skal udvikle og bevare en nøglerolle i dansk økonomi. Hvad betyder det?
 - Hvordan navigerer i under krise, hvor medlemmerne fortsat svigter? Sikrer efterløn mv?
 - Medlemmer avler indflydelse som avler medlemmer?
- Hvilken position giver det jer, når I laver en alliance med oppositionen?
- Er det risky business for jer, når i så konkret vælger politisk side?
- Trepartforhandlingerne er nu inddraget i valgkampen. Hvilke fordele giver det jer, når valgkampen er rykket ind på jeres banehalvdel? Hvilket magtpotentiale giver det jer?
- Hvordan skal man forstå medlemmer ift. vælgerne?
 - Hvilken rolle skal fremtidens fagbevægelse spille?
- Man taler om, at der findes en permanent valgkamp i dansk politik?
 - Nu skildres i som en del valgkampen. Hvordan passer det ind?
 - Hvordan er jeres rolle?
 - Hvad betyder det ændrede mediebillede og en kritisk medieforbruger for jeres måde agere på som organisation?
 - Repræsentationslogik vs. Refleksiv?
- Hvad med ideologi?
 - Har I et ideologisk program?
 - Er fagbevægelsen bare en organisation, der handler nyttemaksimerende som alle andre?
- Hvilken rolle spiller fremtidens fagbevægelse ift. solidaritet?
 - Findes solidaritet?
 - Kan man kontraktliggøre solidariteten?
 - Kan man sætte en bestemt pris på solidariteten?
 - Hvor og hvornår kommer solidariteten udtryk?

- Kan det opfattes som et paradoks, at I er med til at løse en kapitalistisk krise ved at hæve arbejdstiden?
- Gentænkning af fagbevægelsens rolle?
 - Hvor og hvordan er det i skal søge indflydelse?
 - Hvordan bliver det synligt for medlemmerne, at de får noget for deres kontingent?

Bilag 7: Billede med slogan

Lokaliseret d. 20/9-2010

HVIS DU HAR **12 MINUTTER**, SÅ HAR VI EN LØSNING.

FAIRLØSNING.DK

- 12 MINUTTER MERE OM DAGEN
- FLERE JOB – HER OG NU
- MERE OG HURTIGERE UDDANNELSE
- HVAD SKAL DANMARK LEVE AF?
- NY VELFÆRD

 DEL PÅ FACEBOOK

Bilag 8: LO-medlemstal

Kilde: Due 2010 et al: LO-dokumentation 1/2010

Fagforeningsmedlemmer fordelt på hovedområder 1995-2009

(tal i 1.000'er)

	1995	2000	2005	2009	2010
LO*	1.208	1.167	1.142	987	955
FTF	332	350	361	358	358
AC	132	150	163	182****	187****
LH	75	80	76	80	83
Ideologisk alternative**	53	68	94	153	173
Øvrige uden for HO***	62	55	57	58****	48****
I alt	1.862	1.870	1.893	1.818	1.804
Lønmodtagere og ledige	2.547	2.614	2.640	2.677	2.676
Organisationsgrad	73,1%	71,5%	71,7%	67,9%	67,4%
Ekskl. Alternative	71,0%	68,9%	68,1%	62,2%	60,9%

Kilder: Statistisk Årbog, Arbejdskraftundersøgelserne, 1. kvartal de udvalgte år, Danmarks Statistik, tal fra LO og egne beregninger. Medlemstallene er pr. 1. januar de udvalgte år.

Bilag 9: Annonce-kampagnen 'STOP forringelserne af efterlønnen'

Vil du kunne lægge
600 mursten
om dagen
... som 71-årig?

Det skal fremtidens murersvende,
hvis Lars Løkke afskaffer efterlønnen.

8 ud af 10 efterlønsmodtagere er enten ufaglærte eller faglærte arbejdere. Det er hårdtarbejdende mennesker, der starter arbejdslivet tidligt og pukler, så det tærer på både krop og kræfter. Hvis efterlønnen afskaffes, skal nutidens 25-årige knokle videre som 71-årige. Det er ikke rimeligt over for mennesker, der har slidt hårdt. Og det er ikke en værdig løsning for et velfærdssamfund. Besøg LO.dk og beregn selv, hvornår du kan trække dig tilbage, hvis efterlønnen forringes.

Pensionsalderen er regnet i forhold til velfærdstaten fra 2006 og den forventede stigning i levetid fra DREAM-gruppens befolkningskærskrivning fra 2009

Vil du kunne ta' på
hjemmebesøg hos
24 ældre hver dag
... som 71-årig?

Det skal fremtidens SOSU'er,
hvis Lars Løkke afskaffer efterlønnen.

8 ud af 10 efterlønsmodtagere er enten ufaglærte eller faglærte arbejdere. Det er hårdtarbejdende mennesker, der starter arbejdslivet tidligt og pukler, så det tærer på både krop og kræfter. Hvis efterlønnen afskaffes, skal nutidens 25-årige knokle videre som 71-årige. Det er ikke rimeligt over for mennesker, der har slidt hårdt. Og det er ikke en værdig løsning for et velfærdssamfund. Besøg LO.dk og beregn selv, hvornår du kan trække dig tilbage, hvis efterlønnen forringes.

Pensionsalderen er regnet i forhold til velfærdstallet fra 2006 og den forventede stigning i levetid fra DREAM-gruppens befolkningsdemokrering fra 2009